

MASTEROPPGAVE

Å stå i det å vite eller ikke vite.

Spenninger mellom nærhet og distanse når unntakstilstand blir hverdag i barnehagen.

Live Christiansen

16.05.21

*Masterstudium i barnehagepedagogikk og småbarnsvitenskap (0-3 år)
Avdeling for lærerutdanning*

Forord

Når jeg begynte på masterstudiet i barnehagepedagogikk og småbarnsvitenskap ved høgskolen i Østfold høsten 2017 hadde jeg ingen anelse om hva som ventet meg. At det skulle bli lærerikt og noe ekstra utover det vanlige skjønte jeg raskt, men hva jeg skulle skrive om i min masteroppgave det visste jeg ikke. Det er så mye som er interessant i dette feltet. I møtet med de yngste barna i den komplekse barnehagehverdagen oppstår det stadig helt uforutsette situasjoner som barnehagelærere må ta stilling til. De etiske dilemmaene som oppstår, kan være interessante og vanskelige å ta stilling til. Når forholdene ikke tillater tid for refleksjon og samtaler med kollegaer må vi ofte ta avgjørelser i samme øyeblikk som dilemmaet oppstår. I løpet av masterstudiet tenkte jeg at jeg ville skrive noe om etiske dilemmaer og hva barnehagelæreres avgjørelser baserer seg på. Våren 2020 bestemte jeg meg for å skrive om overgangen fra liten avdeling til stor avdeling og bruke aksjonsforskning som metode. Men så kom koronapandemien og tok over hele hverdagen med et jerngrep. Istedenfor ble det en masteroppgave basert på dagbøker skrevet i unntakstilstand.

Etter mye motgang er den endelig ferdig og det er på tide å takke alle involverte, uten dere ville jeg aldri klart å gjennomføre hverken studiet eller masteroppgaven. Takk til min avdøde far som har bidratt med sin dagbok og historiske tilbakeblikk fra andre verdenskrig. Takk til min nærmeste familie Roy, Ingunn, Håkon og Hilde som har holdt ut med meg, mine filosofer og okkuperte rom med hauger av bøker og materiale. Takk til Ninni og Yngve i Halden for husvære, hyggelig samvær og god forpleining så lenge det varte. Takk til Marlene for all støtte og korrektur. Takk til mine kollegaer på min arbeidsplass som har bidratt med mange interessante, tankevekkende refleksjoner og stilt opp de dagene jeg hadde studiepermisjon. Takk til min tannlege Martha som har bidratt med kloke tanker i pandemiens spor. Takk til mine medstudenter som har kommet med fantastiske innspill i løpet av studiet. Sist, men ikke minst, takk til mine fantastiske lærere Ninni Sandvik, Nina Johannesen, Ann Sofi Larsen, Mette Røe Nyhus og spesielt takk til Bente Ulla som har veiledet meg galant gjennom det umulige til det mulige på hele reisen frem til en ferdig masteroppgave.

Live Christiansen

Her og nå i mai 2021

Sammendrag

Denne masteroppgaven setter søkelyset på barnehagen i en samtid preget av en pandemi. Med utgangspunkt i en barnehagepedagogisk og småbarnsvitenskapelig tilnærming spør jeg: *Hvordan kan spenninger mellom nærhet og distanse fremstå under unntakstilstand?* Videre, bringer jeg inn følgende vitenskapsteoretiske perspektiv i utforskingen: Hvordan kan perspektiver på biopolitikk, psykopolitikk og kroppsfenomenologi bidra til å åpne for å oppdage spenningens påvirkning på barnehagehverdagen? Med utgangspunkt i fortellinger fra to dagbøker, min egen dagbok fra våren 2020 og min fars dagbok fra andre verdenskrig utforsker jeg spenninger som kommer til syne, ved hjelp av Michel Foucault, Buyng-Chul Han, Giorgio Agamben og Maurice Merleau-Ponty. Oppgaven er skrevet i en svensk kontekst og mine fortellinger baserer seg på mine opplevelser som barnehagelærer ansatt i en svensk barnehage våren 2020. For å forsterke opplevelsen av risiko i samtiden har jeg inkludert et mellomspill i møtet med svensk risikopolitikk. Jeg oppdager blant annet etiske dilemma som oppstår når de ansatte i barnehagen må forholde seg til nye og skiftende retningslinjer for smittevern. I løpet av oppgaven belyser jeg hva som kan skje i møtet med barna, deres kroppslige uttrykk og når spenninger mellom nærhet og distanse oppstår og blir etiske dilemma. Uro, angst, vrede og trøtthet blir en del av hverdagen samtidig som det kan være drivkrefter. Når historiene fra unntakstilstand settes opp mot småbarnsvitenskap og politikker viser undersøkelsen at det vil være et enormt stort behov for ro og hvile i fremtidens barnehage.

Summary

This master's thesis focuses on kindergartens in a time affected by a pandemic. Based on a kindergarten pedagogical and toddler science approach, I ask: *How can tensions between proximity and distance appear under a state of emergency?* Furthermore, I bring the following scientific theoretical perspectives into the research: How can perspectives on biopolitics, psychopolitics and body phenomenology help discover the impact of tension on kindergarten-everyday-life? Based on stories from two diaries; my own diary from the spring of 2020 and my father's diary from World War II, I explore tensions that emerge, explained with the help of Michel Foucault, Buyng - Chul Han, Giorgio Agamben and Maurice Merleau-Ponty. The thesis is written in a Swedish context and my stories are based on my own experiences as a kindergarten teacher employed in a Swedish kindergarten in the spring of 2020. To emphasise the experience of risk in the present, I have included an interlude in the meeting with Swedish risk policy. I discover ethical dilemmas that arise when employees in the kindergarten must deal with new and continuously changing guidelines for infection control. Throughout the thesis, I shed light on what can happen in the meeting with the children, their bodily expressions and when tensions between closeness and distance appear and become ethical dilemmas. Anxiety, anger, and fatigue become part of everyday life while, at the same time they can be driving forces. When the stories from the state of emergency are set up against early childhood science and policies, it appears at the end of the survey that there is an enormous need for tranquillity and rest in the kindergarten of the future.

Innhold

Forord	
Sammendrag	
Summary	
Innhold	
1.0 Innledning	1
1.1 Presentasjon av tematisk felt	2
1.2 Hensikten med oppgaven	2
1.3 Spørsmålene aktualiseres gjennom <i>biopolitikk, psykopolitikk og kroppsfenomenologi</i>	3
1.4 Oppbygging av oppgaven.....	3
2.0 Barnehagen i samtiden	4
2.1 Temaets relevans	4
2.2 Temaets relevans i lys av hverdagen.....	5
2.3 Temaets relevans i lys av tidligere forskning	7
2.4 Tilgang til relevant litteratur og en prosess påvirket av pandemien	9
3.0 Vitenskapsteoretisk inngang	10
3.1 Teoretisk referanseramme	10
3.2 Michel Foucault og <i>biopolitikk</i>	12
3.3 Byung-Chul Han og <i>psykopolitikk</i>	15
3.4 Giorgio Agamben og <i>unntakstilstand</i>	17
3.5 Et mellomspill: De vitenskapsteoretiske innspillene møter svensk risikopolitikk	19
3.6 Hva er en meter i forbindelse med pandemien og de yngste barna i barnehagen	22
3.7 Maurice Merleau-Ponty og <i>barns kroppslige uttrykk</i>	24
3.8 Barnehagelæreres faglige kunnskap og kompetanse, og om å ta barns parti.....	25
4.0 Metodologiske valg og betraktninger	27
4.1 Dagbok som metode.....	27
4.2 Min fars dagbok	28
4.3 Min egen dagbok.....	31
4.4 Retningslinjer og offentlige føringer: en del av dagboknotatene.	31
4.5 Å bringe hendelser inn til kritisk refleksjon, analyse og drøfting	32
4.6 Etske overveielser og iakttagelser	33
4.7 Min egen rolle	35
5.0 Dagbøkene blir til videre analyse og drøfting	37
5.1 Vi vet at det pågår en global pandemi	37
5.2 Vi vet at vi skal vaske hendene	39
5.3 Historisk perspektiv på avstand, nærhet og hygiene	40

5.4 Alle må følge retningslinjene	41
5.5 Vi vet at vi skal holde avstand	43
5.6 Unntakstilstand –blottlagt i situasjonen	54
5.7 Å stå i det å ikke vite –hva innebærer en overgang når unntakstilstand blir hverdag	58
5.8 Skal vi være redde for hverandre?.....	68
5.9 Får jeg holde deg i hånden?.....	71
5.10 Avstand, nærhet og kroppsfenomenologi.....	73
5.11 Flere tematiske spenninger åpner seg: uroen øker.....	75
5.12 Hvilken vei skal jeg velge?	82
5.13 Hvordan kan de ansatte i barnehage arbeide med en usynlig trussel?.....	86
6.0 Nye spenninger blir til	89
6.1 På leting etter drivkrefter.....	89
6.2 Håp.....	90
6.3 Negativitet, vrede angst og uro	92
6.4 Trøtthet og hvile.....	94
6.5 Kan vi slippe taket?.....	96
7.0 Avslutning mot nye begynnelse	99
7.1 Håp, frihet, valg og hvile i postpandemi tiden	99
7.2 Etterpå.....	102
8.0 Litteraturliste	104
Vedlegg.....	109

1.0 Innledning

Våren 2020 er det et faktum at koronaviruset spres ukontrollert over hele verden. For å minske spredning av smitte kommer det stadig nye retningslinjer fra myndighetene som vi skal forholde oss til både i samfunnet og internt i barnehagen. De ansatte vet hva som står i retningslinjene, men de vet ikke hvordan de skal forholde seg til dem i barnehagen. Det oppstår etiske dilemma når retningslinjene er satt ut fra voksen standard og ikke tilpasset eller tar hensyn til hvordan småbarn opplever begrep som *avstand*. Hvor lenge kommer dette til å pågå, er det en overgang eller er vi på vei mot undergang? Det råder en unntakstilstand i barnehagen som i løpet av våren 2020 blir en del av hverdagen. Dette åpner denne studiens problemfelt: Hvordan kan barnehagelærere stå i det å vite og å ikke vite? Hvordan kan spenninger mellom nærhet og distanse fremstå blant de yngste barna under koronapandemien? Og hva skjer når unntakstilstand blir hverdag i barnehagen?

Når denne oppgaven skrives, er jeg ansatt som barnehagelærer i en svensk barnehage og kommer dermed til å sette søkelyset på svenske myndigheters retningslinjer og forholdene som råder under pandemien våren 2020 i en svensk barnehagekontekst. I løpet av mine 30 år som barnehagelærer både i Norge og Sverige har jeg mange ganger satt spørsmålsteget ved avgjørelser som skal tas. Hva baserer beslutningene seg på og hvilke faktorer er av betydning. Flere avgjørelser baserer seg på strukturelt skjønn:

Men det er ikke gitt at det strukturelle skjønnet alltid er like stort. Tidspress, knappe ressurser, lav bemanning, store barnegrupper, praktiske oppgaver, rutiner og administrative oppgaver gjør at det å handle i samsvar med egen fagkompetanse kan bli vanskelig. Barnehagelæreren må stadig forhandle mellom ulike oppgaver og håndtere verdikonflikter (Kunnskapsdepartementet, 2018, s. 41).

Som masterstudent har jeg blitt mer oppmerksom på det som sitter i veggene, diskurser som er så sterke at de oppleves som sannheter og hvordan det kan påvirke den komplekse hverdagen i barnehagen. I denne studien utforsker jeg dette. Hva skjer når det i tillegg til de faglige skjønnsutøvelsene pågår en global pandemi og de ansatte i barnehagene må følge myndighetenes retningslinjer og smittevernråd som kan oppleves som dilemmaer i forhold til *FNs barnekonvensjon* (FN, 1989), svenske styrdokument som *Skollagen* (Skollagen, 2010:800), «*Läroplan för förskolan 18*» (Skolverket, 18), barnehagens verdiforankring og de ansattes faglige kunnskap. I løpet av masterstudiet har jeg fått øynene opp for at jeg er en del

av noe mye større enn meg selv, noe som har kommet enda tydeligere frem i løpet av denne studien. Samtidig som pandemien pågår for fullt, pågår det et politisk maktspill helt inn i barnehagens minste krok. Det som skjer i barnehagehverdagen, er ikke bare hverdag -det har oppstått helt nye tilstander som påvirker barnehagelærere og små barn både politisk og kroppslig. Alt dette kommer jeg til å se nærmere på i min masteroppgave i barnehagepedagogikk og småbarnsvitenskap.

1.1 Presentasjon av tematisk felt

Min arbeidshverdag pågår i en svensk kontekst, men spørsmålene som denne studien stiller har relevans utover nasjonale grenser. Studien handler om drivkrefter som står på spill blant personale med ansvar for barn i en unntakstilstand som berører avstand mellom mennesker – nærhet og distanse står på spill. Drivkreftene kjenner ingen landegrenser, og jeg vil belyse problematikken med feste i barnehagelærerens posisjon og knytte det direkte til de yngste barnas mulighetsrom i forlengelsen av dette. Jeg vil undersøke hva som er spenningene, eller nærmere, hvordan jeg kan bli oppmerksom på spenninger som påvirker hvordan det er mulig å utøve profesjonen som barnehagelærere –samtidig som vi står i det å vite og å ikke vite. Hvilke faktorer som påvirker hvordan barnehagelærere skal, eller kan, forholde seg til retningslinjer i endring og hvilke spenninger som oppstår når retningslinjene blir til etiske dilemma og minsker mulighetsrom i barnehagene. Oppgaven vil gjennom vitenskapsteoretisk oppmerksomhet stille spørsmål om hvordan vi kan bedrive det pedagogiske arbeidet med de yngste barna på tross av unntakstilstanden gjennom flere tilnærminger. Pandemien utgjør en inngang til undersøkelsene, men det er de yngste barnas mulighetsrom under nye retningslinjer som regulerer hverdagen i pandemien, som utgjør studiens tematiske felt. Tematikken relateres gjennomgående til spenninger mellom ulike tilstander –fra hverdag til unntak.

1.2 Hensikten med oppgaven

Hensikten med oppgaven er å belyse problematikker rundt myndighetenes retningslinjer og smittevernråd i barnehagen. Jeg vil undersøke hvordan disse faktorene påvirker de yngste barnas hverdag, mulighetsrommene i barnehagen og hvordan barnehagelærere klarer å stå i noe som de vet gjelder, men som de i ikke vet *hvordan* de skal forholde seg til. Sammen med personalet har jeg under studien gang på gang lurt på hvordan vi kan drive barnehagevirksomheten helt som vanlig, når det samtidig pågår en global pandemi. Barna er ikke uberørt av situasjonen. Men hva skjer med de yngste barnas mulighetsrom når hverdagen blir unntakstilstand og unntakstilstand blir hverdag?

Spørsmål som jeg tar med meg videre er hvordan vi kan forholde oss til å være i overgangen fra hverdag til unntakstilstand, når unntakstilstand blir hverdag og ingen vet hvor lenge pandemien kommer til å pågå eller hvilke retningslinjer vi skal forholde oss til neste uke. Ut fra faktorene som kommer frem vil jeg undersøke og drøfte de spenningene som oppstår og hva som står på spill, med særlig fokus på nærhet og distanse.

1.3 Spørsmålene aktualiseres gjennom *biopolitikk, psykopolitikk og kroppsfenomenologi*

I lys av samtidens pandemi, og gjennom en barnehagepedagogikk og småbarnsvitenskapelig tilnærming spør jeg:

- Hvordan kan spenninger mellom nærhet og distanse fremstå under unntakstilstand?

Og videre, bringer jeg inn følgende vitenskapsteoretiske perspektiv i utforskingen:

- Hvordan kan perspektiv på biopolitikk, psykopolitikk og kroppsfenomenologi bidra til å åpne for å oppdage spenningens påvirkning på barnehagehverdagen?

Sentrale teoretikere i denne utforskingen blir Michel Foucault, Giorgio Agamben, Byung-Chul Han og Maurice Merleau-Ponty. Mot slutten av drøftingen kommer også perspektiver fra Paulo Freire inn, da begrensninger har vist seg å bli ett sentralt tema etter analysen av det empiriske materialet. Jeg kommer tilbake til en utvidet presentasjon av det teoretiske perspektivet under.

1.4 Oppbygging av oppgaven

I neste kapittel starter jeg med å introdusere temaets relevans i lys av samtiden og tidligere forskning.

I kapittel 3 presenterer jeg min teoretiske referanseramme og filosofene Foucault, Han og Agamben, hvor jeg knytter de tre tilnærmingene til politikk som berører menneskets handlingsrom i en unntakstilstand. Deretter følger et mellomspill inn i svensk risikopolitikk før jeg igjen tar steget ut i teorien og orienterer meg i nye retninger ved hjelp av Merleau-Ponty. I kapittel 4 setter jeg søkelyset på metodologiske innganger, kapittel 5 presenterer min empiri vekselvis med teori, drøfting og analyse, i kapittel 6 drøftes spenningene opp mot følelser og jeg setter lys på drivkrefter, i kapittel 7 avslutter jeg oppgaven og ser etter nye begynnelser.

2.0 Barnehagen i samtiden

2.1 Temaets relevans

Tema for denne studien har blitt til i skjæringspunktet mellom den globale pandemien, hverdagen i barnehagen og de yngste barna. Temaet lå ikke åpent og tilgjengelig da studien startet våren 2020. Det var en tematikk som aktualiserte seg i samtiden, gjennom å være i konteksten. Ved søk på internett fant jeg enkelte nyhetsartikler og chatte-forum som beskrev hvordan barnehagelærere opplever forholdene i barnehagen under den pågående pandemien. I de første søkene fant jeg mest omtale av omfang på bemanning, hvordan personalet i barnehagen skulle forholde seg til retningslinjer, og at barna skulle være symptomfrie når de var i barnehagen. I forum for lærere belyses Sveriges policy, der regjeringen valgte å holde skoler og barnehager åpne når de fleste land i verden stengte virksomheten (Pramling Samuelsson, 2020). Sverige viste seg å skille seg ut på verdensbasis sammen med Taiwan som var de eneste landene i verden som holdt alle barnehager og skoler åpne hele våren 2020 (Göteborgs universitet, 2020). En studie fra august 2020 viser store internasjonale forskjeller i hvordan barnehager og barnehagelærere i Sverige, Norge respektive USA agerte når koronapandemien slo til (Pramling Samuelsson et al., 2020). Våren 2020 var det med andre ord ytterst få som belyste de interne forholdene i barnehagene under den pågående pandemien og det viste seg å være viktig å følge temaet videre. Problemstillingene som viser seg, er mange, og det oppstår behov for å drøfte hvordan barnehagelærere skal forholde seg til myndighetenes retningslinjer samtidig som de skal forholde seg til FNs barnekonvensjon, og videre følge *Skollagen* og *Läroplan för förskolan 18* (heretter styrdokument¹) Dette er faktorer som i ny kontekst, krevde noe helt nytt av barnehagelæreren. Ut ifra at det er lite å lene seg på forskningsmessig og vi ikke vet så mye om hva som står på spill, vil jeg i denne studien både ta rede på hva dette innebærer for både barnehagelærere og de yngste barna i barnehagen, og drøfte problematikker som oppstår. Jeg kommer til å belyse dette med hjelp av en stor del empiri som presenteres som notater fra min dagbok som jeg skrev fra mars til juni 2020. Grunnen til at empirien tilegnes stor plass i oppgaven, er for å bringe fram historier fra hverdagen i barnehagen. Historiene er viktige for å sette lys på både barnehagelæreren og barnas situasjon i pandemiens begynnelse. I empirien kommer det fram at det oppstod etiske dilemma når barnehagelærere skulle følge myndighetenes retningslinjer som tidvis stod i motsetning til vår faglige kunnskap og barnehagens verdiforankring. Med verdiforankring mener jeg

---

¹ Styrdokument: Skollagen og läroplan för förskolan 18

«verdigrunnet den barnehagepedagogiske tradisjonen bygger på som kan sammenfattes i verdiene: «respekten for barna og troen på barndommens egenverdi» (Pettersvold & Østrem, 2018, s. 162). De ansattes avgjørelser som måtte tas i forbindelse med pandemien, baserte seg oftest på barnehagelærerens skjønnsvurderinger og flere av retningslinjene ble dermed vanskelige eller rent sagt umulige å gjennomføre praktisk på grunn av de spenninger som oppstod.

2.2 Temaets relevans i lys av hverdagen

Jeg vil eksemplifisere hvorfor dette er relevant i samtiden og hvordan det har tatt form i min arbeidshverdag som barnehagelærer. Ett av myndighetenes smittevernråd var at hele Sveriges befolkning skulle holde minst en meters avstand til hverandre og da oppstod flere problematikker. Et sentralt spørsmål blir: Hvordan kan en barnehagelærer holde en meters avstand til små barn?

I barnehagen hvor jeg er ansatt har vi en “restaurant”. Det er et stort rom som er utformet som en spisesal med minst 60 plasser. Våren 2020 ble det innført samme retningslinjer om avstandsregler i barnehagen som i offentlige restauranter. Det skulle være minst en meters avstand mellom stolene i restauranten, men hvordan kunne vi gjennomføre det i praksis? Det ble vanskelig å få plass til alle som skulle spise når vi måtte ta bort annenhver stol. Myndighetenes retningslinjer om å holde en meters avstand er satt ut fra voksen standard, men det kommer alltid til å være forskjell på barnas kroppslige lengde i forhold til de voksnes lengde. De voksne kroppene kommer alltid til å være lengre enn barnas kropp dermed kan en meter oppleves ulikt. En lav person kan oppleve en meters avstand som mye lengre enn en høy person. I retningslinjene fremgikk det også at alle skulle holde en armlengdes avstand i løpet av hele arbeidsdagen, men hvor langt er det? Gjelder det voksne eller barns armlengder? Min oppfattelse av disse retningslinjene er at standarden hele tiden utgår fra en voksen kropp og størrelse.

I myndighetenes retningslinjer fremgikk det også at det fikk være maksimalt 50 mennesker samlet på et og samme sted i samfunnet, men barnehager og skoler ble raskt unntatt fra den regelen, når det kom frem at det var umulig å gjennomføre i barnehager og skoler med over 100 barn. Det innebar at det var helt i orden med 100 barn på utelekeplassen samtidig. Barnehagelærerne visste at de skulle holde avstand for å unngå smitte, men ingen visste hvordan de kunne holde avstand til små barn. De fleste barna leker tett sammen, og de yngste barna sitter nærme og gjerne i fanget på personalet. Retningslinjene oppfordret til å unngå trengsel. Når vi

skulle gå inn ble det ofte trangt i den lille yttergangen der alle måtte ta av seg skoene før barna gikk puljevis inn i den store garderoben der de skulle ta av seg og henge opp sinne ytterplagg. Det ble mye venting og flere av de minste barna ble stående gråtende igjen og vente på sin tur på utsiden. Alt dette fordi vi måtte følge retningslinjene og holde avstand. Igjen melder paradoksene seg: Hvordan skal barnehagelærere forholde seg til smittevernråd /instrukser om å holde en meters avstand og hvordan aktualiserer denne meteren spenninger mellom nærhet og distanse? Små barn spør ikke om de får ha nærkontakt med de ansatte i barnehagen, de bare setter seg inntil deg, tar deg i hånden og gir deg en klem helt spontant. I denne oppgaven stiller jeg spørsmålene som oppstår seg i forbindelse med små barns kroppslige uttrykk, og med støtte i fenomenologi og den franske filosofen Merleau-Ponty sine beskrivelser av hvordan de erfarer verden, kan spørsmålene aktualiseres med fokus på nærhet og distanse.

Hverdagen i barnehagen viste seg å by på stadig nye utfordringer som gjorde spørsmålene relevante. Våren 2020 informerte kommunen de foresatte om barnehagens smittevernråd. Informasjonen kom via barnehagens digitale plattform og det sattes opp informasjonsplakater på inngangsdører og i garderoben. Nå måtte alle foresatte vaske sine egne og barnas hender både ved levering og henting. De ansatte i barnehagen så hver dag at det var flere som «glemte» dette. Alle hadde et personlig ansvar når det gjaldt å følge retningslinjene som å vaske hendene før de gikk til avdelingen. Det oppstod spørsmål om hva det personlige ansvaret innebar, betydde det at barnehagelærere skulle stå vakt ved inngangsdøren og sjekke at alle vasket hendene? Hva inngikk egentlig i en barnehagelærers oppdrag når det pågikk en pandemi? Var vi nødt til å følge retningslinjene selv om de stred mot tidligere kunnskap og barnehagens verdiforankring? Hver dag dukket det opp etiske dilemmaer når det gjaldt avstand og nærhet, der både de ansatte og foresattes følelser sattes i bevegelse. For eksempel når barna skulle leveres i garderoben istedenfor inne på avdelingen og barnehagelæreren måtte holde avstand og ikke kunne ta imot barn direkte fra de foresattes armer. Likevel gikk mange foresatte rett inn på avdelingen for å levere barna. Vi måtte stenge grinden mellom avdelingen og garderoben og sette store lapper på grinden. Når de foresatte forstod at de ikke fikk komme inn på avdelingen var det flere som løftet barna over grinden og når vi tok imot på andre siden av grinden oppstod nærkontakt.

De ansatte ble frustrerte og irriterte fordi retningslinjen skapte mer nærkontakt enn det som var tanken. Vi forsøkte å være ute så tidlig som mulig etter frokost så flere kunne levere ute. Barna skulle sendes hjem ved det minste lille forkjølelsessymptom, som rennende neser. Det var ikke alltid så enkelt å bedømme hva som var symptom eller ikke. Det oppstod frustrasjon blant de ansatte og irritasjon hos de foresatte som stadig vekk måtte hente barn med

symptom i barnehagen og være hjemme med barn som de mente var friske. Her kommer vi inn på følelsesmessige reaksjoner som følge av at tidligere rutiner ble satt ut av spill på grunn av de nye retningslinjene. Flere foresatte var opprørte, vrede oppstod når vi ringte hjem barn og foresatte ikke respekterte at barna skulle være hjemme ved minste lille symptom, vi måtte stå i det. Barna nyser og hoster rett ut. Var det i det hele tatt mulig å følge retningslinjene og kreve at de yngste barna skulle hoste og nyse i albuekroken?

Siden temaet er så svakt belyst opplever jeg at det er noe viktig som har blitt glemt og at det er på tide undersøke dette nærmere, sette søkelyset på hva som er barnehagelærerens drivkraft når vi skal stå i det å vite og å ikke vite. Spørsmål jeg tar med meg videre er hvilke spenninger oppstår når det råder unntakstilstand i barnehagen og alt skal være som vanlig? Hva innebærer det når unntakstilstand blir hverdag i barnehagen? Empirien og fortellingene fra virkeligheten kan føre til at flere kan få øynene opp for hva som har pågått i barnehagene under pandemien. Den kunnskapen jeg skriver frem blir mitt bidrag til barnehagefeltet, til felleskapet og til samfunnet.

2.3 Temaets relevans i lys av tidligere forskning

Jeg føler at jeg begir meg ut på ukjent farvann, fordi det er så lite å hente i tidligere forskning som er knyttet til pandemi, barnehage og småbarnsvitenskap. Forskning rundt pandemier handler oftest om samfunnet og befolkningen. Det handler om sorg, kriser, depresjon og overlevelse. Det er statistikk, smittevern, hygiene, håndvask og bruk av munnbind eller ikke, men jeg finner svært lite forskning relatert til barnehagesituasjonen våren 2020. Det meste er fakta som baseres på svakt grunnlag fordi det fremdeles er så lite forskning på området, f.eks. påstås det at barn i liten grad er smittebærere samtidig som det er veldig få barn som testes for koronavirus våren 2020 (Tenitskaja, 2020).

Beskrivelsene i forrige kapittel er eksempler fra hverdagen under pandemien i barnehagen. Beskrivelsene er mer enn eksempler. I denne studien får eksemplene status som empiri. Empirien er samlet fra dagboknotater som jeg skrev våren 2020 og er først og fremst begrenset til hvordan situasjonen var i begynnelsen av pandemien. Situasjonen barnehagelærere befant seg i våren 2020 er helt unik, det er ikke mulig å sammenligne det med noe som har skjedd tidligere. Vårt yrke ble ansett som samfunnskritisk, fordi barnehagelærere hjalp til å holde samfunnet i gang og bidro til at landets økonomi var i balanse, så lenge barnehagene holdt åpent. Dermed hadde barnehagelærere fått en ny stor og viktig rolle i samfunnet. Hva innebærer det for utviklingen av profesjonen og hvordan kunne barnehagelæreren stå i spenningsfeltet mellom det å og ikke vite når hverdagen har blitt unntakstilstand og unntakstilstand har blitt

hverdag? Dette vet vi ikke noe om. Det har ikke blitt belyst og det er noe helt nytt som jeg vil undersøke med hjelp av empiri fra min barnehagehverdag våren 2020.

I 2018 publiserte kunnskapsdepartementet «*Barnehagelærerrollen i et profesjonsperspektiv. Et kunnskapsgrunnlag*» basert på en ekspertgruppes oppdrag om å synliggjøre barnehagelærerrollen. I rapporten kan vi lese om at mange sider ved barnehagelærerrollen og de rammene den inngår i, er lite belyst av forskning og derfor lite synlige. «Nettopp fordi så mange sider ved rollen er ukjente eller bare kan skimtes, er det viktig at det bygges et mer solid grunnlag med tanke på den framtidige utviklingen av profesjonen» (Kunnskapsdepartementet, 2018, s. 239).

Profesjonsutøvelsen til barnehagelærere er nært knyttet til synet på barn og verdien av små barns barndom. Jeg velger først og fremst å støtte meg til Bae (2007), Dahlberg og Moss (2005), Johannesen og Sandvik (2009, 2016), Tholin (2019), Åberg og Taguchi (2005). Når jeg skriver om barnehagens verdiforankring, barnehagelæreres syn på barn og faglig kunnskap, støtter jeg meg til deres forskning med utgangspunkt i nyere småbarnsvitenskap. Jeg bringer blant annet med meg deres syn på barn som subjekt, rett til medvirkning, intersubjektivitet, omsorg og barns livskvalitet når jeg analyserer og drøfter empirien i relasjon til oppgavens problemfelt. Det kan hjelpe til med å se nærmere på forbindelser mellom empirien og etiske dilemmaer som barnehagelærere møter i spenninger mellom faglig kunnskap og myndighetens retningslinjer, på hvilke grunnlag avgjørelser kan tas og hvordan myndighetenes retningslinjer påvirker de yngste barnas mulighetsrom. Barnehagelærere må alltid være oppmerksomme på hvilken posisjon vi har i møte med barna i barnehagen. Johannesen og Sandvik (2009) skriver:

Vuxna människor är alltid i en maktposition i relation till barn. Hur vi möter barn, om vi förmår att se barn som subjekt och hur vår uppmärksamhet på den egna akten i förhållande till barn påverkar deras möjlighet till delaktighet och inflytande, att uttrycka sig och bli hörda [...] (Johannesen & Sandvik, 2009, s. 40).

Hvis vi ser tilbake i tid på forestillinger om små barn og medvirkning, har det forandret seg mye siden FNs barnekonvensjon ble vedtatt i 1989. I 1998 ble medvirkning et sentralt begrep i svenske barnehager, i og med at det året ble den første svenske «*Läroplan för förskolan*» (heretter Lpfö) introdusert. I Lpfö beskrives det hvor viktig barnas medvirkning er, og i den brukes uttrykkene barns delaktighet og innflytelse. I 2018 kom det en ny läroplan. Her kan vi lese under ”Grundläggande värden”:

Förskolan ska spegla de värden och rättigheter som uttrycks i FN:s konvention om Barnets rättigheter (barnkonventionen). Utbildningen ska därför utgå från vad som bedöms vara barnets

bästa, att barn har rätt till delaktighet och inflytande och att barnen ska få kännedom om sina rättigheter (Skolverket, s. 5, 2018)

Dette innebærer en forpliktelse for alle barnehager i Sverige, og det er ikke mulig å velge bort eller ignorere barns rett til medvirkning. Utfordringen blir hvordan hver enkelt barnehage skal forstå og praktisere denne retten (Johannesen & Sandvik, 2009) Hvordan barnehagelærere ser på barnet som subjekt og begrepet medmenneske som brukes i FNs barnekonvensjon (Ekman, 2020) og hvordan barns rett til medvirkning påvirker barnehagelærere når de må forholde seg til myndighetens retningslinjer og smittevernråd i møtet med barna under pandemien blir en del av oppgavens problemfelt. Her vil jeg se nærmere på de spenninger som oppstår mellom nærhet og distanse under unntakstilstand og hvilke forbindelser det er med flere ulike politiske tilnærminger. I oppgaven har jeg valgt å se på forbindelser mellom biopolitikk, psykopolitikk, risikopolitikk, kroppsfenomenologi og profesjonsetikk. Hvordan dette kan forankres i vitenskapsteori og småbarnsvitenskap, og hvordan det kan åpne opp for å oppdage spenningens påvirkning på barnehagehverdagen kommer jeg tilbake til senere i oppgaven.

2.4 Tilgang til relevant litteratur og en prosess påvirket av pandemien

Å arbeide med en studie i en kontekst der biblioteker og grenseoverganger er stengt, har utfordret studiens teoretiske grunnlag. Pandemien har fått konsekvenser og begrenset tilgang til fysisk litteratur fra Norge på grunn av at jeg bor i Sverige. Parallelt med skriveprosessen pågår pandemien for fullt og myndighetenes retningslinjer i både Sverige og Norge endres veldig ofte. Fra og med mars 2020 ble all undervisning og veiledning ved Høgskolen i Østfold digital. Norges retningslinjer gjør det vanskelig og stort sett umulig for meg som bor i Sverige å få tilgang til Høgskolens i Østfolds fysiske bibliotek. Det krevdes ti dagers karantene i Norge før jeg kunne besøke biblioteket og etter hvert måtte det også vises fram en negativ koronatest på grensen, for å komme inn i Norge. I januar 2021, stengte Sverige grensen fra Norge og det innebar at de som er bosatt i Sverige og hadde vært i Norge måtte sitte ti dager i karantene. Dermed måtte jeg ta fri fra jobben i 20 dager for å kunne gjennomføre et besøk på Høgskolen, noe som var helt utelukket. Til tider har også campus i Halden vært helt stengt. Jeg har vært nødt til å lete alternativ litteratur på de lokale bibliotekene i Sverige, som også til tider har vært stengt på grunn av pandemien. Denne prosessen har påvirket valget av litteratur og mange av kildene er derfor hentet fra internett. Du som norsk leser kan muligens se for deg mer norsk litteratur og forskning som hadde passet bra inn i denne masteroppgaven, men som nevnt så har tilgangen til norsk fysisk litteratur vært begrenset. Det er derfor viktig å understreke; også studiens tilgang til litteratur er berørt av pandemien, og krever forbehold.

3.0 Vitenskapsteoretisk inngang

Som jeg skrev innledningsvis, så er det lite forskning knyttet til barnehage og pandemier. Går jeg til filosofien derimot, finner jeg kilder til kunnskap om å stå i dilemmaer uten klare svar. Når barnehagelærere skal gjøre vurderinger som krever tenkning og kritisk analyse av situasjoner i forbindelse med retningslinjer som ikke alltid fremstår som klare og tydelige manualer kan det oppstå etiske dilemmaer i arbeidet med de yngste barna. Temaet jeg har valgt har aktualisert seg i samtiden. Vi står i det nå, og jeg har ikke tilgang til forskning som beskuer pandemien bakover. Jeg må orientere meg i en annen retning, og har vendt meg til ulike filosofer som kan støtte meg i å utvide hvordan jeg kan forstå drivkrefter som står på spill under dagens situasjon. Pandemien pågår for fullt samtidig som jeg skriver min masteroppgave og ingen har tidligere hatt muligheten til å undersøke disse forholdene. Men politikk og pandemi henger sammen i hverdagen der jeg og alle andre barnehagelærere forsøker å forholde oss både til ansvar overfor barna og til retningslinjer som kommer fra ulike politiske hold. Derfor vil jeg undersøke det som vi ikke vet så mye om og se nærmere på hvordan myndighetenes retningslinjer påvirker barnehagelæreres arbeid i barnehagen med hjelp av flere ulike vitenskapsteoretiske perspektiv, og jeg har valgt ut tre innganger som jeg fremhever før jeg tar et mellomspill inn i svensk rikspolitikk. I første omgang presenterer jeg filosofene Michel Foucault, Byung-Chul Han og Giorgio Agamben, og jeg knytter de tre tilnærmingene til politikk som berører menneskets handlingsrom i en unntakstilstand. Som nevnt, følger et mellomspill inn i svensk risikopolitikk før jeg igjen tar steget ut til teorien og orienterer meg i nye retninger. For pandemien kan ikke reduseres til abstrakte regler. Den tar tak i kropp og jeg henter innspill fra teoretikere som har aktualisert kropp som sentralt når fokus rettes mot menneskets handlingsrom. Derfor er det også interessant å trekke inn fenomenologien (Bondevik & Bostad, 2016, s. 144) og ta hjelp av filosofen Maurice Merleau-Ponty for å se nærmere på barnas kroppslige uttrykk, og hvordan det kan belyses i forhold til barnas forståelse av avstand og hvordan smittevernrådet en meters avstand påvirker de yngste barnas mulighetsrom.

3.1 Teoretisk referanseramme

Jeg vil nærme meg det som står på spill med filosofer som har arbeidet frem teoretiseringer av hva det kan innebære å være menneske, eller stå ansvarlig, i en tid der politikk ikke bare er på et overordnet systemnivå, men også aktualiserer menneskets handlingsrom både i og gjennom kropp, og også i og gjennom ulike drivkrefter. Jeg vil se nærmere på faktorene som påvirker

barnehagelærerne under den pågående pandemien, problematisere gjennom å åpne blikket og se på praksiser både utenfra, ovenfra og innenfra. Belyse situasjonen i barnehagene med kritiske tilnærminger som aktualiserer menneskets handlingsrom i et politisert samfunn, ta rede på hvordan barnehagelærere forholdt seg til myndighetenes retningslinjer når vi ikke visste hvordan de skulle gjennomføres fordi det kunne oppstå etiske dilemma med tanke på faglig kunnskap, barnehagens verdiforankring, FNs barnekonvensjon og styrdokument. Det kom stadig nye retningslinjer i takt med pandemiens utvikling og den relaterte forskning som pågikk. Hvordan virket retningslinjene, var det biopolitikk? Jeg vil ta frem den franske filosofen Michel Foucaults tanker rundt biopolitikk som inkluderer maktstrukturer og regulering av menneskets frihet. I tillegg henvender jeg meg mot definisjonen av begrepet unntakstilstand, som jeg vil se nærmere på ved hjelp av den italienske filosofen Giorgio Agamben. Hva innebærer unntakstilstand for de involverte? Hvilken betydelse har unntakstilstanden og kan unntakstilstand bli normalt tilstand? Her vil jeg trekke fram den koreansk/tyske filosofen Byung-Chul Han sine tanker rundt unntakstilstand, prestasjonssamfunnet og psykopolitikk. I mellomspillet beskriver jeg risikopolitikk og hvordan det påvirker befolkningen. Sveriges befolkning opplevde at nasjonens politikk kan sette menneskers liv på spill. Når de fleste land stengte sine barnehager valgte Sverige å holde barnehagene åpne tross smitterisiko. Det opplevdes som en politisk kamp om hvilket land som hadde valgt den rette veien i en unntakstilstand, der økonomi og risiko ble satt opp mot hverandre. Barnehagelærere skulle hele tiden prestere og holde hjulene i gang. Barnehagene i Sverige måtte holde åpent så samfunnet kunne fortsette som før, alle foresatte med barnehageplass skulle ha samme mulighet som tidligere til å fortsette å arbeide. Jeg kommer til å se nærmere på dette med hjelp av Han sine tanker om prestasjonssamfunnet.

Hva er det som gjør at barnehagelærere står i det, når de ikke vet hva som kommer til å skje neste dag? Hva er drivkreftene? På leting etter flere drivkrefter kommer jeg tilbake til Han (2013) sine tanker om prestasjon, vrede, angst, trøtthet, hvile og bringer inn Pettersvold og Østrem's (2018) tanker om følelser og uro. Mot avslutning av oppgaven, kommer jeg tilbake til hvordan nye spørsmål stadig åpner seg. Her tar jeg hjelp av Steinsholt (2017) sine beskrivelser av Paulo Freires filosofiske pedagogikk, tanker om kritisk bevissthet og taushetskultur. For hva er det som begrenser oss eller åpner for nye muligheter? Hvordan er det mulig å stadig ta nye valg og gjøre beslutninger? Dette aktualiserer etikk, men også spørsmål om å være menneske i en verden der nærhet og distanse brått tar nye vendinger.

3.2 Michel Foucault og *biopolitikk*

I løpet av tiden på masterstudiet har jeg forsøkt å bli bedre kjent med Foucault og han ble invitert inn i vitenskapsteorioppgaven min. Der har hans filosofi hjulpet meg med å se nærmere på hvordan avgjørelser tas når noe sitter i veggene og diskurser er rådende. Jeg tenker at han kan hjelpe meg i denne oppgaven også fordi det å forholde seg til myndighetenes retningslinjer i barnehagen handler om mye mer enn å følge dem slavisk. Foucaults tanker om hvordan makten virker kan hjelpe meg til å se på hvordan retningslinjene påvirker barnehagehverdagen og hvordan barnehagelærere forholder seg til retningslinjer i endring. Jeg har valgt å ta utgangspunkt i biopolitikken og det som styrer oss. Hvordan kan retningslinjene hjelpe oss gjennom pandemien og hvordan er de med på å påvirke barnehagelæreres hverdag og de yngste barnas mulighetsrom? Er retningslinjene den eneste rette veien vi skal gå for å kunne komme igjennom pandemien?

I bøkene «*Säkerhet, territorium, befolkning*» og «*Biopolitikens födelse*» presenteres forelesningsseriene Michel Foucault ga ved Collège de France i 1977-79 (Foucault 2010; 2014). Jeg har valgt å bruke svenske oversettelser fra 2010 og 2014. I tillegg til oversetternes bearbeidelse kommer min tolkning og forståelse av biopolitikk til å påvirke hva jeg har valgt å ta med i min oppgave. Som jeg forstår Foucault, handler biopolitikk om biomakt som innebærer makt over livet, styre de levende og regulere befolkningen med sikkerhetsteknologi. Denne politikken fører til et sikkerhetssamfunn, der statens makt glir over til å regulere hva som er viktig for befolkningen: “Det är på statens nivå man finner de “komplexa organ för koordinering och centralisering” som är nödvändiga för detta ändamål. Biopolitik kan alltså bara tänkas som “en bio-reglering genom staten”. (Foucault, 2014, s. 297)

Slik jeg leser denne beskrivelsen er makt i bevegelse og kan forstås som en overgang fra suveren makt til en mer regulerende kraft. Videre understrekes følgende:

Regerandets konst måste alltså fixera sina regler och rationalisera sina tillvägagångssätt i det att den som sitt syfte så att säga antar att få statens bör-vara att övergå till vara. Det som regeringen bör göra måste identifieras med att staten bör vara (Foucault, 2014, s. 25)

Reguleringen handler om å forskyve måter å tenke om hva som er rasjonelt og fornuftig, i den retningen som staten legger premisser for: ”Att regera enligt statförnuftets principer är att göra så att staten kan bli solid och bestående, att den kan bli rik och stark inför allt det som hotar att förstöra den.” (Foucault, 2014, s. 26)

Pandemien kan oppleves som en trussel mot staten og derfor må regjeringen regulere befolkningen med å opprettholde varen. Som jeg forstår det i forbindelse med pandemien, kan det Foucault beskriver som “regjeringsfornuft” være myndighetenes retningslinjer som styrer og regulerer befolkningen slik at staten i størst mulig grad skal fungere/være som vanlig selv om befolkningen befinner seg i en unntakstilstand.

- det förefaller mig som om analysen av biopolitiken inte kan göras om man inte förstätt den allmänna regimen för detta regeringsförnuft som jag talar om, denna generella regim som man kan kalla frågan om sanningen, först om man förstär vad det handlar om i den regim som är liberalismen, som motsätter sig statsförnuftet – eller snarare modifierar det i grunden, men kanske utan att ifrågasätta dess fundament – det är bara om man förstätt vad denna regeringsregim som kallades liberalism var, som man kan forstå det som kallas biopolitik. (Foucault, 2014 s. 42)

Ifølge Foucault må liberalismen forstås i en vid mening og det beskrives i fire steg. Først må det aksepteres at prinsippet om å begrense det å regjere til ikke bare å være en ekstern rett. For det andre er liberalisme en praksis, hvor kan det finnes et prinsipp for begrenning av å regjere og hvordan kan man beregne begrenningens virkninger? For det tredje er liberalisme i smalere bemerkelse en løsning som består i maksimalt å begrense formene og rekkevidden for regjeringens handlinger. Til slutt er liberalismen organiseringen av metoder for transaksjon som kan defineres som begrenning av regjeringens praksis som grunnlov, stortinget, opinion, presse, kommisjon og undersøkelser. Det er i denne organiseringen biopolitikken tar form. Det er en del av noe større som er det nye regjeringsfornuften skriver Foucault (2014, s. 41.)

Jeg har valgt å lete etter forbindelser som kan settes i sammenheng med hvordan retningslinjene vi er pålagt å følge, påvirker de yngste barna og oss som arbeider i barnehage. Hvordan kan biopolitikk virke i forbindelse med en pandemi? Regjeringen kan ikke ta loven i egne hender, de må hele tiden forholde seg til hva som står i grunnloven og stole på vitenskapen. Det vil si at regjeringens handlingsrom er begrenset som i biopolitikken. Den svenske regjering har valgt å overlate et av pandemiens store forbyggende oppdrag til «Folkhälsomyndigheten» (heretter Fohm), som er en nasjonal kunnskapsmyndighet som arbeider med å fremme folkehelsen, de har i sin tur tatt fram retningslinjer og smittevernråd basert på epidemiologers og virologers forskning om pandemi, smitte og virus. Fohm sitt oppdrag er å utvikle å støtte samfunnets arbeid med å fremme helse, forebygge og beskytte mot ulike former av helsetrusler

og bidra til en bærekraftig utvikling. Deres visjon er en folkehelse som forsterker samfunnsutvikling (Folkhälsomyndigheten, u.å.).

I begynnelsen av pandemien er ikke retningslinjene og smittevernåkene som Fohm presenterer lover og regler, men anbefalinger som inneholder begrepet bør og de baserer seg på personlig ansvar. Retningslinjene som skal veilede befolkningen og forebygge smitte, kan oppleves som maktstrukturer, disiplin og overvåking. Som jeg tolker Foucault blir retningslinjene «-det sätt på vilket man styr människornas uppförande [...]» (Foucault, 2010, s. 345)

Hva skjedde i barnehagene når myndighetenes retningslinjer som kom utenfra skulle styre oss, selv om de stod i motsetning til barnehagens verdiforankring? Hva skjedde hvis barnehagelærere ikke fulgte retningslinjene?

Jeg ser biopolitiske forbindelser mellom myndighetens retningslinjer, trafikkregler, fare og påbudsskilt som påminner befolkningen om hvordan vi skal oppføre oss ute i trafikken: Trafikkreglene er et sikkerhetssystem som overvåker alle som beveger seg ute i trafikken slik at vi skal kunne bevege oss problemfritt. Skiltene disiplin skaper trygghet i trafikken, når alle følger trafikkreglene får vi større handlingsrom. Den biopolitiske makten, som Foucault beskriver som biomakten virker som et sikkerhetssystem slik at sjansen for å overleve i trafikken øker når befolkningen følger trafikkreglene. Jeg ser forbindelser med biomakten, og hvordan den virker under pandemien, når befolkningen oppmuntres til å ta personlig ansvar og følge retningslinjene for at vi i fellesskap skal begrense smitten, øker sjansen for å overleve og vi kan fortsette å holde Sverige åpent. Men retningslinjene begrenser oss også; hvordan skal vi kunne holde avstand til hverandre i barnehagen? Spørsmål som dukker opp underveis tar jeg med meg videre, og i empirien har jeg med bilder av både trafikkskilt og retningslinjer i form av plakater og klistermerker som jeg kommer til å belyse nærmere, drøfte og analysere.

3.3 Byung-Chul Han og *psykopolitikk*

På leting etter en filosof som kan hjelpe meg å tenke videre, drøfte og analysere mine tanker og undringer har jeg støtt på den koreansk-tyske filosofen Byung-Chul Han som er kritisk til det moderne samfunnet som preges av hypertransparens og overkonsumpsjon. Mitt første møte med Han var en bloggartikkel jeg leste av Jostein Jacobsen forsker ved Universitet i Oslo, senter for utvikling og miljø, skrevet i november 2019 (Jacobsen, 2019). Her skriver Jacobsen om Han sin bok «Psychopolitics» fra 2017 og at synet på nyliberalismen er forandret. Videre skriver Jacobsen at noe som ikke Foucault fanget opp i biopolitikken, er at nyliberalismen går inn i psyken. Når makten virker fra menneskets innside beskrives det som psykopolitikk. Jacobsen skriver:

I stedet for å virke «negativt» utenfra som biopolitikk gjennom tvang og disiplinering, er den nye formen for makt og styring «smart» og «positiv». Psykopolitikken virker på våre indre ønsker, drømmer og håp. Ved å virke gjennom vår forestilte frihet, kan kontroll bli total, overvåkning total (Jacobsen, 2019).

I et intervju fra 2020, uttaler Han seg om pandemien. Han sier: «Covid-19 has reduced us to a “society of survival» (Sigüenza & Rebollo, 2020). Her får vi ta del i hans tanker om hvordan pandemien påvirker verden. I intervjuet sier Han at covid-19 har redusert oss til et samfunn som har mistet essensen av et godt liv, der glede også blir ofret for helse og hvor det viktigste blir overlevelse. Han beskriver hvordan koronaviruset fører til at befolkningen blir pålagt overvåkningsregler og biopolitisk karantene som reduserer frihet. Her ser vi hvordan han endrer synet på frihet når samfunnet endrer karakter til et disiplinsamfunn under pandemien. Under pandemien forstår jeg det som at Han mener at befolkningen styres av biopolitikk igjen, noe som han tidligere mente var på vei å forsvinne og at psykopolitikken var på vei å ta over. I boken «*Müdigkeitsgesellschaft*» som ble utgitt første gang i 2009 og oversatt til svensk 2013 med tittelen «*Trötthetsamhället*» beskriver han nåtidens politikk som psykopolitikk. Han sier at 2000-tallets samfunn ikke lengre er ett disiplinsamfunn som Foucault beskrev det på 1960-tallet, men et prestasjonssamfunn. Befolkningen er ikke lengre lydneadssubjekt, men prestasjonssubjekt. De er sine egne entreprenører (Han, 2013, s.16). Dermed styres dagens menneske ifølge Han av «Yes, we can» som gir uttrykk for prestasjonssamfunnets positivetetskarakter (Han, 2013, s 17).

«Prestasjonssubjektet är fritt från en yttre maktinstans som skulle tvinga det att arbeta eller rentav exploatera det. Det är herre och härskare över sig självt. På så vis är det underkastat ingen resp. bara sig självt. Däri skiljer det sig från lydnessubjektet.» (Han, 2013, s. 21).

Han presenterer i boken «*Trötthetssamhället*» (2013), hvordan dagens informasjons- og prestasjonssamfunn preger mennesker og påvirker deres liv. Vanligvis betrakter vi denne typen av samfunn som fremgangsrike, men Han mener at det å stadig ligge på topp leder til en kollektiv utmatting. Samfunnet stiller krav på dagens mennesker at vi hele tiden skal holde oss oppdatert om siste nytt. Informasjonstrykket fra sosiale medier er enormt, hvordan kan mennesket sortere og velge ut hva som er viktig å vite eller kunne. Det blir så mye informasjon at falske nyheter lett glir igjennom og spres videre fordi mange mennesker ikke er i stand til å sile ut det viktige fra det uviktige når det blir for mye informasjon. Mennesker blir usikre når de ikke vet hvordan de skal forholde seg til det å vite og ikke vite. De søker etter enda mere informasjon for å finne ut av hva de må vite. Men informasjonen kommer i en jevn strøm, glir lett forbi og er gammel etter bare noen timer. Dette blir i sin tur en stor arbeidsbelastning for mennesket som ifølge Han (2013) nødvendiggjør en spesiell tids- og oppmerksomhetsteknikk som påvirker oppmerksomhetsstrukturen. Tid og oppmerksomhetsteknikken beskrives som multitasking. Han mener dette er en regresjon fordi multitasking er vanlig blant ville dyr og en nødvendighet for å kunne overleve i villmarken. (Han, 2013, s. 22)

Han skriver om vreden som mennesket glemmer bort i den allmenne akselerasjonen og hyperaktivitet som preger nåtidens samfunn. Vreden er en evne som er i stand til å avbryte en tilstand og få en ny tilstand til å begynne. I dag er det mer snakk om irritasjon og krenkinger som ikke kan oppnå noen dypere forandring. Mennesket irriterer seg ofte på det som er uunngåelig. Irritasjonen forholder seg til vreden som redselen til angsten, men i motsetning til redselen som avser en spesiell sak, så er angsten mere omfattende. Den griper tak i mennesket og rister hele tilværelsen. Derfor består vredens energi av negativitet og den utgjør en unntakstilstand. (Han, 2013 s. 39) Jeg ser på disse betraktninger som noe som kan hjelpe meg videre med å analysere hvordan vi forholder oss til de retningslinjene vi er pålagt å følge selv om de strider mot barnehagens verdigrunnlag og dermed forårsaker irritasjon, samtidig som det kan skape angst for å bli smittet om vi ikke følger retningslinjene. Midt i alt dette dukker vreden opp som en følge av frustrasjon, en følelse som vi ikke prater så mye om når vi står midt oppe i det og må ta raske avgjørelser. Vreden får oftest ingen oppmerksomhet fordi den oppfattes som negativ, selv om denne følelsen kan være en drivkraft. Han skriver om prestasjonssamfunnet som frembringer trøtthet fordi det lider av mangel på negativitet og

beherskes av overdimensjonert positivitet. Men trøtthet gjør det mulig for mennesker å kjenne en ro, som Han beskriver som trøtthetens inspirasjon. Jeg tar med meg Han sine tanker videre i analyse og drøfting av empirien i del 5 og på leting etter drivkrefter mot slutten av oppgaven.

3.4 Giorgio Agamben og *unntakstilstand*

Når jeg nå presenterer den italienske filosofen Giorgio Agamben, så tar jeg med Hans (2013) innspill om Agamben i presentasjonen fordi Han mener at verdens positivisering øker bristen på unntakstilstand og Han sier videre at Agamben overser denne økende positivitet. Han sier i motsetning til Agambens diagnose at unntakstilstanden opphever sine grenser og blir normaltilstand, så absorberer den allmenne positiviseringen av dagens samfunn alle unntakstilstander. Derigjennom totaliseres normaltilstanden (Han, 2013, s. 39). I dagens samfunn er befolkningen i Sverige preget av positivisering, som jeg forstår Han (2013) så fører det til at følelser som vrede, angst og sorg tilhører negative følelser, noe som kan oppfattes som en svakhet hos befolkningen i et samfunn som preges av disse følelsene. Ut ifra Han (2013) sine tanker blir mennesket og samfunnet en prestasjonsmaskin drevet av verdens positivisering. Slik jeg tolker det kan menneskets anstrengelser for å maksimere prestasjoner avskaffe negativiteten fordi den bremser menneskets prestasjoner, men negativitet kan også være en slags drivkraft ifølge Hegel.

«Under loppet av världens almänna positivisering förvandlas såväl människan som samhälle till en *autistisk prestationsmaskin*. Man kan också säga at det är just den överspända ansträngningen att maximera prestationen som avskaffar negativiteten, då den saknar accelerationsprocessen. Om människan var ett negativitetsväsen skulle världens positivisering ha en innverkan som inte vore ofarlig. Enligt Hegel är det just negativiteten som håller existensen levande» (Han, 2013, s. 40).

I første kapitel "Det neurala våldet" s.12 i boken "*Trøtthetssamhället*" (2013), skriver Han om Baudrillards teori om vold og stadier i fiendskapens genealogi. I det 4. stadiet har fienden blitt viral og oppstår som en fantomlignende fiende som brer seg utover hele planeten, likt et virus som sprer seg overalt og trenger inn i maktens sprekker. Mine tanker går videre til hvordan vi møter denne fienden i dagens prestasjonssamfunn med allmenn positivitet. Plutselig kommer det noe som forstyrrer samfunnets positivisering. Det er skjer noe uventet, noe som vi ikke vet hvordan vi skal møte eller forholde oss til, noe som vi alle står blottlagt framfor. Han (2013) beskriver Agambens tanker rundt Homo sacers liv, som ifølge Agamben står for et absolutt dødelig liv, blant annet beskriver han pasienter som ligger fastlåst i slanger på

intensivavdelinger som *homines sacri*. Det senmoderne prestasjonssamfunnet reduserer oss alle til det nakne livet (Han, 2013, s. 32). Hele befolkningen er blottlagt i den tilstanden som oppstår når det pågår en global pandemi. De som ligger for døden er ikke absolutt dødelige, men absolutt udødelige, de må for enhver pris forsøke å holdes ved liv (Han, 2013, s. 33). Vi har alle havnet i en nødtilstand som Agamben beskriver unntakstilstanden, en situasjon der befolkningen må prestere for å overleve og hvordan går det i et prestasjonssamfunn som preges av positivisering? Prestasjonssamfunnet er ikke et fritt samfunn. Det skaper tvang, et tvangssamfunn der befolkningen inngår i sin egen arbeidsleir. Vi styres av retningslinjer som vi personlig må stilling til hvordan vi skal forholde oss til for å overleve. Det nakne livet som Agamben beskriver blir til i den unntakstilstanden vi alle befinner oss i under pandemien. Vi er alle i samme situasjon når pandemien bryter ut, ingen vet hvordan skal forholde oss til de nye retningslinjene myndighetene har tatt fram. De ansatte i barnehagene har ingen forforståelse, ingenting barnehagelærere har opplevd tidligere kan sammenlignes med dette. Hvordan skal vi forholde oss til den nye situasjonen og hvordan kan retningslinjene påvirke vår mulighet til å overleve pandemien når ingen vet hva som er rett eller galt. Ingen vet om de retningslinjene myndighetene anbefaler befolkningen å følge er et bra valg i pandemien. Vi er alle blottlagt i den unntakstilstand vi befinner oss i. Agamben beskriver begrepet unntakstilstand og tolker det med hjelp av den tyske rettshistorikeren Carls Schmitt formulering:

«Suveränen är den som kan garantera lagens giltighet genom också att stå utanför den, och undantagstillståndet blir en slags gräns, en suspension av rättsordningen som emellertid inte bara är ett negativt kaos utan den legala formen hos det som inte kan ha någon legal form (Agamben, 2005, s. 10).

Og med hjelp av Walter Benjamin blir Agambens definisjon av unntakstilstand: ”- en zon av absolut obestämbarhet mellan anomi och rätt, där den kreaturliga sfären och rättsordningen dras in i en och samma katastrof” (Agamben, 2005, 87).

Jeg bringer inn Agambens tanker og definisjoner, når jeg går nærmere inn på hvordan unntakstilstanden påvirket hverdagen i barnehagene, tvetydigheten og de etiske dilemmaene som oppstod når vi skulle følge retningslinjene.

3.5 Et mellomspill: De vitenskapsteoretiske innspillene møter svensk risikopolitikk

I løpet av våren 2020 presenterte den svenske regjeringen og Fohm mengder av retningslinjer og smittevernråd som stadig endret seg i samband med pandemiens utvikling. Statsepidemiolog Anders Tegnell er avdelingssjef på Fohm, som leder og samordner Sveriges nasjonale smittevern. Han ble en av talspersonene som informerte Sveriges befolkning om pandemien, hvilke retningslinjer som gjaldt og hvorfor det var viktig at befolkningen fulgte de retningslinjene som myndighetene anbefalte. Etter hvert ble også Tegnell et symbol for den svenske regjeringens strategi.

I begynnelsen av pandemien var det ingen påbud eller regler med bøter, men befolkningen ble hele tiden oppfordret til å ta personlig ansvar. Hvilke avgjørelser som befolkningen tok spilte stor rolle for pandemiens utvikling. Hva som var rett eller galt, var det ingen som visste. Hvordan retningslinjene skulle følges var opp til regioner og kommunene. Deres ansvar var å sette retningslinjene i verk på lokalt nivå. Det resulterte i at retningslinjer ble tolket på ulike måter i forskjellige distrikt. Det kunne ta nesten en uke fra myndighetene hadde publisert nye retningslinjer i media til kommunen hadde gjort sin egen tolkning og formulering av retningslinjene. Til sist kom informasjonen fram til oss som er ansatt i kommunen, noe vi opplevde som forvirrende og vanskelig å forholde oss til. Når retningslinjene som befolkningen allerede hadde fått informasjon om i media kom ut til de ansatte en uke senere føltes det som rettsordningen var satt ut av spill. På en uke hadde det skjedd mye i pandemiens spor og det føltes som om retningslinjene allerede var gamle når vi fikk kunnskap om hva som gjaldt. Tiden fra publisering til kjennskap ble en slags risikosone. Han (2013) setter søkelyset på at vi lever i et prestasjonsamfunn og det synliggjøres gjennom at store deler av dagens befolkning vil holde seg oppdatert med de seneste nyhetene og følge retningslinjene på best mulig måte. Vi ble frustrerte og irriterte når det dro ut på tiden fra publisering til gjennomføring. Et eksempel er bruk av munnbind og besøksforbud i eldreomsorgen som ble innført på forskjellige tidspunkt i ulike regioner noe som førte til stor smittespredning blant den eldre delen av befolkningen og resulterte utallige dødsfall. Befolkningen så på forsinkelsen av informasjon som risikopolitikk og det forsterket unntakstilstanden og jeg oppfatter det som at vi befant oss i det som Agamben beskriver som et anomisk rom: «Undantagstillståndet är ett anomiskt rum, där vad som står på spel är en laga kraft utan lag» (Agamben, 2005, s. 63)

De aktuelle retningslinjene, ble utydelige når de tolkes forskjellig i ulike kommuner. Retningslinjenes tvetydighet førte til at de på en måte mistet den kraften som de hadde i

utgangspunktet. Følgen av dette ble at det oppstod usikkerhet og uro. Dette medførte at det oppstod mikropolitikk blant befolkningen. Sveriges strategi gikk viralt og ble diskutert aktivt i personalrommet. Det oppstod et nytt begrep blant befolkningen nemlig uttrykket «lesservisser», (Iosf, u.å). Utrykket beskriver den delen av befolkningen som reagerte på fakta som motsa deres egne virkelighetsbilde, de som ikke stolte på regjeringen og Fohm. De påstod at de visste best og hadde løsninger på det meste selv om de ikke kunne forankre sine påstander i vitenskapen. Lesservisserne spredte desinformasjon, som mange i befolkningen trodde på av uro og redsel for at Sverige har valgt feil strategi.

Sveriges statsminister Stefan Löfven holdt sin første tale til nasjonen under pandemien den 22. mars 2020 (Regeringskansliet, 2020), der han oppmuntret befolkningen til «å møte krisen som et samfunn der alle tar ansvar for seg selv, for hverandre og for vårt land». Videre uttalte Löfven: «Våra myndigheter sliter dag och natt. Personal inom vården, skolan och många, många andra människor med viktiga yrken håller upp vårt land». Jeg ser forbindelser mellom Han (2013) sine tanker rundt hva som skjer med befolkningen i dagens prestasjonssamfunn, der de blir prestasjonssubjekt som overleverer seg til den tvingende frihet for å maksimere prestasjonen (Han, 2013, s. 21). En årsak til at jeg ser på Sveriges strategi som risikopolitikk er fordi befolkningen hele tiden skulle ligge på topp, prestere mest mulig for å øke produktiviteten og holde hjulene i gang som om det ikke pågikk en global pandemi. I mars 2020 bestemte Sveriges regjering i samråd med Fohm at de ville holde samfunnet i gang og la det meste flyte på som vanlig for å blant annet opprettholde den økonomiske balansen. Når resten av verden stengte sine grenser, skoler, barnehager og befolkningen måtte oppholde seg inne i karantene, var Sverige et åpent land der regjeringen sa at de lyttet til vitenskapen og stolte på Fohms beslutninger og at deres retningslinjer skulle bremse smitten. Hvordan befolkningen opplevde at risikoen for å bli smittet var stor når smitten spredtes ukontrollert i samfunnet og at de var en del av et stort eksperiment kommer til uttrykk i pressen, nyheter og sosiale plattformer. Ifølge Uggla (2019) holder tradisjonell massemedia, sosiale medier og den nye digitale informasjonsgeografien på å forandre vitenskapens vilkår fra grunnen. Sveriges regjering stolte på vitenskapen og henviste til at myndighetenes retningslinjer er forankret i vitenskapelige teorier om smitte og pandemi. Samtidig begynte befolkningen å bli mistenksomme til den vitenskapen som Sverige baserte sin strategi på og var ikke overbevist om at de kunne stole på myndighetene når de opplevde at retningslinjene ikke hadde den ønskede effekten i forhold til smittespredning og dødstall. Befolkningens skepsis til Sveriges koronastrategi steg i takt med dødstallene og er et eksempel på at den svenske politikken opplevdes som risikopolitikk.

I offentlige lokaler kom det avstandsmarkører på gulvene i form av klistermerker med instruks om å holde avstand, og pleksiglassruter ved utgangskassene i butikkene for å beskytte de ansatte i kassen. Helsevesenet innførte verneutstyr, visir og munnbind, samt hel beskyttelsesdrakt ved kontakt med smittede pasienter. I barnehagesammenheng skulle vi fortsette å drive virksomheten som vanlig uten noe verneutstyr eller avstandsmarkeringer. I barnehagelokalene følte det som om det ikke pågikk en global pandemi. Nå ble myndighetenes retningslinjer vår livline, det var vi som skulle ta personlig ansvar for å bremse smitten. Samtidig som barnehagelærere skulle forholde seg til retningslinjer i endring og forsøke å tilpasse dem til barnehagehverdagen, så skulle vi fortsette med kartlegging, og målstyrt undervisning med søkelys på tema arbeid og bærekraftig utvikling, systematisk kvalitetsarbeid som innebærer refleksjon og analyse av dokumentasjon. Vi skulle opprettholde kontakt med spesialpedagog og ha foreldresamtaler. Deler av dette arbeidet skulle legges inn i digitale system som senere ble gransket av ledelsen. Det kan nevnes at allerede før pandemien var det vanskelig for barnehagelærere og få tiden til å strekke til alt arbeid som vi ble pålagt både praktisk og administrativt, arbeidsmengden har økt suksessivt de siste 20 årene. I tillegg har det har også tilkommet flere ulike digitale verktøy, digitaliserte system og program som vi forventes å ta i bruk med minimal introduksjon og som etter noen år, når har vi kommet i gang med dem, byttes ut og vi må begynne på nytt.

Når pandemien pågikk for fullt våren 2020 og Sverige valgte å holde barnehagen åpne økte også både den fysiske og den psykiske arbeidsbelastningen i tillegg til det arbeidet som barnehagelærere allerede hadde problem med å rekke å utføre på arbeidstid. En av grunnene var personalmangel på grunn av økt fravær blant de ansatte i barnehagene når nye retningslinjer anbefalte alle ansatte å være hjemme med minste lille symptom og ha to symptomfrie dager før de fikk komme tilbake på jobb. En annen belastning var at barnehagelærere skulle ta personlig ansvar for smittevernrådet om å holde en meters avstand, noe som vi ikke visste hvordan vi skulle klare å gjennomføre når små barn ikke holder avstand. De fleste småbarna søker nærkontakt. Senere i oppgaven kommer jeg som sagt tilbake til små barns kroppslige uttrykk og Merleau-Ponty sine tanker hvordan vi kan erfare verden.

Hele tiden skulle barnehagelærere stå i det å vite hvilke retningslinjer som gjaldt samtidig som de ikke visste hvordan de skulle følges og hver dag var de som jobbet i barnehage utsatt for smitte når arbeidet innebar fysisk kontakt med andre mennesker. En av retningslinjene oppfordret til at alle som kunne arbeide hjemmefra skulle opprette hjemmekontor for å minske kontakt mellom mennesker. Barnehagelærere kan ikke arbeide hjemmefra, vi utsattes hver dag for smitterisiko, det var ikke snakk om hvis vi ble smittet, men når vi ble smittet. Det var ikke

lengre hverdag i barnehagen, de som befant seg der var i en risikofylt sone. Våren 2020 hadde det blitt unntakstilstand i barnehagen og når det ble forventet at alt skulle være som vanlig ble unntakstilstanden en risikofylt hverdag.

Hvordan skulle vi barnehagelærere fortsette å være på topp og prestere, når hverdagen hadde blitt en unntakstilstand og unntakstilstand ble en risikofylt hverdag? Spørsmålene har jeg med meg når jeg presenterer empiri som jeg vekselvis analyser og drøfter i kapittel 5 og på leting etter drivkrefter i kapittel 6.

3.6 Hva er en meter i forbindelse med pandemien og de yngste barna i barnehagen

Her kommer et eksempel som knytter politikk, pandemi og kropp sammen. Under pandemien våren 2020 ble det tatt for gitt at hele Sveriges befolkning skulle ta personlig ansvar for å holde en meters avstand, en retningslinje som baserer seg på voksen standard. Men Sveriges befolkning består av mange ulike individer, store og små, voksne og barn, og veldig mange ulike kropper.

I barnehagesammenheng er det ikke så lett å forholde seg til en standard som har vært en selvfølge tidligere. Metersystemet blir en diskurs i forbindelse med pandemiens retningslinjer, myndighetene tar for gitt at hele befolkningen opplever en meter på samme måte, men avstandsbegrepet en meter involverer hele kroppen og kan ikke lenger tas for gitt. Menneskets oppfattelse av en meters avstand kan variere ut ifra menneskets størrelse. Det er stor forskjell på de voksnes kropper og de yngste i barnehagens kropper. Det er mange barn som går i barnehagen som er kortere enn en meter. Disse kroppene representeres av de fleste barn under tre år i barnehagen. Når smittevernråd om å holde en meters avstand konkretiseres med hjelp av uttrykket “Det er viktig å holde en armlengdes avstand”, kan det oppfattes som enkelt når vi tar for gitt at befolkningen tenker utfra voksen standard. Men om vi ser nærmere på begrepet en armlengdes avstand, og kroppens størrelse innebærer det en voksen arm eller et barns arm? Satt på spissen så har vi som arbeider i barnehagen også veldig mange ulike kropper når det gjelder størrelse og lengde. Barnas størrelser varierer også, har en ettåring lang nok arm til å beskytte oss mot smitte eller skal vi forholde oss til en voksen arms lengde for å få rett avstand, i så fall hvem sin arm skal vi velge, er det den barnehagelæreren som har den lengste armen for å være på den sikre siden? En retningslinje utformet om å holde en meters avstand kan altså innebære flere tolkninger i forhold til kroppens størrelse. I pandemiens spor kan kropp ses som politikk, når myndighetenes smittevernråd anbefaler avstand mellom mennesker blir det fokus på kropp på en ny måte. Avstandsbegrepet som tidligere var noe vi ikke tenkte så mye på i

barnehagehverdagen hadde blitt høyaktuelt og et motstridende politisk begrep som var vanskelig å både tolke og dermed forholde seg til. Hele befolkningen ble oppmuntret til å ta personlig ansvar, men hvordan skulle Sveriges befolkning forholde seg til en armlengdes avstand når befolkningen består av en variasjon av kroppens størrelser og lengder?

Figur 1. Målestokk, 2020.

Barnehagelærere vet hvor lang en meter er og hva en målestokk presenterer, men i hverdagen tenker vi ikke alltid på at metersystemet kan tydes på flere måter uti fra kroppens størrelse. «Vi glømmer ständigt de flytande och mångtydiga fenomen och rör oss tvärs igenom dem omedelbart till tingen som de presenterar» (Merleau-Ponty, 1984 sitert i Han, 2013, s. 61).

Hva skjer når vi ser nærmere på målestokken, begrepet en meters avstand og hvordan det kan oppleves gjennom kroppslig persepsjon? Hva innebærer smittevernrådet «Hold en meters avstand» for barnehagelærere og de yngste barna i barnehagen? Dette kommer jeg nærmere inn på i neste kapittel der jeg presenterer Merleau-Ponty og i kapittel 5.10 i forbindelse med refleksjon, analyse og drøfting av en historie i min dagbok fra april 2020.

3.7 Maurice Merleau-Ponty og *barns kroppslige uttrykk*

I løpet av våren 2020 skrev jeg ned fortellinger fra hverdagen i barnehagen, etter hvert ble det en dagbok, som jeg kommer tilbake til i metodekapittelet. Jeg kommer til å se nærmere på en av historiene i min dagbok, med hjelp av den franske filosofen Maurice Merleau-Ponty. Istedenfor Merleau-Pontys bøker har jeg valgt å arbeide med sekundærkilder og bruke hans tanker gjennom andre, som Bengtsson og Løkken (2017) og Nordtømme (2015). I Bengtsson og Løkkens artikkel om Maurice Merleau-Ponty: «Kroppens verdslighet og verdens kroppslighet» (2017), presenteres hans begrep livsverden som menes den verden som er levende nærværende i vår persepsjon. «Det finnes ikke noe indre menneske, mennesket er til i verden, det er i verden hun kjenner seg selv» (Bengtsson & Løkken, 2017, s. 560). Som jeg leser deres artikkel beskriver de også at Merleau-Ponty mener at persepsjonen av andre og den intersubjektive verden er problematisk bare for voksne. Barnet lever i en verden som de uten å nøle opplever som tilgjengelig for alle.

Hva barna har forstått og lært seg om en meters avstand kan vi ikke vite; det er et flytende fenomen som beveger seg gjennom kropp og materiale i tid og rom. «Den eneste verden vi kjenner til er nemlig den verdenen som er tilgjengelig for oss som perspirerte subjekter» (Bengtsson & Løkken, 2017, s. 560). Her beveger vi oss inn i fenomenologien, nærmere bestemt kroppsfenomenologien, som vektlegger hvordan menneske som kroppslig subjekt erfarer verden. Mennesket er til stede i verden med kroppen, og det er med kroppen vi gjør oss kjent med tingene og våre medmennesker (Nordtømme, 2015).

Jeg ser forbindelser til en tidligere gruppeoppgave jeg skrev på et arbeidskrav i emnet «kropp, kjønn og materialitet» ved masterstudiet. Der brukte vi en praksisfortelling for å studere nærmere hvordan fortellingen åpnet for å se barna i intra-agering med en kasse. I fortellingen fra min dagbok ser jeg likheter med hvordan barna utforsker en målestokk med praksisfortellingen om barna og kassen i gruppeoppgaven, og det gir meg inspirasjon til å trekke videre forbindelser til arbeidskravet som jeg skrev sammen med mine medstudenter Camilla Røseplass, Mette Jørgensen og Malin Halvorsen. Jeg har valgt å belyse hva som skjedde i en lesestund der jeg så hvordan barna brukte kroppene sine til å erfare rommet og avstand ved hjelp av en målestokk som var en meter lang. Først ved å sitte tett sammen i en slags sirkel som de pleier å gjøre i lesestunden og så la de målestokken mellom seg for å undersøke hva en meter er. Ved å utfordre kroppene til å holde en meters avstand med hjelp av målestokken, ble kroppene kjent med begrepet en meter og hva avstand innebærer. Barna uttrykte at de satt for langt fra hverandre, gjennom å sette seg nærmere hverandre igjen. Barna

brukte kroppene til å bli kjent med avstanden mellom dem, samtidig som de flyttet på kroppene sendte de målestokken rundt til hverandre. Kanskje oppstår her det som Merleau-Pontys synliggjør om sirkularitet mellom subjekt og objekt. Som i utforskning av kassen, fra praksisfortellingen vi arbeidet med i gruppeoppgaven, ser jeg her det som Merleau-Ponty fremhever om persepsjon. Det persiperte fremtrer på bakgrunn av tidligere erfaringer. I en konkret persepsjonssituasjon oppstår det en ny konkret mening, norm og/eller verdi i samspill med tidligere erfaringer (Bengtsson & Løkken, 2017). Barna tar med seg tidligere erfaringer om avstand inn i lesestunden, som forvandler innhold og karakter, samtidig som nye erfaringer lages.

Barna i fortellingen ser fort muligheter og det oppstår et samspill mellom målestokken og barna i rommet. I en fenomenologisk forståelse erfarer mennesket rommet ved å være til stede gjennom kropp. Nordtømme (2015) viser videre til Merleau-Ponty, som beskriver at mennesket bebor rommet. Å bebo rommet betyr at kroppen fyller rommet, beveger seg frem og tilbake, på kryss og tvers og på den måten tar det i bruk (Nordtømme, 2015). I fortellingen med målestokken ser jeg at barna bruker rommet aktivt og på ulike måter. De starter med å sitte tett inntil hverandre og deretter går det over til at de sitter langt fra hverandre når de har undersøkt målestokken, og etter hvert sitter de nærmere hverandre igjen. Å bebo rommet handler om å utfordre rommet. Det handler om bevegelse, plassering og måter og innta rommet på. Det er ikke innøvd eller gjennomtenkt, det er en viten som kommer til uttrykk gjennom kroppens ferdigheter (Nordtømme 2015).

Som sagt så kommer jeg nærmere inn på det jeg har skrevet i dette kapitlet når jeg presenterer dagbokfortellingen fra april 2020 i kapitel 5.10.

3.8 Barnehagelæreres faglige kunnskap og kompetanse, og om å ta barns parti

Hva bringer barnehagelærere med seg videre når de står midt i det å vite og å ikke vite, hva baserer avgjørelsene seg på, når alt skal være som vanlig samtidig som de skal følge retningslinjene? Hvordan kan barnehagelærere beholde sin handlingskraft, prestere og ligge på topp i en pågående global pandemi? Han (2013) beskriver det samfunnet vi lever i på 2000-tallet som prestasjons og trøtthetssamfunnet. Barnehagelæreres kompetanse, erfaringer og faglige kunnskap om ulike teorier skal drive oss framover og hjelpe oss når avgjørelser skal tas. Selv om vi har både faglig kunnskap, omdømme og handlingskraft blir barnehagelærere trøtte og slitne når det i tillegg til alt ansvar vi allerede er pålagt, daglig tilkommer ny informasjon

som vi må forholde oss til, informasjon som består av retningslinjer som strider mot fundamentale vurderinger rundt menneskelige verdier og barnas grunnleggende rettigheter.

Vi som arbeider i barnehage, er vant til at hverdagen blir annerledes enn hva vi har tenkt oss. Barnehagelærere utfordres ofte når planlagte aktiviteter ikke kan gjennomføres på grunn av uforutsette hendelser og vi må hele tiden være fleksible og åpne opp for nye muligheter basert på kunnskap og tidligere erfaringer. Men våren 2020 står vi i en helt ny situasjon, noe som vi ikke vet hvordan vi skal forholde oss til. Pandemien forstyrrer hele barnehagepraksisen og de ansatte må ta avgjørelser som ikke lengre kan basere seg på tidligere kunnskap og erfaring. Vi kan ikke føre de yngste barnas tale, men vi kan ta deres parti og det oppstår etiske dilemma om hvordan vi skal stå i det når vi opplever at retningslinjene er utformet og basert ut fra en voksenstandard. Det personlige ansvaret om å følge retningslinjene, går over til et etisk dilemma når myndighetene mener at å holde avstand er omtanke samtidig som barnehagelærere vet at det ikke er omtenkstomt å holde avstand til små barn. Det å ta ansvar må heller sees som noe som ligger i det subjektive, i det relasjonelle, i møtets etikk og om forståelse av demokrati (Larsen, 2009, s. 64). Vi vet at ansvar er å stå i møter med barns innspill og forvalte innspillene som nye uendelige muligheter; noe som krever nærvær og bred kompetanse, villighet til endring og mot til å stå i tvil (Johannesen, 2016, s. 145). Barnehagelærere må ta barnas parti. Vi må stå i risikoen det innebærer Vi kan ikke holde avstand fra små barn som søker kroppskontakt; så lenge barnehagene holder åpent blir det umulig å holde avstand mellom personal og barn. Små barn kan ikke ta personlig ansvar for å holde avstand. Samtaler mellom barnehagelærere i personalrommet speiler situasjonen. Vi kommer fram til at om vi skulle holde avstand til barna så kunne kommunen like gjerne stengt barnehagene. Spenningene som oppstod, kommer jeg nærmere inn på når jeg presenterer fortellinger fra dagboken som jeg vekselvis analyserer og drøfter. De metodiske valgene presenteres i det kommende kapitlet.

4.0 Metodologiske valg og betraktninger

Jeg har tidligere understreket at eksempler og historier fra hverdagen danner grunnlag for denne studiens empiriske bidrag. Nedenfor skal jeg gjøre rede for hvordan dette har fått status som narrativ tilnærming, og hvordan to dagbøker introduseres som parallelle deler av det empiriske grunnlaget.

4.1 Dagbok som metode

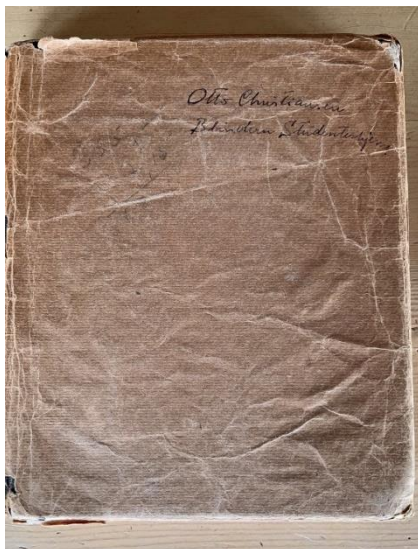
I starten av pandemien begynte jeg å skrive ned tanker og fortellinger fra hverdagen i barnehagen. Etter hvert innså jeg at det ble en dagbok og at det ikke bare var et historisk materiale, men at det også ble det empiriske materialet som jeg kunne bruke som metode for å belyse og analysere det problemfeltet jeg ville undersøke nærmere. I kvalitative forskningssammenheng brukes begrepet narrativ om fortellinger fra hverdagen og narrativer som beskriver livshendelser er autobiografi. Narrativer har med fremstilling av handlinger å gjøre. Det er ikke oppdiktete fortellinger (Jansen, 2008). Derimot er det tilgang til narrativer under en historisk hendelse. Autobiografi er en fiksjon, som er en litterær og sosiologisk form som skaper spesielle forestillinger om subjekt under spesielle historiske tider (Johansson, 1999).

Jeg skrev dagboken under spesielle historiske tider i perioden mars til juni 2020, samtidig noterte jeg også hvilke retningslinjer som var gjeldende sammen med øvrig informasjon fra kommunen som var aktuell i forbindelse med barnehage og pandemi. Noen dager har jeg skrevet lange fortellinger, andre dager er det bare korte notater og notiser fra dagens koronanyheter. Det er dager som jeg ikke har skrevet ned noe på grunn av trøtthet og utmattelse. Disse dagene får symbolisere fortellingen om trøttheten som preger hele barnehagefeltet, en følelse av tomhet og hvor tungt det er å stå i det. Fortellingene jeg har valgt å ta med i oppgaven belyses i kapitel 5 og beskriver noen av de hendelsene som oppstod i løpet av våren 2020. Jeg har også med noen koronanyheter med henvisning til avisartikler for å belyse hvordan samtiden har beskrevet en sak. Hensikten med å bruke dagbok som metode er at fortellingene kan brukes som en realistisk kilde til å belyse den sosiale virkeligheten i barnehagene under pandemien. Når min undersøkelse baserer seg på fakta som førstehåndsinformasjon kan det bidra til å skape en ny viten om barnehagelærerrollen og hvordan barnehagelærere kan stå i det å vite og å ikke vite når det råder unntakstilstand på grunn av en pågående pandemi. Fortellingene belyser også hvordan barnehagelærere skulle bedrive

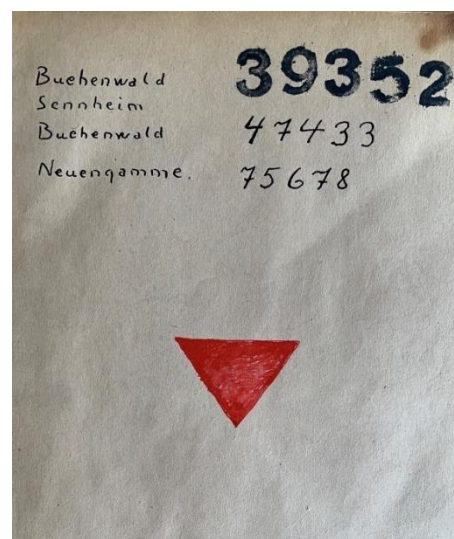
virksomheten og undervisningen som «vanlig», samtidig som de var pålagt å følge myndighetenes retningslinjer. Med hjelp av dagbokens fortellinger belyser jeg hvilke spenninger som oppstod mellom nærhet og distanse og hvordan pandemiens retningslinjer påvirket de yngste barna i barnehagens mulighetsrom. Masteroppgavens metode blir empiri fra min dagbok og de rådende retningslinjene som grunnlag for å kunne drøfte og analysere oppgavens problemfelt. Dermed kommer dagboken og retningslinjene til å vies stor plass og bidrar til å drive oppgaven fremover, samtidig som jeg veksler mellom kritiske refleksjoner, analyse og drøfting på leting etter ny kunnskap.

Fortellingene kommer til å settes opp mot de ulike vitenskapsteoriene som jeg har presentert og belyses med et analytisk blikk på de ulike politikkene jeg har med i oppgaven, biopolitikk, psykopolitikk og risikopolitikk. I analyse og drøfting av fortellingene er det min tolkning som presenteres. Jeg bringer inn problematikken med hjelp av fortellingene, belyser problemfeltet hvordan spenninger mellom nærhet og distanse kan fremstå under unntakstilstand og hvordan perspektiv på biopolitikk, psykopolitikk og kroppsfenomenologi kan bidra til å åpne opp for å oppdage spenningens påvirkning på barnehagehverdagen. Jeg søker hele tiden etter ulike svar på kritiske og analytiske spørsmål som aktualiseres i teksten, samtidig som jeg er på leting etter ny kunnskap om barnehagelærrollen som vi ikke vet så mye om, nemlig: Hva er drivkreftene når barnehagelærere stadig må stå i det å vite og ikke vite samtidig som det må tas avgjørelser som innebærer etiske implikasjoner? Hva skjer med barnas mulighetsrom når hverdagen styres av retningslinjer i en ubestemmelig tid?

4.2 Min fars dagbok

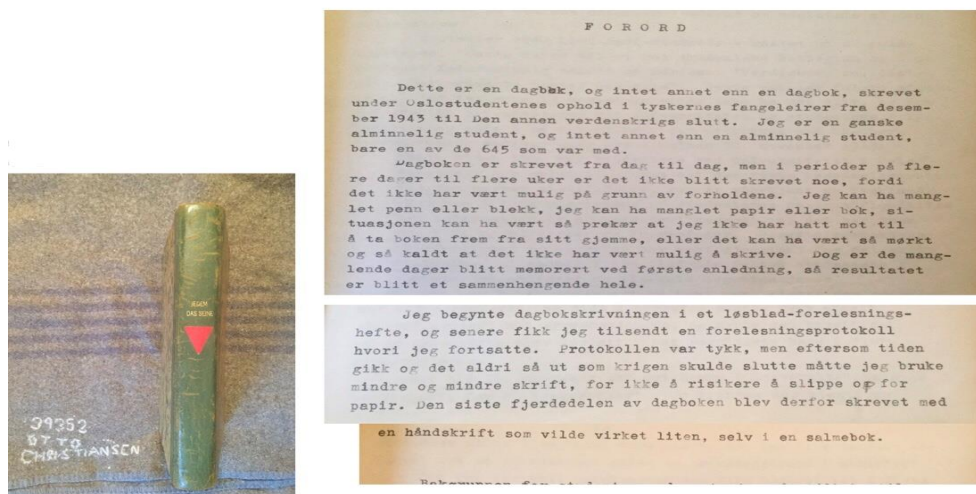

Figur 2. Original dagbok, 2019.

Figur 3. Dagbok med fangenummer, 2019.

Det er mer enn min egen dagbok som er del av det empiriske materialet. For å belyse innholdet i oppgaven fra ulike sider har jeg valgt å vise fram et annet historisk perspektiv på det å stå i det å vite og å ikke vite når unntakstilstand blir hverdag. Det er historier skrevet i en annen dagbok. Faren min Otto Christiansen skrev denne dagboken under andre verdenskrig. Dagboken ble skrevet i perioden fra han ble arrestert i november 1943 til han ble en fri mann i juni 1945. Originalversjonen er skrevet med så liten skrift at den nesten er uleselig. Den ble betraktet som en verdihandling og lå i en bankboks så lenge foreldrene mine levde. Dagboken er et historisk dokument som inneholder førstehåndserfarte fortellinger og beskriver livshendelser som han var en del av i løpet av sin frihetsberøvelse under andre verdenskrig. Nå ligger originalen i en eske hos søsteren min. Etter krigen skrev far ned hele dagbokens innhold på skrivemaskin, sendte den til flere forlag og forsøkte få den publisert uten å lykkes. Han fikk bundet inn den maskinskrevne boken og nå står den i min bokhylle. Historien starter med at han var medisinerstudent ved universitet i Oslo og ble arrestert av tysk SS politi i november 1943. Etter flere ukers opphold i ulike fangeleirer i Norge ble han i januar 1944 sendt med lasteskipet Donau til noe han hadde hørt om, men ikke visste så mye om.

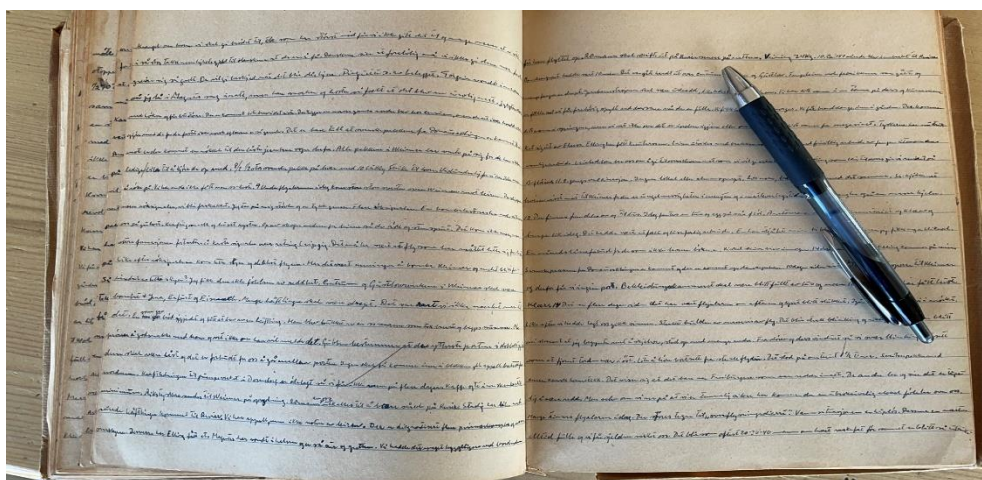

Figur 4. Fangeleir teppe med brodert fangenummer og innbundet dagbok med tekstutdrag forord, 2020.

I dagbokens forord står det:

Dette er en dagbok, og intet annet enn en dagbok, skrevet under Oslostudentenes opphold i tyskernes fangeleirer fra desember 1943 til den andre verdenskrigens slutt. Jeg er en ganske alminnelig student, og intet annet enn en alminnelig student bare en av de 645 som var med. Dagboken er skrevet fra dag til dag, men i perioder på flere dager til flere uker er det ikke blitt skrevet noe, fordi det ikke har vært mulig på grunn av forholdene. Jeg kan ha manglet penn eller blekk, jeg kan ha manglet papir eller bok, situasjonen kan ha vært så

prekær at jeg ikke har hatt mot til å ta boken frem fra sitt gjemme, eller at det har vært så mørkt at det ikke har vært mulig å skrive. Dog er de manglende dager blitt memorert ved første anledning, så resultatet har blitt et sammenhengende hele.» [...] Jeg begynte dagbokskrivningen i et løsblad-forelesnings hefte, og senere fikk tilsendt en forelesningsprotokoll hvori jeg fortsatte. Protokollen var tykk, men ettersom tiden gikk og det aldri så ut som at krigen skulle slutte måtte jeg bruke mindre og mindre skrift, for ikke å risikere og slippe opp for papir. Den siste fjerdedelen ble derfor skrevet med en håndskrift som ville virket liten selv i en salmebok.

Figur 5. Original dagbok tekstutdrag håndskrift, 2019.

Dagboken ble hemmeligholdt, og hvordan han klarte å få den med seg tilbake til Norge uten at den ble oppdaget er nesten et mirakel. Flere ganger ble det rotet gjennom deres eiendeler, men han klarte blant annet å skjule den med hjelp av patologiske tegninger og sa at det var hans notatbok. Våren 1945 ble de norske fangene som hadde oppholdt seg i tyske konsentrasjonsleirer fraktet med de hvite bussene til leiren Neuengamme (Tvedt, 2018). Her ble fangene samlet i vente på å få reise videre til Sverige. I Neuengamme møtte han sin bror Carl som hadde vært fange i en annen leir i Tyskland. Carl var syk og sengeliggende når de så hverandre igjen. Når Carl reiste i forveien med de hvite bussene, gjemte de dagboken i hans madrass på båren og dermed kom dagboken med over grensen til Sverige og fulgte med til Ramlösa der de ble gjenforent.

4.3 Min egen dagbok

Jeg skrev dagbok under helt andre forhold, jeg hadde et eget hjem, nok av papir, tilgang til PC og lys. Men det var noe som påvirket skrivingen og det var den økte arbeidsbelastningen som ble en følge av pandemien. Flere dager når jeg kom hjem fra jobb var jeg så trøtt at jeg ikke orket å skrive et ord og etter hvert ble jeg så lei av pandemien at jeg av den grunn mistet lysten til å bli påminnet om hva som hadde skjedd på jobben den dagen. Men likevel har jeg fått skrevet ned flere fortellinger og samlet informasjon fra myndighetene, som jeg som tidligere nevnt vier stor plass for å belyse situasjonen i barnehagene i våren 2020. Dagbøkene empiri er det som driver masteroppgaven framover og fortellingene fra virkeligheten både før og nå kommer i stor grad til å påvirke refleksjon og analyse. Begge dagbøkene blir del av denne studiens design. Teori, forskningsspørsmål, metodologi og analyse blir skapt gjennom forbindelser.

I oppgaveteksten kommer jeg til å bruke fortellinger fra min dagbok for å beskrive den virkelighet barnehagelærere befant seg i perioden mars–juni 2020, vekselvis med min fars dagbok for å sette søkelys på unntakstilstand.

Samtidig som jeg skrev dagbok, gikk jeg mye på tur i skog og mark i helgene for å samle energi til kommende uke på jobb. Jeg visste at hver uke kom til å kreve en ekstrem arbeidsinnsats på grunn av de rådende omstendighetene. På turene ble foto en viktig del av min tankeprosess for å komme videre med masteroppgaven. Det ble «tankefoto». Fotografiene hjalp meg med å beskrive det jeg så og det jeg opplevde i barnehagehverdagen våren 2020. Jeg brukte en del av disse fotografiene når jeg presenterte min masteroppgave for klassen og sammen med veileder kom vi fram til at jeg kunne bruke foto i oppgaven. Det forkommer fotografier som ikke kommenteres i teksten. Disse blir med som metaforer, hjelper meg å sette ord på følelser, skape rom for tenkepauser og nysgjerrighet hos leseren.

4.4 Retningslinjer og offentlige føringer: en del av dagboknotatene.

En stor del av empirien er utvalgte deler av informasjonen vi fikk fra kommunen helt fra starten på pandemien i mars 2020. Grunnen til at jeg har valgt å dele så mye av denne informasjonen er for å beskrive mengden informasjon som vi skulle forholde oss og ta stilling til i løpet av forholdsvis kort tid, samtidig som alt skulle være som vanlig. Mengden offentlig informasjon bidro også til at vi plutselig havnet i en helt ny situasjon, ingenting lignet på noe vi hadde opplevd tidligere. Barnehagehverdagen ble en unntakstilstand. Empirien blir

fortellingen om alt som barnehagelærere visste at vi skulle forholde oss til, men ikke visste hvordan vi kunne gjennomføre når vi tilbrakte arbeidsdagen sammen med små barn under en pågående pandemi. Jeg vil også igjen gjøre oppmerksom på at empirien fra min dagbok og myndighetens informasjon er samlet våren 2020, altså tidlig i pandemien og det innebærer både at det kan ses på som utdatert og det kan stilles spørsmåltegn i etterkant nå som vi vet mer. Myndighetenes informasjon og retningslinjer er hele tiden ferskvare og min dagbok ble skrevet der vi var på det tidspunktet i pandemien. Informasjonen og opplevelsene er basert på de fakta som var tilgjengelig på det tidspunktet. Vi visste ikke hvordan pandemien skulle utvikle seg eller hvordan barnehagelærere skulle orke å stå i det, vi visste egentlig veldig lite.

4.5 Å bringe hendelser inn til kritisk refleksjon, analyse og drøfting

Jeg bruker kritisk refleksjon for å belyse egen praksis når jeg ser nærmere på empirien og hvordan retningslinjene påvirket barnehagelærere og barnas mulighetsrom. Ifølge Lafton (2011) kan man bryte egen praksis med hjelp kritisk refleksjon som utgangspunkt for nye handlinger.

Ved å oppdage at verden i barnehagen er noe mer enn det vi har trodd, og se at deltakerne kan gjøre forskjell, kan kritisk refleksjon bidra til et ønske om å utvide det vi tror er rammene for virkeligheten vår (Lafton, 2011, s. 111).

I kapitel 5 reflekterer jeg over hvordan og hvilke spenninger som oppstod mellom nærhet og distanse, hva som skjedde med de yngste barnas mulighetsrom og barnehagelærerrollen under den pågående pandemien. Jeg har også valgt å se på tvers av det som er og det som har vært: hva oppstår om jeg betrakter hygiene før og nå, under dagens smittevern? Hvordan var det med håndvask før i tiden og om befolkningen vasker hendene under pandemien? Hvor mye ekstra ansvar ble lagt på barnehagelærere i og med at det ble innført smittevernregler i barnehagen og hvordan kunne dette påvirke barnehagelærerrollen og hele profesjonen? Å arbeide reflekterende innebærer å stille spørsmål som åpner for utforsking. Når jeg skal skape viten er det ifølge Ugglå (2019): «-ett projekt som-med - varierende betoning - syftar till att utforska, upptäcka, uppfinna och omforma verkligheten.»

Vetenskapligt tänkande rör sig därför hela tiden fram och tillbaka över gränsen mellan det *verkliga* och *det möjliga*. Detta är den djupare innebörden i att vetenskapen måste vara *kritisk*. Vetenskaplig "kritik" handlar nämligen inte om att vara allmänt missnöjd, negativ i största allmänhet [...] I stället handlar det, i Immanuel Kants mening om *konsten att tänka annorlunda*, förmågan att vända upp och ner på världen. Som Friedrich Hegel understrukt, bör man uppställa

som grundvillkor för den som vill bedriva filosofi att denne först ställer sig på huvudet (Uggla, 2019, s. 20).

På grunn av at pandemien kom akkurat når jeg skulle starte mitt masterprosjekt, ble alt virkelig satt på hodet og jeg ble nødt til å tenke annerledes både med tanke på prosjektets innhold og metode, i tillegg ble hele hverdagen satt på hodet og hvordan skulle jeg møte de yngste barna i barnehagen når det som ellers var en selvfølge plutselig ble et etisk dilemma. Virkeligheten på jobben endret karakter til noe ubestemmelig, noe vi ikke visste hvordan vi skulle forholde oss til; det ble unntakstilstand. På grunn av myndighetenes retningslinjer om å holde avstand, valgte jeg bort andre metoder som aksjonsforskning og f.eks. intervju av barnehagelærere i en annen barnehage. Disse metodene ble for problematiske, men heldigvis fungerer dagbok som metode under en pågående pandemi. Retningslinjer og informasjon fra kommunen som i stor grad påvirket oss i denne perioden er vekselvis med i teksten der de som sagt er viet stor plass for å vise hvilken kraft de representerte når det stred mot barnehagens verdiforankring og barnehagelæreres faglige kunnskap.

4.6 Etiske overveielser og iakttagelser

Det jeg skriver i oppgaven er godkjent ifølge de juridiske retningslinjene, GDPR og NSD. Jeg sendte inn meldeskjema til NSD og da viste det seg at dette prosjektet ikke var meldepliktig (se vedlegg 1). Når jeg bruker dagbok som metode og belyser et tema med utgangspunkt i egne erfaringer er jeg oppmerksom på at synspunkter og refleksjoner kan oppleves som kontroversielle fordi det kan være vanskelig forankre det i tidligere forskning. Pandemien pågår for fullt mens jeg skriver min masteroppgave og det er relativt begrenset tilgang på forskning som beskriver hendelser i barnehager og de ansattes opplevelser under i begynnelsen av den pågående pandemien våren 2020. Min undersøkelse blir unik fordi mye er fremdeles ubesvart på verdensbasis når jeg skriver min masteroppgave. Fortellingene fra dagboken, synliggjør forholdene i barnehagehverdagen i begynnelsen av pandemien, hvilke etiske dilemmaer som oppstod når vi skulle følge myndighetenes retningslinjer og hvordan barnehagelærere opplevde de spenninger som oppstod mellom nærhet og distanse. Metodologien innebærer at jeg forsker i egen barnehage, diskuterer problematikker og analyserer med meg selv som forskningsobjekt, der jeg ser på mine fortellinger fra barnehagehverdagen med et utenfra perspektiv. Når jeg kritisk gransker, drøfter og analyserer fortellingene gjennom å sette dem opp mot ulike politikker og vitenskapsteori ser jeg en forbindelse med noe større som jeg ikke kan påvirke. Jeg vil åpne opp for at det foregår flere politikker samtidig, og at begrepet henviser til diversiteter i politikk gjennom å sette det i flertall. De spenninger mellom nærhet og distanse

som oppstod på grunn av myndighetens retningslinjer blir utgangspunkt for å ta rede på hvordan barnehagelærere opplever å stå i etiske dilemmaer som er større enn vi noen gang har opplevd tidligere. Jeg blir et forskningssubjekt, når jeg velger å dele med meg av mine fortellinger som setter søkelys på mine egne opplevelser og tolkninger av barns kroppslige uttrykk. Når jeg blir sentrum i fortellingene der mine opplevelser beskrives med et innenfra perspektiv, kan etiske dilemmaer oppstå når vi kommer inn på hvilke faktorer som påvirket meg. Det kan oppstå refleksjoner der jeg vil ta barnas parti, men jeg kan ikke føre barnets tale. Det som kommer frem i refleksjonene når jeg analyserer og drøfter kan bli personlig og påvirke følelsesmessig, dermed oppstår det nye dilemmaer om jeg skal velge å belyse det som kan ses på som provoserende og skremmende, eller om jeg skal skjule de såkalte sannheter som kan komme frem i analyse og drøfting.

En annen etisk implikasjon er at min dagbok baserer seg på mine opplevelser på min arbeidsplass der jeg har en relasjon til mine kolleger. I barnehagene delte de ansatte opplevelser med hverandre og hadde ulike oppfatninger av hvordan vi skulle forholde oss til retningslinjene. Jeg ser at det empiriske materialet kunne ha blitt mer innholdsrikt hvis jeg beskrev kollegaers opplevelser av hvordan de forholdt seg til retningslinjene, samtidig som det kunne føre til at det gikk å spore det tilbake til enkelt individer. Derfor har jeg valgt å ta utgangspunkt i å formulere beskrivelsene fra barnehagen uti fra mine egne tanker, opplevelser og tolkninger av kollegaer og barnas uttrykk.

Jeg har valgt å bruke yrkeskategorien barnehagelærere, som nevnes som vi og oss i oppgaven, men jeg bruker også uttrykk som personalet og de ansatte. Valg av yrkeskategori er gjort på grunnlag av barnehagelæreres ansvarsbeskrivelse i Lpfö fra 2018 (Skolverket, 2018). I følge Lpfö har barnehagelærerprofesjonen ansvar for å bedrive og utvikle undervisningen i barnehagen. Ansvarer baserer seg på barnehagelæreres faglige kunnskap og syn på barn. Jeg er oppmerksom på at det kan oppleves som etisk dilemma å ikke gå inn på andre yrkeskategoriers eller bare bruke uttrykket de barnehageansatte i oppgaven. Det er ikke meningen å utelukke noen yrkeskategori, vi står i det alle sammen. Grunnen til at jeg beskriver barnehagelærere er som jeg tidligere har skrevet at det også handler om synet på profesjonen og hvordan vi eventuelt kan utvikle barnehagelærerrollen med hjelp av ny kunnskap. Hvis jeg skulle beskrevet andre yrkeskategorier, mener jeg at oppgaven hadde blitt alt for omfattende og krevd en redegjørelse av hvordan ulike yrkeskategorier ser på problematikkene utfra sitt barne og kunnskapssyn.

Gjennomgående er tematikken i hele oppgaven et stort etisk dilemma, med de spenninger som oppstår mellom nærhet og distanse og hvordan barnehagelærere skal stå i det

å vite og ikke vite. Ifølge Larsen (2017) sier Derrida at det etiske ansvaret begynner straks vi ikke vet hva vi skal gjøre, «-etikken utgangspunkt ligger i usikkerheten og i det ubestemmelige øyeblikket- ikke i forhåndsbestemt kunnskap og kalkulerede beregninger» (Larsen, 2017, s. 64). Vi visste at vi skulle følge myndighetenes smittevernråd om holde å avstand og hvor viktig det var for å forebygge smitte, men vi visste ikke hvordan vi skulle forholde oss til det når det å holde avstand til små barn strider mot barnehagens grunnleggende verdiforankring og FNs barnekonvensjon. Siden barnekonvensjonen ble en lov i Sverige januar 2020 er det også de ansatte i barnehagenes ansvar å følge FNs artikler. (Ekman, 2020)

Det etiske dilemma som oppstår her er at barnehagelærere vet hvor viktig nærhet og fysisk kontakt er for barnets utvikling, trivsel og trygghet samtidig som de må følge smittevernråd og holde avstand for å forebygge smitte. Denne problematikken blir gjennomgående og belyses i de ulike delene av oppgaven. De ansatte i barnehagen skal også ta hensyn til FNs bærekraftsmål (FN, 2021). Når jeg henviser til FNs bærekraftsmål, er det disse jeg har tatt i betraktning: mål 3. «God helse og livskvalitet», mål 4. «God utdanning» og mål 8. «Anstendig arbeid og økonomisk vekst». Når jeg ser nærmere på hva disse målene innebærer er det også et etisk dilemma. Barnehagene i Sverige har holdt åpent så lenge pandemien har pågått og et av argumentene for åpen barnehage er å opprettholde landets økonomi, så lenge barnehagene er åpne er det fullt mulig for alle foresatte å utføre sitt arbeid. Dermed kan det hjelpe til å holde landets økonomi i balanse. Men hva skjer når barnehagene er åpne som vanlig og det er full belegning? Kan det oppstå et nytt etisk og helsemessig dilemma når antall møter mellom mennesker øker og gjør det vanskeligere for alle å holde avstand? Ytterligere et etisk dilemma er å holde avstand til de yngste barna i barnehagen og at barna skal holde avstand til hverandre, når de ikke vet hva det innebærer å holde avstand og de søker kroppskontakt og nærhet akkurat som før. Kan jeg tolke hvordan de yngste barna i barnehagen opplever avstand gjennom refleksjon av mine opplevelser? Jeg kommer til å belyse dette i empirien med utgangspunkt i mine fortellinger der jeg beskriver i mine opplevelser, tolkninger og refleksjoner av flere etiske dilemma og går videre med å skape viten gjennom å undersøke virkeligheten med hjelp av vitenskapsteori og filosofi i analyse og drøfting.

4.7 Min egen rolle

Jeg ser på min rolle i en større sammenheng enn bare en masterstudent som undersøker og belyser et valgt tema og skriver sin masteroppgave i barnehagepedagogikk og småbarnsvitenskap. Min rolle påvirkes av det livet jeg har levd, erfaringer og forforståelse.

Hvilket år jeg er født, og hvor jeg vokste opp. Når og hvilken utdanningsinstitusjon jeg ble uteksaminert som barnehagelærer. Hvilke land, kommuner og hvilke barnehager jeg har arbeidet i. Samtidig som jeg skriver min masteroppgave under en pågående pandemi er jeg hele tiden en barnehagelærer som står mitt i noe som jeg ikke vet så mye om. Selv om jeg har mange års erfaring med å arbeide i barnehage, skiller denne opplevelsen seg fra tidligere erfaringer. Det er ikke engang i nærheten av den barnehagelærerrollen jeg ble forespeilet i løpet av utdannelsen ved Dronning Mauds Minne høyskole for barnehagelærerutdanning. Her er det spenninger mellom distanse og nærhet til barnehagelærerens rolle i tiden. Min rolle som forsker er å ta rede på det som jeg ikke vet så mye om, men som jeg samtidig har følt på kroppen når diskusjonen går om hvordan de ansatte og barna skal følge myndighetenes retningslinjer og hvordan vi skal forholde oss til et usynlig virus som truer hverdagen i barnehagen. Dagboken er en beskrivelse av hverdagen sett gjennom mine egne øyne og opplevd gjennom min kropp. Jeg blir en del av forskningen gjennom å være både et forskningsobjekt og forskningssubjekt som jeg beskrev under etiske overveielser. Når jeg diskuterer empirien og knytter den opp mot ulike teorier er jeg ikke bare en tilskuer til historiens gang, min sentrale rolle blir å ta tak i den. (Steinsholt, 2017). Historier og notater fra dagbøkene som presenteres i nesten kapittel, er utvalgt med tanke på meningsfullhet og at det empiriske materialet skulle brukes til å undersøke oppgavens problemfelt. Jeg er klar over at fortellingene åpner opp for mye mer som kunne ha blitt analysert og drøftet opp mot problemfeltet, men jeg har vært nødt til å velge ut deler av innholdet i empirien for å få det til å passe inn i denne oppgaven. Ugglå (2019) skriver at:

Historieskrivningen är på många sätt ett exemplarisk tolknings-laboratorium där man har att hantera en situation där såväl objektivism som relativism kommer till korta, och som sådant har det också något generellt att lära om hur vetenskaplig kunskapsutveckling fungerar. Historia bygger på *selektion* av material – det mesta av det som ”hänt” måste väljas bort, men det som blir kvar måste också ordnas meningsfullt – och för det krävs *narration* samt någon koppling till identifikation, oavsett om det rör sig den egna eller andra identitet. Spelet mellan dessa bildar en triangel av ömsesidig förstärkning och korrektion, så att till exempel narrationen inte bara ordnar något som redan selekterats, utan själv får en selekterande funktion utifrån vad som faktisk passar in i berättelsen. Tanken på en slutlig, objektiv historieskrivning är inte bara en omöjlighet, utan heller inte önskvärt. Historien kan alltid skrivas på olika och ständigt nya sätt, men det betyder inte att historia kan skrivas hur som helst. Historikern måste förankra sin framställning i språk, dokument, arkiv och dessutom förhålla sig öppen till – rent av välkomnar kritiska invändningar och synpunkter (Ugglå, 2019 s. 326).

5.0 Dagbøkene blir til videre analyse og drøfting

I dette kapittelet bringes datamateriale inn til videre analysere og drøfting. Som tidligere presentert, består det empiriske materiale av dagboknotater, men i notatene følger også blant annet Fohms retningslinjer, informasjon og smitteverns råd fra kommunen der jeg er ansatt. Dette ble en del av min dagbok, som i tillegg inneholdt notater og fotografier fra våren 2020. I datamaterialet inkluderes også min fars dagbok fra andre verdenskrig. Fortellingene fra hans dagbok blir en del av materialet som løftes inn i videre drøfting underveis i kapittelet. Som tidligere understreket: dette ble et omfattende arbeid som jeg har valgt å gi stor plass i masteroppgaven. Dagboknotatenes datoformat kommer til å presenteres på to ulike måter for å synliggjøre hvilken dagbok jeg refererer til. Empirien presenteres underveis, og de teoretiske tilnærmingene som er presentert støtter meg i videre drøfting. Noen spenningsfelt viste seg å fremtre i empirien, dette vil bli fulgt opp i kapittelet som følger etterpå. Hele veien skal jeg vende tilbake til følgende spørsmål: Hvordan kan barnehagelærere stå i det å vite og å ikke vite? Hvordan kan spenninger mellom nærhet og distanse fremstå blant de yngste barna under pandemien? Og hva skjer når unntakstilstand blir hverdag i barnehagen?

5.1 Vi vet at det pågår en global pandemi

Her er følger den første informasjonen vi fikk fra kommunen.

Dagboknotat 4/3-2020

Kommunen følger aktivt hendelse utviklingen og de rekommandasjoner og de direktiv som kommer fra ansvarlige myndigheter gjeldende det nye koronaviruset og sykdommen covid-19.

Dagboknotat 6/3-2020

Vi får informasjon fra kommunen om att vi skal følge Fohms rekommandasjoner gjeldene koronapandemien.

Personal skal ikke gjøre bedømminger eller etterforskning. Det er opp til de foresatte å beslutte om barnet skal være hjemme.

I begynnelsen var det ingen spesifikke retningslinjer i forbindelse med smitte i familien. Familier som ventet på testsvar eller hadde fått påvist covid-19, fikk levere sine barn i barnehagen som vanlig. Her ser jeg forbindelser med det som jeg anser er svensk risikopolitikk. I følge Fohm så var smitterisikoen liten hvis befolkningen tok personlig ansvar og fulgte retningslinjene om å holde avstand og å unngå trengsel. Men hvordan vi skulle holde avstand til små barn i barnehagen, enten de var smittebærere eller ikke, var ennå ikke uttalt.

Dagboknotat 10/3-2020

Det har kommet informasjon fra Fohm, risikonivået for smittespredning har økt og er satt til høyeste nivå. Det betyr veldig stor risiko for smittespredning i hele samfunnet.

Kommunen informerer om at det er viktig at hver og en med symptom på luftvegsinfeksjon, også milde som vondt i halsen og hoste, skal være hjemme og begrense sosiale sammenheng der smitte risikerer å overføres. Det gjelder både i arbeidslivet og privat og kan bidra til å minske smittens omfang. Det innebærer at du som er ansatt og har symptom, enten skal arbeide hjemmefra om det er mulig etter du har kommet overens med din sjef eller så må du sykemelde deg og være hjemme. Barn med symptom skal være hjemme og ikke gå i barnehagen. Er du frisk og symptomfri skal du gå til arbeidet som vanlig.

Fohm påminner om at individer har et personlig ansvar og skyldighet for å overholde forsiktighetstiltak for å forhindre smittespredning. Kommuneledelsen følger utviklingen: «Riskbedømmningen är gjord utifrån den nuvarande situationen i Sverige och i världen. Den är inte en prognos för framtiden utan en bedömning över läget just nu. Information kommer att uppdateras under onsdagen 11/3-20».

Neste dag kom det ytterligere informasjon på grunn av at det hadde oppstått forvirring om at det bare var de som hadde vært ute og reist der smitten spredde seg som skulle være hjemme med milde symptom.

Dagboknotat 11/3-2020

Kommunen informerer om at barnehager og skoler er åpne som vanlig og følger Fohms rekkommandasjoner. Det innebærer at friske barn går til barnehagen som vanlig. Syke barn som har luftvegssymptomer, skal være hjemme så de ikke smitter noen andre. Samme sak gjelder personal uansett hvilket område de har reist til. Barn og personal som har reist til områder der koronaviruset sprer seg trenger altså ikke å være hjemme, men bør være oppmerksomme på symptom som hoste, pustebesvær eller feber.

Dagboknotat 12/3-2020

Vi får informasjon om hygiene på ulike språk.

Dagboknotat 13/3-2020

Informasjon fra kommunen. Tydeliggjørende angående korona.

Friske barn går til barnehagen som vanlig.

Syke barn eller de som har symptom på luftvegsinfeksjon skal være hjemme.

5.2 Vi vet at vi skal vaske hendene

Figur 6. Anders Tegnell og panoptikon, 2020.

Vi visste at vi måtte følge myndighetenes retningslinjer og smittevernråd. Et av de første smittevernrådene som ble innført på barnehagen i begynnelsen av pandemien, var at alle ansatte som startet sin arbeidsdag, måtte vaske hendene før de gikk inn til avdelingen. Dette bilde av statsepidemiolog Anders Tegnell som henger på speilet i barnehagens personaltoalett møter meg hver morgen når jeg skal vaske hendene. Jeg vet hvor viktig det er å vaske hendene for å forbygge smitte og føler meg overvåket av Tegnell. Selv om det er et bilde, «overvåker» det toalettet og blir en slags panoptikon. Foucault (Hammer, 2017) bruker panoptikon som metafor for overvåking av samfunnet. Det er «en arkitektonisk sirkulær form der fangen plasseres i celler som er åpne inn mot sentrum, kontinuerlig synlig fra et midtplassert tårn, men der de innsatte aldri kan vite om og eventuelt når de observeres» (Hammer, 2017, s. 65). Dermed har biopolitikken kommet helt inn på personaltoalettet. Jeg føler meg som et lydnyttsubjekt og følger retningslinjene om å vaske hendene slavisk, vasker hendene flere ganger om dagen og jeg er nødt til å vaske hendene før jeg drar hjem fra jobb, av redsel for å bringe med meg virus hjem fra barnehagen.

5.3 Historisk perspektiv på avstand, nærhet og hygiene

Historisk
perspektiv på
avstand, nærhet
og hygiene.....

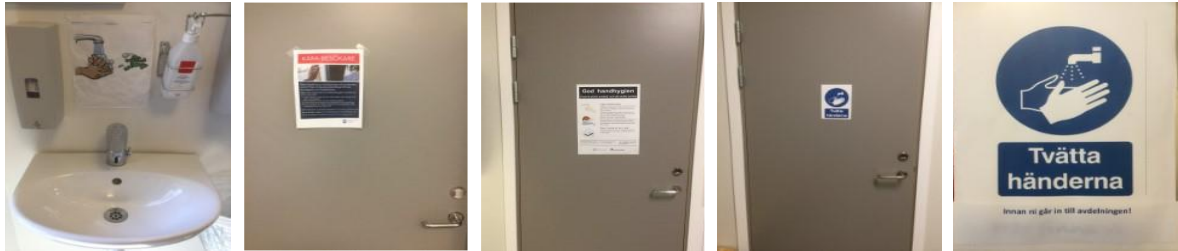
Figur 7. Historisk utedo, 2020.

Vi har lært oss av historien hvor viktig det er å vaske hendene. Gjennombruddet i håndhygiene kom under krimkrigen på midten av 1800-tallet, når mange menneskeliv ble reddet på et feltsykehus utenfor Konstantinopel, etter at sykepleieren Florence Nightingale innførte hygienetiltak som håndvask med såpe, noe som ikke var vanlig praksis på den tiden. Nightingales arbeid med sykepleie og statistikk har fått stor betydning for vektlegging av hygienetiltak både i helsevesen og private hjem (Simensen, 2020). På 1800-tallet førte befolkningens urenslighet til en hygienekampanje og i Norge ble Sunnhetsloven vedtatt i 1860. Det var tidkrevende å varme opp vann til kroppsvask og derfor ble det vask en dag i uken. Først i andre halvdel av 1900 tallet ble kroppsvask er hverdagslig handling (Norsk Folkemuseum, u.å.). Ifølge Foucault (2010, 2014) ser jeg disse regulerende hygienetiltakene som sikkerhetsteknologi og biopolitikk. Reguleringen av håndvask i forbindelse med koronapandemien er i den forstand ikke noe nytt for befolkningen.

Levekårene har også forandret seg med tiden. I Norden finner vi som regel bare utedo på hytta. Å sitte to stykker nært ved siden av hverandre på en utedo og å hente vann i brønnen har gått inn i historien som minner fra en fjern barndom. Forutsetninger, som tilgang til rennende vann og innlagt vann har gjort det enklere for oss i Norden å vaske hendene. Stort sett hele befolkningen har tilgang til vask med rennende varmt vann og såpe i 2020. Likevel viser det seg at mange ikke vasker sine hender når de kommer til barnehagen og flere av de som vasker seg bruker ikke varmt vann og såpe eller så vasker de seg for raskt. Nå har de fleste som

bor i Norden toalett inne i huset med tilgang til håndvask i samme rom. I dagens hjem er det lett å holde avstand og vaske hendene. På barnehagen har vi en vask som er tilgjengelig for alle rett på innsiden hovedinngangen, men for mange er den visst usynlig. Under den pågående pandemien regulerer Fohm befolkningen ved å anbefale vasking av hender med såpe og varmt vann i minst 20 sekunder (Folkhälsomyndigheten, 2020).

5.4 Alle må følge retningslinjene

Alle må følge retningslinjene!

Figur 8. Retningslinjer, 2020.

Siden den 16.mars 2020 skulle alle som gikk inn på barnehagen vaske hendene. Vi så at det var veldig mange som ikke fulgte smittevernrådet og dermed fantes det en risiko for at noen brakte med seg smitte inn i barnehagen. Vi visste at hele Sveriges befolkning var pålagt et personlig ansvar for å hindre spredning av smitte. Ledelsen ville gjerne at vi skulle påminne de foresatte om å vaske hendene. Det oppstod et dilemma mellom å være sammen med barna eller å overvåke hovedinngangens vask. Hvilken rolle hadde barnehagelærere i pandemien? Det stod ikke noe i våre styrdokument om at vi skulle overvåke at alle som kom inn i barnehagen hadde vasket hendene. Men samtidig var vi pålagt et personlig ansvar, så hvis vi ba de foresatte om å vaske hendene kunne det bety at vi hjalp til med å forebygge smitte. Det var en helt ny rolle for barnehagelærere. Vi måtte tenke positivt at det var viktig for felles beste.

Hvordan skulle vi forholde oss til de retningslinjene som vi ikke klarte å gjennomføre, det føltes som noen slet og dro i oss. Hvis vi valgte å være sammen med barna, istedenfor å overvåke alle som gikk inn i barnehagen kunne det innebære at noen brakte med seg et virus inn. Vi måtte på en måte vende oss ut og inn for det ble ikke bra samme hva vi gjorde.

Heldigvis er det å vaske hendene en enkel sak for de yngste i barnehagen. På avdelingen har vi en stor vask med to automatiske kraner som begynner å renne så fort noen små hender strekker seg fram under kranen. Hver dag ser vi at det ofte at står barn ved vasken og lar vannet renne på sine hender. Før pandemien startet fikk barna påminnelser om at de ikke trengte å vaske hendene så lenge, når de begynte å «leke» med vannet. Men våren 2020 er det sjelden at noen av de ansatte påpeker at barna intra-agerer med vannet.

Barnas mulighet for medvirkning har åpnet seg ved vasken. De har fått større mulighetsrom ved vasken, når de får lov til å holde på med vannet, de intra-agerer med vannet og vannet intra-agerer med barna. Barna har erfart at det er nærhet som gjelder for at vannet skal begynne å renne, så fort de tar avstand fra vasken kommer det ikke noe vann ut av kranen. Her ser jeg sirkulariteten i en konkret persepsjonssituasjon der det ifølge Merleau-Ponty oppstår det en ny konkret mening, norm og/eller verdi i samspill med tidligere erfaringer (Bengtsson & Løkken, 2017).

Jeg tolker det som at barna trives med å holde hendene under det ferdig tempererte vannet. Tenk om flere av de voksne kunne ta seg tid til å vaske hendene før de går inn på avdelingen. Nå som alle skulle følge Fohms retningslinjer hadde de foresatte en fantastisk mulighet til bare å stå der ved vasken å la ferdig temperert vann renne over hendene, og oppleve et øyeblikk av 20 sekunders mini-spa, samtidig som det bidro til å forebygge spredning av smitte. Hvis alle de foresatte fulgte smittevernrådet så hadde ikke barnehagelærerne trengt å bryte viktige møter med barna for å påminne om håndvask. Jeg opplevde at barnehagelærerrollen ikke ble tatt på alvor, når vi blir bedt om å legge tid på å påminne de foresatte om å vaske hendene. Likevel virket den biopolitiske makten, gjennom at barnehagelærere ble lydneadssubjekt når Fohms anbefalte befolkningen til å ta personlig ansvar for å hindre smitte, styrte det oss til å til å lyde ordre å overvåke hovedinngangen. Jeg har alltid tenkt at en av de viktigste verdiene av den jobben jeg gjør er det som skjer i møtet med barna, men nå hadde smittevernrådet stjålet enda mer tid fra samvær med barna. Nå visste jeg snart ikke hva vi skulle gjøre for uansett om vi tok barnas parti eller ikke så lurte smitten rundt hjørnet.

5.5 Vi vet at vi skal holde avstand

Figur 9. Opplysningsskilt, 2020.

Vi vet at vi skal holde avstand

Figur 10. Avstandsmarkører, 2020.

Hele befolkningen fikk påminnelser om hvor viktig det var å holde avstand. Det var store informasjonsskilter langs hovedveiene. Myndighetenes retningslinjer var utformet som klistermerker på gulvet i offentlige lokaler, kollektivtrafikken og i butikkene, både ved inngangen, inne i lokalene og ved butikkens utgangskasser var det avstandsmarkører for å

påminne befolkningen om å holde avstand. I barnehagene var det ingen klistermerker på gulvene, barnehagelærere visste hvor viktig det var å holde avstand, men visste små barn det? Både regjeringen og Fohm med Tegnell som frontfigur oppmuntret hele befolkningen til å ta personlig ansvar og holde avstand så vi kunne bremse smitten i Sverige. Våren 2020 hadde ikke professorer i infeksjonssykdommer, virologer og epidemiologer blitt enige om hvordan smitten spres. De visste at den spres ved direkte kontakt, men de diskuterte om det skjedde på ulike måter som via dråpesmitte, om den spres via luften eller om de som var symptomfrie spredde smitte (Däljemar, 2020). Det som alle var enige om var at det å holde avstand var den aller viktigste faktoren for å unngå smittespredning.

Dagboknotat 16/3-2020

Kommunen informerer, «Restriktivitet kring beviljande av ledighet utifrån rådande omständighet kring covid-19. Semester och kompledighet nekas».

Når vi stod midt oppe i noe vi ikke visste så mye om, fikk vi beskjed om at vi ikke fikk ta fri fra jobben. Det ble ingen påskeferie, ingen avspasering. Vi måtte være på plass hver dag. Hvor lenge gjaldt dette undret vi, skulle vi få sommerferie i år? Svaret ble at det var det ingen som visste. Det viktigste var å holde barnehagene åpne så at alle med barnehageplass i tillegg til de med samfunnskritiske yrker skulle ha samme mulighet til å utføre sitt arbeid. Barnehagepersonale ble også kategorisert som et samfunnskritisk yrke. En helt ny rolle for barnehageansatte, det var vi som skulle holde Sverige gående, vi måtte prestere for at hele samfunnet skulle fungere. Her sattes FNs bærekraftsmål mål på prøve sammen med Sveriges risikopolitikk. Befolkningen har rett til god helse og livskvalitet, noe som kan oppnås gjennom anstendig arbeid og økonomisk tilvekst. Men hva skulle skje hvis åpne barnehager og et åpent samfunn bidro til å spre smitte? Våren 2020 valgte Sveriges regjering å satse på å holde samfunnet åpent fordi de samfunnsøkonomiske konsekvensene av stengning ble for store. Barnehagelærere arbeidet for fullt for å holde virksomheten i gang, så alle foreldre med småbarn kunne fortsette å jobbe som vanlig. Barnehagelærerne måtte gå til sine fysiske arbeidsplasser, samtidig som befolkningen i Sverige ble oppmuntret til å arbeide hjemmefra og det ble opprettet tusentalls hjemmekontor.

Når det kom nye måltidsrutiner 17.mars ble vi pålagt enda flere arbeidsoppgaver. Arbeidsbelastningen steg i takt med at retningslinjene ble endret og nye innført.

Dagboknotat 17/3-2020

Nye måltidsrutiner:

”Kommunen følger Fohm och Livsmedelsverkets rekommendationer. Med anledning av detta förstärker servicefunktionen ytterligare sina befintliga hygienrutiner. Fohm rekommenderar också att barn inte ska ta mat själva. Det innebär att personal måste hjälpa till att servera barn mat. Detta gäller samtliga måltider (frukost, lunch och mellanmål). I rådande läge har inte måltidspersonalen möjlighet att bistå serveringen. Pedagogerna inom förskoleverksamheten måste därför lägga upp mat på barnens tallrikar. Barnen får inte själva ta mat.»

Barnehagene som serverte buffé fikk samme retningslinjer som øvrige restauranter i Sverige, og innebar at det bare var tillatt med bordservering. Denne retningslinjen i form av nye måltidsrutiner for barnehagene, påvirket barnas mulighet til medvirkning i høy grad. Fra og med dags dato fikk ikke barna lov til å ta mat selv. Helt fra barnehagestart er barna vant til å spise i barnehagens restaurant der de kan forsyne seg selv og hente den maten de skal spise både til frokost og lunsj. Den nye retningslinjen satt barnehagens verdiforankring ut av spill og innebar en enorm arbeidsbelastning for barnehagelærere som allerede var i en presset arbeidssituasjon. Mulighetsrommet i barnehagen krympet i takt med at nye retningslinjer ble innført. Senere i dette kapitlet kommer det dagboknotater fra 30. april som beskriver hva som skjedde når denne retningslinjen var satt i verk.

Dagboknotat 18/3-2020

Brev fra kommunens virksomhetssjef: - ”Det är viktigt att vi alla hjälps åt och att vi arbetar tillsammans i förskolor och skolor. Alla har det tufft just nu och ni gör ett jättebra jobb!”

Brevet fra 18/3 er et eksempel på psykopolitikk i prestasjonssamfunnet. I brevet fra kommunen stod det at det er viktig at vi hjalp hverandre. Brevet var formulert på en måte som kan oppfattes som at vi ble sterkere om vi stod sammen. Som om arbeidet i barnehagen ble lettere hvis vi hjalp hverandre enda mer. Var kommunen klar over hvor mye vi hjalp hverandre, vi hjalp alltid hverandre og når vi stilte opp for hverandre så innebar det enda mer jobb. Vi hjalp til på andre avdelinger, tok hånd om barn på andre avdelinger og det gjorde vi hver dag fordi halvparten av personalet var hjemme på grunn av milde symptom. Her virket formuleringen i kommunens brev som makt over de ansatte som dermed ble prestasjonssubjekter. Når kommunen bekreftet at alle hadde det «tufft», det vil si slitsomt, så gav de oss samtidig ros når de skrev at vi gjorde «ett jättebra jobb». Som jeg forstår det så skriver kommunen det i beste velmening og når vi ser på formuleringen med hjelp av Han (2013) sine tanker om prestasjonssamfunnet, oppmuntret

brevet de ansatte til å prestere enda mer. Det innebærer ifølge Han (2013) at makten virker fra innsiden. Kommunens ros matet prestasjonssubjektene og fikk de ansatte til å tro at vi var så bra at vi klarte enda mer. Kommunens formulering «ett jättebra jobb» kan sammenlignes med «Yes we can» begrepet som filosofen Han (2013) bruker i forbindelse med beskrivelsen av at makten forskyves fra utsiden til å virke innvendig, på individnivå i prestasjonssamfunnet og dermed førte positiviseringen til at vi trodde at vi kunne klare det meste og da måtte vi prestere enda mere.

Dagboknotat 19/3-2020

Den svenske regjeringen godkjenner en ny lov som gjør det mulig å stenge barnehager og skoler i Sverige, «Lag (2020:148) om tillfällig stängning av verksamheter på skolområdet vid extraordinära händelser i fredstid»

Skolverket publiserer de nye reglene og der står det at barnehagen kan stenges på grunn av at en så stor andel personal er fraværende med anledning av koronaviruset att det ikke går an å bedrive virksomheten. (Skolverket, 2020)

Jeg vet at det handlet om mer enn hvor stor andel av personalet som var fraværende. Loven tok ikke hensyn til hvor mange barn vi hadde, hvilke barn som var til stede, alderen på barna og terskelen for hvor mye stress personalet orket i løpet av en dag og hvor lenge fraværet pågikk. «Loven kan gjennom sitt universelle språk ikke umiddelbart konversere med alle, rett og slett fordi hver enkelt er bærer av et helt særegent språk» (Steinsholt & Dobson, s. 25, 2009). Som masterstudent bærer jeg med meg emnet profesjonsetikk, og vet hvor mange etiske dilemma som oppstår i løpet av en helt vanlig barnehagedag. Under pandemiens unntakstilstand oppstod ubestemmelige situasjoner som utløste tvil, skapte usikkerhet om handlingsalternativene og spedde på med ytterligere etiske avgjørelser i en allerede presset situasjon (Larsen, 2017, s.55). Det følte i magen når vi måtte følge myndighetenes retningslinjer og det oppstod spenninger mellom nærhet og distanse i tillegg til alle pedagogiske og administrative oppdrag vi skulle utføre. Hva kunne skje med barnehagelærere hvis vi fortsatte å bedrive en virksomhet som om alt var som vanlig? Hva kunne skje i møtet med barna når barnehagelærere var trøtte, slitne, urolige og gikk på halv fart for å orke med neste dag? Ingen visste hvor lenge pandemien kom til å pågå eller hvor lenge vi måtte følge retningslinjene. Hvordan skulle vi orke å stå i det? Hva kunne skje med omsorg og nærhet når det var personalmangel, men ikke stort nok fravær til at

barnehagen ble stengt. Det kunne komme til å gå utover både barna og de ansattes helse og livskvalitet.

I følge Allardts teori som definerer velferd ut ifra det gode liv innebærer livskvalitet behov for å elske og å være. Å erfare sosial anerkjennelse og deltakelse i et fellesskap og utvikle et gjensidig forhold til andre mennesker forstår Allardt som en basal forutsetning for selvverd, identitet og «well-being» (Dahle, et al., 2016, s. 52). Livskvalitet for barna innebærer ifølge Dahle, et al. (2016, s. 53) at det er viktig at de møter varme, ivaretagende mennesker som ser deres individualitet og hjelper dem inn i et sosialt fellesskap. Men hvor ble det av den lyttende pedagogen, tid til dialog, relasjoner, barns mulighet til medvirkning (Dahlberg & Moss, 2005; Johannesen & Sandvik, 2009; Åberg & Taguchi, 2005). Alt det som vi tidligere hadde tatt for gitt måtte vi kjempe ekstra for å kunne opprettholde. Vi var pålagt å følge våre styrdokument, FNs bærekraftsmål og barnekonvensjon, på tross av myndighetens retningslinjer og de forandringer i arbeidsvilkårene det førte med seg. Hva innebar det for oss i barnehagen? Barnehagelærere kjempet og slet for at barnehagehverdagen skulle bli så bra som mulig for barna i den unntakstilstanden vi befant oss i, men det tok energi.

Dagboknotat 20/3-2020

"I vår kommun råder nu stabsläge vilket betyder att kommunens krisledning är aktiverad."

Dagboknotat 23/3-2020

"Kompetensinventering med anledning av coronaviruset.

Kommunens äldreomsorg måste kunna bedrivas under alla omständigheter. Därför är vårdpersonal en yrkesgrupp vi måste ha på plats. Därför gör vi nu en inventering av vårdkompetens bland medarbetare i kommunen."

Dette innebar at ansatte i barnehagene som hadde utdannelse eller erfaring av å arbeide i helsevesenet og i eldreomsorgen skulle registrere seg. De kunne for eksempel bli flyttet over til kommunens eldreomsorg hvis det oppstod behov for personal der. Hva innebar det for oss som allerede slet med å fordele vårt eget personale i barnehagen, for å kunne bemanne avdelingene så vi kunne bedrive barnehagepedagogisk virksomhet og ikke bare forvaring og tilsyn? Hva var viktigst eldreomsorg eller barneomsorg? Dette opplevdes som risikopolitikk, når det allerede var en presset situasjon for de barnehageansatte som stod midt oppe i pandemien og den risiko det medførte å jobbe med lav bemanning. Det opplevdes som en trussel og spedde på unntakstilstanden ytterligere når barnehagepersonale med helsefaglig kompetanse når som helst kunne bli forflyttet og muligens bli erstattet med ufaglærte vikarer

Alt skulle være som vanlig i barnehagene våren 2020, men det var langt fra en vanlig vår. Det vi tradisjonelt pleide å gjennomføre hver vår ble innstilt i år på grunn av pandemien.

Dagboknotat 24/3-2020

Barnehagenes Filmfestival innstilt.

Hvert år deltar alle barnehagene i kommunens filmprosjekt. De ansatte lager noen kortfilmer sammen med barna, dette avsluttes med en filmfestival der barna får se filmen på kino. At filmfestivalen ble innstilt var kanskje ikke det som påvirket oss mest. Men når tradisjoner ble brutt innebar det at vi ble oppmerksomme på at det absolutt ikke var som vanlig. Det følte som om vi bare lot som at alt skulle være som vanlig. Var det positiviseringen som påvirket oss i hverdagen, og hadde barnehagelærerne blitt prestasjonssubjekt (Han, 2013), som bare stod i det selv om det skjedde store forandringer i deres hverdag?

Dagboknotat 27/3-2020

”Två till tre personal per förskola måste stärka upp på fritidshemmet i närheten från och med måndag 30/3. Detta är naturligtvis helt frivilligt.”

Her ser jeg risikopolitikk. Kommunen har laget egne retningslinjer for å dekke personalbehovet. Hva skjer når vi må hjelpe til enda flere steder. Hvem vil gå fra en barnehage med personalmangel og utsette seg for ytterlige smitterisiko i møte nye mennesker på en annen arbeidsplass? At det er frivillig å hjelpe til ser jeg som kommunens psykopolitikk, der makten virker fra innsiden. De oppfordrer personalet til å hjelpe samtidig som deres oppfordring skal forstås positivt når det er frivillig. De spiller på personalet samvittighet og vi er ikke lengre lydnavdsobjekt som i biopolitikken, men vi blir prestasjonssubjekt og begrepet frivillig positiviserer mangelen på personal. Jeg ser på personalmangel som en del av unntakstilstanden som råder i barnehagene. Når det blir frivillig å hjelpe til så opphever unntakstilstanden sine grenser og blir normaltilstand, den absorberer den allmenne positiviseringen av dagens samfunn alle unntakstilstander. Derigjennom totaliseres normaltilstanden (Han, 2013, s. 39).

Dagboknotat 27/3-2020

Sveriges myndigheter holder pressekonferanse og presenterer nye retningslinjer. Maksimum 50 personer får samles, antallet senkes fra tidligere 500 personer. Skoler og barnehager unntas fra denne regelen.

Retningslinjen innebar at det var godkjent at det oppholdt seg minst 50 barn i tillegg til personal i barnehagens restaurant når vi spiste frokost og lunsj. Jeg ser på det som risikopolitikk når barnehagene ble fritatt fra maksimumsreglene som gjaldt for resten av befolkningen. Det

oppstår ikke mindre trengsel fordi noen har mindre kropper enn andre. Betydde det at 50 småbarn er like med ca. 25 voksne hvis vi ser på dette ut ifra at småbarns kropper er halvparten av en voksen størrelse? Var det derfor det var det helt i orden å unnta barnehager fra de nye retningslinjene? Jeg opplevde at antallet som fikk samles var satt ut ifra voksen standard. Men barn tar også plass, selv om de har små kropper, de beveget seg på kryss og tvers restauranten på leting etter ledige stoler. De ansatte oppholdt seg ofte i nærheten av hverandre og det oppstod trengsel ved kjøkkenluken når vi måtte hente mat til barna på grunn av de nye retningslinjene fra 17/3-20

Barn ble ikke testet våren 2020. I nyhetene ble det påstått at det var uvanlig at små barn ble smittet av koronaviruset, og at små barn ikke smittet andre (Tenitskaja, 2020). Hva innebar den påstanden? Betydde det at viruset forandret seg og ble mindre farlig når det var i en liten kropp? Selv om barn ikke var drivende i smittespredningen skulle besteforeldre unngå å treffe sine barnebarn for å forhindre smitte blant den eldre befolkningen. I barnehagen er det flere barnehagelærere som er besteforeldre, men de var sammen med barn i barnehagen hver dag selv om det ble påstått at voksne kropper smittes lettere enn barns kropper. Jeg følte at det var noe som ikke stemte her. Vi visste at voksne kunne smitte hverandre når det oppstod trengsel. Når barnehagene ble unntatt fra regelen om folkesamlinger med maksimum 50 personer så opplevde barnehagelærere at var vi deltagere i det som på folkemunne ble kalt Sveriges koronaeksperiment. Dette er et eksempel på hvordan jeg som barnehagelærer opplevde at jeg var en brikke i prestasjonssamfunnet. Vi som arbeidet i barnehagene, skulle prestere og holde samfunnet i gang samtidig som vi kunne brukes som noen slags forsøkskaniner. Her er jeg ute på ukjent farvann for det mangler forskning og kunnskap på dette området. Men det er interessant hvis retningslinjer med maksimum antall på 50 personer kan basere seg på voksen standard og at det ble påstått at barn ikke er smittebærere samtidig som besteforeldre ikke fikk treffe sine barnebarn på grunn av smittefare. Jeg kan ikke gå nærmere inn på dette i masteroppgaven, men håper på flere svar når pandemien har pågått en lengre periode og vi har fått mer kunnskap om barn og koronaviruset.

Det kom så mye informasjon i løpet av mars måned at det ble vanskelig å sortere alt. Hvordan skulle vi forholde oss til så mye informasjon på så kort tid? Han (2013) sier at all tilgang på informasjon uunngåelig leder til at samfunnet blir utmattet. Det er grenser for hvor mye informasjon befolkningen kan ta til seg. All ny informasjon som kom i form av alt fra retningslinjer, smittevernråd og til hvordan vi skulle utføre ulike moment måtte vi ta stilling til. Dette ser jeg på som biopolitikk for det regulerte barnehagelærere som ble en sorts lydssubjekt som måtte følge instruksjoner for å overleve. Samtidig som det er psykopolitikk for

vi måtte også prestere og bruke vår kunnskap til å ta de avgjørelsene som var for barns beste. Barnehagelærere måtte ta barnas parti og se deres bidrag mitt oppe i alt som vi ble pålagt fra utsiden, samtidig som vi skulle utføre alle andre oppgaver som jeg har beskrevet tidligere. Makten krøp inn i de minste sprekke som Han (2013) beskriver i psykopolitikken, barnehagelærere skulle hele tiden være på topp og prestere noe som etter hvert kan bidra til utmattelse. Når skulle barnehagelærere få hvile?

I begynnelsen av mars 2020 var det ganske mange barn som var hjemme på grunn av luftveissymptomer. Men etter hvert kom de tilbake og vi hadde fulle barnegrupper. I slutten av mars økte de ansattes fravær på grunn av retningslinjene som presiserte at vi måtte være hjemme med minste lille symptom og at alle skulle ha minst to symptomfrie dager før vi kom tilbake på jobb. Av samme grunn ble det også vanskelig å få tak i vikarer. Den lave bemanningen førte til enda mer belastning på personalet som var på plass i barnehagene.

Her kommer en fortelling fra dagboken våren 2020, som beskriver en situasjon i restauranten etter at nye måltidsrutiner ble innført 17/3.

Dagboknotat 30/3-2020

I helgen gikk vi over til sommertid og dermed ble det 1 times mindre søvn for flere av barna. Det er mandag og jeg har mellomvakt. Det viser seg at tidligvakt er syk. Ingen vikarer å få tak i.

Naboavdelingen kan ikke hjelpe til. 7.30 begynner frokosten i barnehagens restaurant. Når klokken er nesten 8.00 har det kommet 11 barn. Det er på tide å vaske hendene før vi går til frokost. Det oppstår tett kø, men selve vaskingen går greit. Barna begynner å bli vant til å vaske hendene ofte. Det er nye frokostrutiner, se retningslinjer fra 17/3. Nå er frokostbuffeten stengt.²

Barna må sitte ved bordet hele tiden og personalet må servere maten. Barna får ikke smøre sin egen brødkive eller forsyne seg med noe av det som står på bordet. Nå må jeg ta rede på hva alle vil ha og hente bestikk, tallerkener, glass, brød, smør, pålegg, yoghurt med tilbehør, mens barna sitter og venter. Barna vil at jeg skal sette meg ned. Men jeg må smøre brødkiver på løpende bånd, servere og fylle på med mere mat. Jeg bokstavelig talt springer fram og tilbake for å hente mere. Hver gang jeg forsøker å sette meg ned, så er det et barn som vil ha mere mat. Barna er plassert ved to bord. Jeg har på meg plasthansker og kjenner at jeg begynner å svette på hendene.

---

² Tidligere har det vært frokostbuffet i restauranten, der barna har hatt mulighet til å hente det de vil spise fra et buffetbord med brød, smør, pålegg, yoghurt, müsli og cornflakes. De har også hentet melk i en melkeautomat. Det pleide å være en fin stund der de ansatte kunne delta i mange gode samtaler rundt bordet.

Barna spør når jeg skal komme og sette meg. Det lurte jeg også på, nå har det gått 20 minutter og jeg har fremdeles ikke rukket å sette meg ned. To av barna setter seg sidelengs med utstrakte ben på «min» stol, altså en ledig stol som det var meningen at jeg skulle sitte på. Jeg tolker det som at de passer min plass i håp om at jeg snart skal sette meg. Endelig setter jeg meg ned, men akkurat da er det tomt for melk og vann. Jeg går og fyller på. Jeg har ikke rukket å prate med barna, bare spurt dem om hva de vil ha å drikke og spise. Noen av barna er ferdige med å spise, men de kan ikke gå tilbake til avdelingen for der er det ikke personal. De er vant til å gå tilbake den korte strekningen fra restauranten til avdelingen når de har spist ferdig. Flere av de yngste er ikke ferdige med frokosten, og de andre må vente. For å korte ventetiden, deler jeg ut cornflakes og spør om det er noen som vil ha «minichips». Da dukker det opp tre barn med sine foreldre som ikke vet hvor de skal levere barna, fordi det ikke er personal på avdelingen. De foresatte får ikke komme inn i restauranten på grunn av pandemien. De må skynde seg å levere barna, som får være med i restauranten selv om de har spist frokost hjemme. Alle får minichips, men nå begynner barnas tålmodighet å ta slutt. Heldigvis kommer senvakt og tar med seg barna inn til avdelingen.

Flaks at senvakt kom noen minutter tidligere. Jeg får tid til å rydde bort alt og tørke bordene. Tilbake på avdelingen ser jeg at senvakt sitter i sofaen og ser ikke pigg ut. Hen føler seg dårlig og vil gå til personalrommet. Nå er det 14 barn på avdelingen, jeg kan ikke gå fra avdelingen for å sjekke hvordan det går med kollegaen i personalrommet. Jeg må sende SMS til en annen avd. og spørre om de kan se hvordan det går. Barna vil at jeg skal lese bok, spille spill og være med i deres lek. Jeg er overalt på en og samme gang. Hver gang jeg setter meg ned skjer det noe et annet sted. Etter 15 minutter får jeg beskjed om at senvakt har dratt hjem. En annen avdeling har gått ut og jeg kan «sende» barna ut til dem, vi kan heldigvis være sammen ute. De yngste barna vil være nær meg hele tiden. Vi sitter i sandkassen og graver groper. Barna legger seg ned i gropene og leker hunder. Jeg forsøker å være tilgjengelig, nærværende og lyttende, men det blir for mange som deler på meg. Jeg strekker ikke til. Barna spør når de andre i personalgruppa kommer tilbake og hvorfor en gikk hjem. Jeg vet ikke hva jeg skal svare. Heldigvis får jeg hjelp av personal fra en annen avdeling når vi skal gå in å spise lunsj. Jeg merker at barna holder rede på hvor jeg er og de lurte på hvem de skal spise sammen med. Når jeg svarer at de

skal sitte ved mitt bord får jeg masse «benklemmer». Det betyr at de tar tak rundt mine ben og gir klemmer uten at jeg bøyer meg ned. En klem med avstand.

Jeg er trøtt i dag, så trøtt at jeg nesten føler meg trafikkfarlig når jeg kjører hjemover. Jeg reflekterer over dagen og tenker på hvor mange skritt jeg har gått og hvor sliten jeg er i kroppen og sist, men ikke minst at jeg aldri fikk ordentlig tid til å være sammen med barna.

Jeg vet ikke hva som skjer i morgen, jeg blir trøtt av å ikke vite.

Denne dagen er ikke unik i barnehagesammenheng, dette scenarioet kunne like gjerne ha skjedd når det ikke var pandemi. Det er ikke en uvanlig situasjon med personalmangel, det er noe vi som arbeider i barnehage opplever ganske ofte. Det kan ses på som flaks at det bare var 14 av 21 barn på avdelingen denne dagen. Det som ble en ekstra belastning for meg i frokostsituasjonen var at jeg måtte hente all maten til barna på grunn de nye måltidsrutinene fra 17/3. Istedenfor at barna var aktive og medbestemmende, ble de henvist til å sitte ved bordet og være passive måltidsdeltagere. Barna er helt fra barnehagestart vant til å ta mat selv. Det er en innarbeidet rutine og alle barna har smurt sine brødsiver etter beste evne og tatt pålegg fra serveringsfat som stod på et lite lavt bord og var lett tilgjengelig for små kropper. Personalet opplevde det som frustrerende når barna ikke fikk lov til å ta mat, selv om de både ville og kunne. Barna var ikke lengre subjekt i måltidsfellesskapet når vi ikke kunne anerkjenne deres rettigheter i relasjon til deres opplevelsesverden (Johannesen & Sandvik, 2009).

Det kan se ut som om de som lagde de nye måltidsrutinene så på barn ut ifra et bristperspektiv, at de utgikk fra at barn oftest trenger hjelp til å ta mat og at den nye måltidsituasjonen ikke skulle føre til noen stor forandring. Men virkeligheten var at retningslinjene førte til at barnas mulighet til medvirkning minsket og det stred mot både barnas rettigheter og barnehagens verdiforankring. Når jeg leser fortellingen i etterkant så ser jeg at samtidig som barnas mulighetsrom krympet, så økte avstanden mellom meg og barna på grunn av at jeg knapt hadde tid til å sette meg ned på den stolen som barna hadde plassert sine ben på. Barnas handling tolket jeg som en invitasjon til at jeg skulle sette meg ned, dermed var barna omsorgsgivere ifølge Tholin (2019). Men på grunn av at jeg ikke hadde mulighet til å sette meg ned oppstod det både fysisk og psykisk avstand fordi jeg ikke ønsket barnas uttrykk velkommen og svarte på deres henvendelse (Johannesen, 2013). Jeg var ikke likegyldig og ville gjerne sette meg ned, være nærværende og lyttende, men det var helt utelukket på grunn av de nye retningslinjene og personalmangelen som førte til at jeg bare rakk å ta hensyn til barnas mest

elementære omsorgsbehov, som at de skulle bli mette i løpet av frokosten. I etterkant ser jeg at det uventede med situasjonen som oppstod var at mine muligheter til å holde fysisk avstand økte, og dermed kunne jeg følge retningslinjene om å holde minst en meters avstand i løpet av frokosten. Her ser jeg at først var jeg et prestasjonssubjekt som presterte for fullt for å utføre oppdrag frokost, og helt ubevisst ble jeg et samtidig et lydnadssubjekt når jeg fulgte retningslinjene. Men på grunn av retningslinjene oppstod det etiske dilemma når jeg ikke kunne være en del av måltidsfelleskapet der alle ble sett og lyttet til. Avstanden som oppstod mellom meg og barna førte til at jeg ble sliten når jeg ikke kunne ta mitt ansvar i møtet med barna i forhold til barnehagens verdiforankring, min faglige kunnskap.

Dagboknotat 31/3-2020

Jeg er trøtt, men det er bare en overgang snart er alt som vanlig igjen. Later vi bare som at alt er som vanlig nå for det er vel unntakstilstand. Hva er vanlig?

Det er bare en overgang, men det føles som en undergang. Vi må ta oss igjennom dette, selv om vi ikke vet hva som venter på veien. Hva er på andre siden av overgangen. Det vi ikke vet gjør oss urolige og usikre, men på barnehagen skal alt være som vanlig eller er det det? Kan det virkelig være som vanlig når vi ikke vet hva som kommer til å skje den neste halvtimen. Vi vet ikke hvilke retningslinjer som gjelder neste dag.

Vi vet ikke hvor mange barn som kommer eller hvor mye personal vi blir eller hvor mange som må hjelpe til et annet sted. Vi står i en prosess, noe nytt, noe vi aldri har opplevd før, noe vi ikke vet noe om.

Hvordan kan vi vite noe om det vi ikke vet? Dette spørsmålet stiller Ugglå i boken «*En strävan efter sanning. Vetenskapens teori och praktik*» (2019):

Vetenskapens kungsväg för att möte denna utmaning handlar om konsten att ställa frågor, kvalificerade frågor som kan bidra till att öppna och utforska nya kunskapsvärldar. Annars riskerar vi att fastna i en sluten cirkel, där vi frågar med svaren och svarar med frågorna. Det räcker inte heller att inte veta. Hans-Georg Gadamer har formulerat denna insikt, som finns artikulert i olika varianter i filosofihistorien, på följande pregnanta vis: "För att kunna fråga måste man vilja veta, d.v.s. veta att man inte vet". Vetenskapen blir aldrig färdig. Det handlar inte bara om att steg för steg utforska ett givet kunskapsområde – och till slut bli färdig med det. Snarare är det så att ju mer vi vet, desto mer anar vi att vi inte känner till (Ugglå, 2019, s. 19).

Når jeg ser på min empiri med hjelp av filosofer og ulike politikker dukker det stadig opp nye spørsmål underveis. Noen får jeg svar på direkte, andre bringer jeg med meg videre og mange spørsmål kommer til å være ubesvarte i denne oppgaven.

5.6 Unntakstilstand –blottlagt i situasjonen

Det var unntakstilstand i barnehagen. Vi visste at smitten spredde seg i samfunnet og at retningslinjene stadig var i endring, men vi visste ikke hva som kom til å skje videre eller hvordan vi skulle forholde oss til retningslinjene. Men vi tenkte hele tiden at vi måtte stå i det, vi måtte stå i det for barnas skyld og gjøre det beste av det på tross av unntakstilstanden. Det har vært unntakstilstand før, det er ikke noe nytt. Men akkurat den situasjonen som barnehagelærere hadde havnet i lignet ikke noe dagens barnehagelærere hadde opplevd tidligere.

For å gå tilbake til unntakstilstand og det å stå i det å vite og ikke vite trekker jeg inn min fars dagbok skrevet under andre verdenskrig i perioden 1943 – 1945. Hvordan det føltes å bli arrestert og sendt av sted uten noen informasjon om hvor de skulle eller hvor lenge de skulle være borte er det bare de som har opplevd det som vet. Men jeg velger likevel å dele noen av de øyeblikkene han har skrevet i løpet av reiser som pågikk i uvisshet, fordi det gir ytterligere tilgang til å utvide hvordan unntakstilstand ikke bare er, men oppleves. Gjennom dagboken får vi lytte til hvordan opplevelser av å være i unntakstilstand kan fremkomme. I dagboken leser jeg om å stå i det å vite og ikke vite. Beskrivelsene i fortellingen formidler noe som har forbindelse til usikkerhet, uro, vrede og angst som barnehagelærere opplever under pandemien. Selvfølgelig er det ikke de samme. Men noe aktualiseres som forbindelser, og jeg skal trekke forbindelsene i neste kapittel etter at fortellingen har fått plass. I dette kapitlet har jeg valgt å dele historier fra begynnelsen av dagboken uten innblanding av mine refleksjoner, for å vie plass til mere innsikt i hvordan det kan være å befinne seg i det som Agamben (2005), beskriver som et anomisk rom. Som Agamben, (2005) skriver så står vi alle blottlagt i situasjoner som vi aldri har opplevd før. Vi vet ikke hva som kommer til å skje og det finns ingen ferdige svar.

MIN FARS DAGBOK.

30. november 1943

Natt til 28. November 1943 var det brann i Universitetets Aula i Oslo umiddelbart før en tysk konsert. Om morgenen den 30. November fikk vi høre rykter om at vi skulle arresteres og sendes i tysk konsentrasjonsleir som mistenkte for aulabrannen. [...] Vi visste ikke hva vi skulle gjøre. Foreløpig bestemte vi å gå hjem til meg og lure oss opp baktrappen i tilfelle det hadde vært politi der. Så ville vi ta med sigaretter og tobakk og lure oss vekk et eller annet sted hvor vi kunne overvåke situasjonens utvikling. [...] Mens vi stod og snakket om hva vi skulle gjøre, kom det plutselig to tyske soldater med maskinpistoler og kommanderte marsj. Vi protesterte svakt, men det het bare: «Los, Universität». [...]. Aulaen var sterk ramponert og branntomtluften stikkende. [...]. Senere på dagen kom Terboven og kikket på den smekkkfulle aulaen. Så kom politisjef Rediess. [...] Etter Rediess tale begynte folk å slippe ut. Først de som var lojale, så de som ikke var studenter. Foreløpig slo vi oss til ro med at vi ikke var annet ganske alminnelige studenter og bare kunne begynne å venne oss til vår skjebne. [...] Utpå aftenen var det oppstilling i mellomgangen for vi skulle reise. [...] Vi ble kommandert inn igjen. Det var vel ikke plass til oss i transporten. [...] Etter hvert ble vi trøtte og sovnet i alle slags stillinger på stolene.

1. desember 1943

Utover dagen ble det temmelig fullt igjen, men på langt nær så fullt som dagen før. Vi fikk ikke middag, men så mye brød vi ville ha. Det var blitt lite søvn om natten på grunn av alle vaktene som trampet med hæljern og sparket i treklosser og tomflasker. [...] Nå kom tomflaskene til heder og verdighet. Vi fikk nemlig ikke vann, det måtte vi skaffe oss ved å dyppe flaskene i WC- beholderne. Det var toalettpapir og jeg sikret meg litt av den edle vare. Det var jo ikke godt å vite om det ikke kunne bli bruk for den slags senere. [...] Ved 4 -5 tiden på ettermiddagen var det oppstilling igjen og vi skulle reise. [...] I grupper på 20 ble vi stuet inn i statspolitiets busser. Det var strålende måneskinn og en forunderlig stemning med motorsykler som knatret, lyskastere som flakket over plassen, og rop og skrål. Etter en stund måtte vi ut av bussen igjen. Så stod vi oppstilt ute en stund, så på månen og forundret oss over at verden kunne være så ond når det var fint vær.

Vi ble plassert i en av bilene det tyske politiet bruker. Der var benker, på tvers og presenning på siden. Dessverre var bilen åpen foran, og vinduene bak i stykker. Det var bitende kaldt og verre var det da vi begynte å kjøre. Vi håpet bare at vi ikke skulle for langt. [...] Det gikk oppover Drammensveien, altså ikke til bryggen. Hvor da? Så Bygdøy allé. Lurte på når vi skulle komme der igjen. Et år kanskje, halvannet år kanskje? Nå mente vi at det måtte være Grini vi skulle til, senere fant vi ut at det var Helgelandsmoen. Da vi passerte Sandvika, fant vi ut at vi skulle til Berg.

8. desember 1943

[...] Om ettermiddagen fikk vi ordre om å pakke på en halvtime. [...] Ordre om å ikke ta med ullteppene. Vi tok de med allikevel. Det var jo ikke godt å vite hvordan det var der vi kom. [...] Vi skulle med tog til Larvik, og derfra til en annen leir. Vi tippet Stavern. [...] Det var rent vemodig å forlate Berg, hvor naturen var så vakker. Det siste vi så var en brakke i prosjektørlyset, som en hytte med istapper fra taket. [...] Det gikk i mørket gjennom skogen, utfor bakke. Det hadde ikke vært noen sak å stikke av, men hvordan hadde det gått med resten om noen hadde forsøkt seg?

10. desember 1943

Det var fryktelig utrivelig de første dagene på Stavern. [...] Men snart vennet vi oss til det nye livet. [...] Det er merkelig hva tilpasningsevnen gjør.

14. desember 1943

[...] Det ble gitt beskjed om at noen skulle sendes hjem. 170 mann ble ropt opp. De følgende dagene slapp det ut 80-100 mann hver dag. Det var umulig å finne noe system som de slapp fri etter, så vi hadde alle godt håp. Alt tydet på at alle skulle slippes ut, eller i alle fall de aller fleste. [...] Vi skulle få en gledelig beskjed og vi trodde vi skulle slippes ut, men beskjeden var at vi skulle få skrive brev. [...] Det var stor mangel på piper. Men så arvet jeg pipen etter en som slapp ut. Han skulle få den igjen når jeg kom etter. Så sikre var vi på å slippe ut.

Så gikk tiden og julen nærmet seg. Av og til slapp noen få ut uten at vi kunne finne noen grunn til det.

24. desember 1943

Tyskerne hadde skaffet oss juletrær og masse julepynt. Jeg fikk en stor pakke med brev hjemmefra. Det reddet julen for meg.

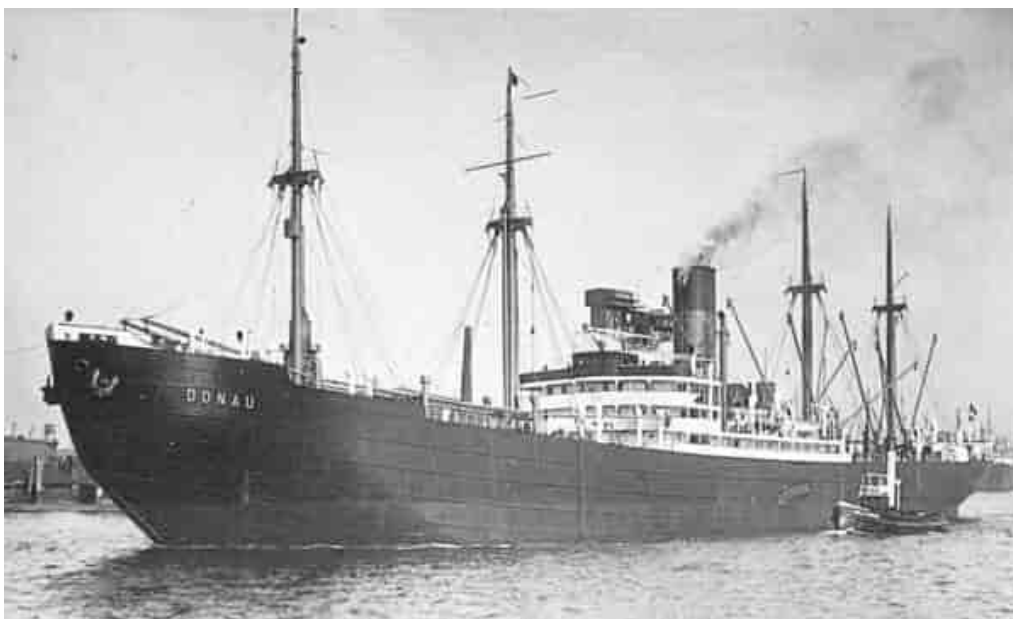
Da julen var over kom ryktenes tid igjen. Det kunne jo være at de ikke hadde tid til å stelle saken vår p.g.a juleferie.

1.januar 1944

Det ble sagt at saken vår var sendt til Berlin til uttalelse. Så var det bare å slå seg til ro, for det ville ta et par uker før vi fikk svar derfra.

7.januar 1944

Det var oppstilling i gården uten at vi ante noe. [...] «Studenter, jeg har den ære å meddele at i ettermiddag går reisen til Tyskland». Det gikk liksom et sukk gjennom forsamlingen, men noen minutter etter var alle like blide igjen. [...] Så marsjerte vi av sted 5 og 5 i bredden. Det var fint vær og vårlig i solnedgangen, men det blåste fra syd og brenningen gikk høyt innover Larviksfjorden. Spennende var det om vi skulle ta tog eller båt. [...] Så svingte vi inn på stasjonen. [...] Vi fikk ikke lov til å titte ut og det var synd. Det var nysnø og fin nymåne, og det kunne vært hyggelig å se litt vakkert Norge før vi reiste. Langt på natt kom vi til Oslo. [...] Da gikk flyalarmen. Mange skudd smalt så det ristet i vognene. [...] Vi ble stående lenge etter at flyalarmen var over. Vi trodde vi skulle til Moss fordi vi hadde blitt kjørt rundt hele havnen. Endelig satte toget seg i bevegelse, og det svingte så merkelig at vi forstod at vi skulle til Grønlia. [...] Vi stod oppstilt mellom en svær båt og toget. Jeg lurte på om det var baugen eller akterenden jeg stod ved. Det var baugen, en svær Mayerbaug. Båten var i ballast og lå veldig høyt på vannet. Det tydet ikke bra for reisen i den tunge sjøen vi hadde sett i Larviksfjorden. En og en arbeidet vi oss oppover den lange bratte gangveien og bortover midtskipet. Så stoppet vi opp lenge. Jeg stod ved siden av to maskinfolk og spurte hvor vi skulle hen. De bare rystet på hodet og lo. På et livbelte stod det «Donau». [...] Det var bare koselig å gå med livbelte og de varmet og lunte når det blåste surt, og livbeltene var gode å ha som hodepute. Nå var det blitt fint vær. Det hadde snødd om natten og det var snø på dekket og is på riggen. Reisen ble etter hvert riktig hyggelig og artet seg som en ferietur.

Figur 11. Donau, ukjent opphavsperson. Lisens: [Falt i det fri](#)

5.7 Å stå i det å ikke vite – hva innebærer en overgang når unntakstilstand blir hverdag

Her velger jeg å avslutte et av øyeblikkene hentet fra min fars dagbok. Resten er historie. I dag vet vi at Donau (Sebak, 2021) var et lasteskip som transporterte fanger til konsentrasjonsleirene i Tyskland. Min far var en av de 628 studentene som ble deportert til Tyskland (Skodvin, 2018). Etter flere dager om bord på Donau gikk de i land i Swinemünde (Swinoujscie) og ble sendt videre med tog til konsentrasjonsleiren Buchenwald. Han skrev dagbok under hele arrestasjonen og helt til han kom tilbake til Norge igjen i juni 1945. Det er mange flere historier, noen kommer jeg til å dele lengre frem i denne oppgaven. Hensikten med dagboknotatene jeg delte i forrige kapittel er å belyse den blottlagte situasjonen de norske studentene befant seg i etter at de ble arrestert i Oslo 30/11- 1943 og tiden fram til deportasjonen til Tyskland. Allerede før studentene ble satt i konsentrasjonsleir hadde de i løpet av 7 uker blitt flyttet rundt fra leir til leir i Norge. De ble sendt til forskjellige fangeleirer uten å vite hva som skulle skje eller hvor de skulle havne. Men han skriver at de vennet seg til det nye livet og at det var merkelig hva tilpasningsevnen gjør. Deres utsatte posisjon som de etter hvert måtte venne seg til å leve i var en unntakstilstand der de måtte tilpasse seg til stadig nye rutiner, hver gang de byttet leir. Et liv fylt med usikkerhet, uro og et lite håp om at alt var en misforståelse ble etter hvert deres hverdag. For de norske studentene som stod midt oppe i det ble hver dag en kamp for å overleve, gjennom å tilpasse seg situasjonen.

Når jeg valgte å ta med historier fra andre verdenskrig er det for å belyse hvordan det kunne være å stå i det å vite og ikke vite i en unntakstilstand under helt andre forhold enn det det barnehagelærere befant seg i under pandemien. Når jeg leste teksten i min fars dagbok så jeg noen forbindelser med situasjonen barnehagelærere befant seg, når de ikke visste hva som kom til å skje neste dag eller hvordan de skulle forholde seg til de pålagte retningslinjene. Det er også paralleller mellom hvordan barnehagelærere måtte tilpasse seg til unntakstilstanden og at alt skulle være som vanlig i barnehagen. Studentene hadde hørt om de tyske fangeleirene, men i begynnelsen trodde de at arrestasjonen og fangenskapet i tyske leirer i Norge bare var en slags overgang og at de skulle slippe ut for de var jo bare helt alminnelige studenter som faren min beskriver dem i dagboken. De trengte ikke bekymre seg over å holde avstand og de bodde tett innpå hverandre i fangeleirenes brakker. Så lenge de var i Norge levde de på en måte i håpet om at deres sak skulle tas opp og at de snart skulle slippe fri. I de fortellingene jeg har valgt ut her over, leser jeg at selv om de ikke visste hvor de skulle eller hva som kom til å skje neste dag, så var de ved godt mot. De gjorde det beste ut av situasjonen, tilpasset seg, begynte å venne seg til skjebnen og levde i håpet selv om de etter hvert forstod at det ikke fantes noen vei tilbake. Det var på en måte det barnehagelærere også gjorde i begynnelsen av pandemien, vi måtte gjøre det beste ut av situasjonen for det var ingen som visste hvor lenge pandemien kom til å pågå eller om den hadde kommet for å bli.

I mars 2020 skjedde det noe utover det vanlige i butikkene. Befolkningen begynte å hamstre diverse mat og toalettpapir. I mange butikker var det helt tomt for toalettpapir. Når det kom en ny leveranse fikk kundene beskjed om å bare ta en pakke, så det skulle rekke til flere husholdninger. Det er faktisk utrolig å lese i dagboken fra arrestasjonen i 1943 at min far sikret seg litt av den edle vare, som han beskrev toalettpapiret han tok med seg. Nå er jeg litt på et sidespor, men dette viser hvor viktig materielle ting blir i en unntakstilstand der du ikke har noen kontroll på hva som kommer til å skje. I barnehagene fikk vi beskjed om at det var tomt for engangshansker på lager. De få eskene som vi hadde igjen hos oss måtte vi være sparsomme med. Engangshansker var det eneste «verneutstyret» vi hadde og vi brukte det ganske ofte til alt fra bleieskift til matservering. Bare følelsen av at vi kanskje måtte skifte bleier og servere mat uten hansker, samtidig som vi skulle ha åpent som vanlig vekket nye tanker om hvordan vi skulle forholde oss til å både å holde avstand og god hygiene. Tanker som tok kraft og energi. Vanligvis er vi pålagt å bruke engangshansker, men når det ikke fantes engangshansker var det helt greit utføre de samme momentene uten hansker i tillegg til at det pågikk en pandemi og vi skulle være ekstra nøye med hygien. I følge Agamben (2005) er denne situasjonen en tydelig beskrivelse av en unntakstilstand.

Her er en av Agambens definisjoner:

”Undantagstillståndet definierar ett ”lagens tillstånd” där å ena sidan normen förblir giltig, men inte tillämpas (den har ingen kraft), å andra sidan handlingar som inte har värdet av lag likväl erhåller dess kraft” (Agamben, 2005, s. 63)

Når jeg leser Agambens definisjon av unntakstilstand ser jeg det som at situasjonen med engangshanskene forsterket unntakstilstanden i barnehagen. Når engangshanskene ikke lenger var tilgjengelige beholdt de sin kraft gjennom sin verdi, fordi vi visste hvor viktige hanskene var for å opprettholde hygiene. I hankenens fravær ble det vanskelig å opprettholde den hygieniske standarden som vi er pålagt utføre i moment som bleieskift og matservering. Men vi hadde ikke noe valg, barnehagen var åpen og vi måtte skifte bleier og servere mat enten vi hadde hansker eller ikke.

Jeg er vokst opp med et lager av hermetikk hjemme i kjelleren og dopapiret tok aldri slutt, det var vel noen slags bivirkning av at begge mine foreldre hadde opplevd 2. verdenskrig. Det var alltid viktig å ha et beredskapslager i tilfelle noe skulle skje, at det skulle oppstå en krise. I løpet av våren 2020 viste det seg at Sverige hadde veldig få beredskapslager. De lagrene som ble opprettet under kalde krigen, minsket eller ble avskaffet når krigen var slutt. I og med at Sverige er medlem i EU har vi ikke lengre nasjonale lager, tanken er at man skal hjelpe hverandre i krisetider (Toverud, 2020). Når det ble pandemi og etterspørselen på engangshansker var enormt stor i hele EU, så var det ingen som kunne dele med seg.

Våren 2020 var engangshanskene i barnehagen snart brukt opp, vi skulle holde avstand og det var personalmangel i tillegg til at det pågikk en pandemi. Nå stod jeg i en situasjon som jeg aldri hadde opplevd før. Den nye situasjonen innebar at på tross av alt som skjedde så skulle alt skal være som vanlig i barnehagen. Hvis vi ser på begrepet at alt skal være som vanlig med hjelp av Han (2013) sine tanker så kan dette innebære en positivisering som i sin tur øker bristen på unntakstilstand og gjør den til en normaltilstand. Situasjonen som har oppstått blir ifølge disse tankene at unntakstilstanden har blitt hverdag. Dette bekrefter Han med sine tanker som jeg tidligere beskrev at positivseringen derigjennom totaliserer normaltilstanden (Han, 2013, s. 39).

På neste side følger flere historier som eksemplifiserer at unntakstilstanden har blitt normaltilstand og ytterligere spenninger mellom nærhet og distanse.

Dagboknotat 1/4-2020

Det er ingen aprilspøk, nå viser statistikken at antallet i befolkningen med påvist covid-19 stiger bratt oppover. Men i barnehagen er alt som vanlig. Flere foreldre leverer barna uten å vaske hverken sine egne eller barnas hender. Permitterte foreldre får ha sine barn på heltid i barnehagen. De som er arbeidsløse eller har småsøsken hjemme får beholde sine 15 timer fordelt på tirsdag, onsdag og torsdag klokken 9-14, akkurat som det var før pandemien. Det er fortsatt personalmangel.

Denne dagen har jeg senvakt og begynner 8.45. I garderoben møter jeg en kollega som sier at de har løst dagen. Hva er det som er løst? Det viser seg at vi har fått hjelp av personal fra en annen barnehage i samme kommune og jeg må gå inn å jobbe på naboavdelingen der to ansatte er fraværende.³ I dag er det 10 barn i alderen 1-3 år og en assistent på naboavdelingen. Nå gjelder det å ta raske avgjørelser, så at de barna som kommer klokken 9.00 slipper å gå inn og ta av seg og kle på seg igjen innom noen minutter. Jeg tar med meg noen av barna og går ut med en gang. Heldigvis går det fort å kle på seg, nå som barna bare trenger jakke og sko. Det oppstår forvirring blant foreldrene som skal levere barna klokken 9, for hvem skal de levere barna til i dag. De tenker at jeg er på «min» avdeling. Heldigvis har både barn og foreldre blitt vant til at de må levere til personal som ikke er på respektive avdeling. Det er enklere å ta imot barna ute. Utetiden er som en frisone, alt roer seg ned når vi kommer ut. Jeg sitter i sandkassen og et barn kommer med noen pinner. Vi hjelper hverandre med å grave ned pinnene og etterpå graver vi opp pinnene igjen. Det blir en slags «tittei» lek som gjentas om og om igjen. Flere av småbarna er med på leken, de finner flere pinner som vi graver ned og roper «tittei», bravo og klapper i hendene når vi graver opp pinner. Vi sitter lenge i sandkassen, pulsen min som var høy når jeg ankom barnehagen har sunket og det føles som pandemien er langt borte. Men så er det tid for lunsj og når vi skal spise, stiger pulsen. To andre småbarnsavdelinger sitter allerede og spiser. Det er mye lyd i restauranten. Flere barn sitter med personal de ikke kjenner fra før.

---

³ Grunnbemanningen på alle avdelinger er tre 100% stillinger, uansett alder og antall barn. Eldrebarns avdelinger med barn i alderen 3-5, har oftest to barnehagelærere og en assistent, barnskötare som det heter i Sverige. Småbarnsavdelinger med barn i alderen 1-3 har en barnehagelærer og to assistenter. Når barnehagen åpner pleier det å være frustrasjon rundt personalbrist og hvordan de som har tidligvakt kan løse problemet med å fordele personal til ulike avdelinger.

Et barn kaster bestikk på gulvet, et annet barn bobler i melkeglasset, noen sitter bak frem på stolen og prater med de som sitter ved et annet bord, en drar i armen på den som sitter nærmest og det barnet begynner å skrike. Egentlig er ikke dette noe uvanlig, men så skjer det noe annet, det er et barn som lager masse lyder med tungen halvveis ut av munnen så spyttet spruter på alle i nærheten. Personalet som er nærmest, sier til barnet at det må slutte med en gang for at vi kan bli syke av spytt og så må barnet hjelpe til å tørke bordet. Jeg kjenner at pulsen stiger enda mer, hvordan kan alt være som vanlig når det absolutt ikke er som vanlig. Hvordan vi ser på det som barna gjør og hvordan vi møter barna preges i stor grad av pandemien og uro for å bli smittet.

Når foreldrene henter barna og spør hvordan det har gått i dag, så svarer vi at det har gått bra, det har vært en bra dag i dag. Eller er det bare en stor løgn, har det virkelig vært en bra dag for barna. Vi kan aldri vite hvordan barnas dag vært, men vi kan fortelle hva de har gjort, det vi har sett og tolke det som om det har vært bra.

Det som ikke har vært bra er alt som har pågått i personalets hoder, alle tanker, refleksjoner om personalmangel, vikarer som barna ikke kjenner fra før, barns beste og mulighet til medvirkning og frustrasjon rundt Sveriges politikk, retningslinjer og over foreldre som ikke vasker hendene. Mangel på tid til å ta bra avgjørelser blir til frustrasjon som personalet tar med seg hjem og det går over til utmattelse og trøtthet. Den stunden vi er hjemme er for kort, det er ikke alltid at vi rekker å hvile ut og hente nok energi til neste dag. Hodet er fullt, jeg er trøtt.

Når jeg ser tilbake på denne fortellingen, blir jeg sliten bare av å lese den. Jeg støtter meg til Dahle et al., (2016):

Barn har ikke valgt å gå i barnehage, og på daglig basis er de prisgitt de voksnes evne til å respektere deres grunnleggende menneskeverd. Sensitive voksne som er handlingsdyktige nok til å skape gode hverdager, som gir gjenklang i det enkelte barnets resonansbunn» (Dahle et al., 2016, s. 57).

Stort sett hver eneste dag i løpet av våren 2020, møtte barna i barnehagen nye voksne, i form av vikarer uten erfaring av å arbeide i barnehage som ikke visste hvordan de skulle forholde seg til barns kroppslige uttrykk, affekter, tempo, lukt og lyd (Sandvik, 2016). Hva skjedde med verdigheten i barnehagen, fikk barna erfare at de var mennesker som hadde en plass, en betydning som det var verdt å lytte til, legge merke til og være sammen med (Dahle et al., 2016), når de hele tiden møtte nye mennesker som ikke visste hvordan de skulle forholde seg til de

Yngste barna? Når jeg tenker tilbake på hvordan nye vikarer møtte barna så oppstod det avstand mellom barn og personal, en type avstand som ikke var ønskelig. Det handlet ikke om en meters avstand, men avstand i forhold til hvordan barna ble møtt med manglende kompetanse og ukvalifiserte blikk (Bae, 2007). Barnehagelærere følte seg utilstrekkelige, og når den faglige kunnskapen er stor så ble vi enda mer oppmerksomme på at unntakstilstanden vi befant oss innebar at ansvaret økte. Hvis vi ser tilbake på situasjonen hadde vi liten mulighet til å oppnå FNs bærekrafts mål 4 God utdanning som innefatter at alle barn har rett til gode lærere og kvalitet i undervisningen. Vi strevde med å opprettholde kvaliteten i barnehagen, men det var vanskelig å gjennomføre når det var veldig få dager som alle de fast ansatte var til stede på den avdelingen de jobbet på. Kvalifisert personal stod ikke i forhold til antall barn. Det var fulle barnegrupper i barnehagen og ofte var det bare en eller to fast ansatte på hver avdeling på grunn av at de ansatte måtte være hjemme så fort de fikk milde forkjølelssymptomer. I Lpfö fra 2018 kan vi lese:

Rektors ledning samt førskollärares ansvar för att undervisningen bedrivs enligt målen i läroplanen och arbetslagets uppdrag att främja barns utveckling och lärande är förutsättningar för att utbildningen ska utvecklas och hålla hög kvalitet. En sådan utveckling kräver att rektor och alla som ingår i arbetslaget systematiskt och kontinuerligt dokumenterar, följer upp, utvärderar och analyserar resultaten i utbildningen (Skolverket, 2018, s.11).

I følge Lpfö innebar situasjonen at vi ikke kunne holde høy kvalitet. Hvis vi ser på denne definisjonen av kvalitet i forbindelse med unntakstilstanden som pågikk i barnehagen våren 2020 kunne vi overhodet ikke snakke om kvalitet. Under pandemien så var det flere dager som i hovedsak handlet om å ta ansvar for at alle barn fikk dekket sine mest elementære fysiske omsorgsbehov og at ingen skadet seg eller forsvant. Samme hvor mye barnehagelærere presterte på jobb så var det nesten umulig å bedrive noen undervisning, systematisk dokumentasjon, oppfølging, evaluering eller analysering.

Fortellingen som følger fra 2. april 2020, er ytterligere en beskrivelse av unntakstilstanden vi befant oss i.

Dagboknotat 2/4-2020

Jeg er på naboavdelingen med 1-3 åringer i dag også, men det var planlagt. Det er ti barn og vi er to personale. Morgenen er ganske rolig. Jeg går ut før klokken 9.00, samme som i går. På den andre småbarnsavdelingen er det 12 barn og to ansatte. En av de ansatte på den avdelingen føler seg ikke bra og går hjem 9.30. Samtidig skyer

det over og begynner å blåse stiv kuling. Den stille og rolige uteleken med glade barn og personal forandres plutselig. Alle blir lamslått. Det er som noen legger en svart truende hånd over hele utelekeklassen – en svart tryllekappe som tar bort all glede og trygghet- SWOSH! Vi tar med oss våre 10 barn inn pluss to fra den andre småbarnsavdelingen. Alle kan ikke gå inn samtidig, vi skal forsøke å unngå trengsel ifølge retningslinjene. De som blir stående igjen å vente ute begynner å gråte. Det føles ikke bra, vi skynder oss å slippe inn resten av barna selv om det blir trangt i garderoben. Det er umulig å holde avstand. Barna behøver både trøst i form av nærkontakt og hjelp med å ta av seg klær og sko.

Når vi kommer inn i restauranten møter vi personal fra andre avdelinger med tårevåte øyne, de har begynt å gråte inne på avdelingen for at alt er så håpløst, de vet ikke hvordan de skal håndtere situasjonen med både pandemi, personalmangel og retningslinjer som er umulige å følge. Vi vil gi hverandre en klem, men det får vi ikke, vi får bare gnugge albuen mot hverandre, det er helt absurd. Alt roer seg ned når vi serverer maten. I dag er det sjampinjongsuppe med hjemmebakt brød. Jeg sitter sammen med fem barn. Vi sitter nærmere enn en meter fra hverandre for å få plass ved bordet. «Jag kan själv” sier to av barna. «Ja jeg vet svarer jeg, men dere får ikke ta mat på grunn av viruset» «Ja det är bassiluskan» sier et annet barn⁴. «Jag vill inte ha bassiluskan» sier samme barn. «Vi måste tvätta händerna” sier et annet barn. Vi forsetter å spise.” tycker inte om soppa” sier en. «vill ha mer» sier en annen. «Den va god» sier den som ikke likte suppe og alt er som vanlig igjen eller er det?

Når vi kommer tilbake til avdelingen skal alle vaske hendene. På veggen over vasken henger det 3 bilder, et bilde av skitne hender med «koronavirus» på, et bilde av et forstørret virus og et bilde av et virus med armer og ben som springer fra en hånd under en vannkran. (se bildet på neste side)

---

⁴ Inne på avdelingen har vi en bok som heter ”Ingrid och bassiluskan” (Janouch, 2013). Bassiluskan er en liten figur som hopper rundt og kryper inn i Ingrid sitt øre.

Figur 12. Virus, 2020.

«Bassiluskan» har den i sin munn sier et av barna og peker på bildet av viruset som springer. «Hvor er munnen» sier et annet barn.

Etter lunsjen hviler barna, og en kollega kommer til avdelingen og spør om alt er bra. Nei sier jeg, det er ikke bra i det hele tatt når vi ikke vet hva som kommer til å skje neste halvtimen. Vi må få hjelp så vi orker å jobbe neste uke. Hvordan skal vi orke å stå i det, vi hjelper hverandre hele tiden, men det er for lav bemanning, alle er så slitne, det er torsdag i dag, vi vet ikke hva som skjer neste uke. Vi snakker med ledelsen som sier at vi får ta inn vikarer, ring og bestill! Det er viktig at det finns personal og at vi ikke bare «låner» ut personal til hverandre. Fagforeningen kobles inn og det skal gjøres en risikoanalyse. Lurer på om det hjelper. Det er snart påske. Barna har knapt laget noen påskepynt, ingen har orket å tenke på påsken eller hatt tid til å skape noe kreativt med barna. Det har vært fullt fokus på å forholde oss til retningslinjene og å løse personalsituasjonen.

Personalmangelen satt de ansatte på prøve, det var en uholdbar situasjon. Ingen visste hvor lenge dette skulle pågå og vi stilte hele tiden opp for hverandre. Det slet på hele bemanningen og vi lurte på hvor lenge vi orket å stå i det. Vi kunne ikke engang gi hverandre en klem, avstanden mellom oss økte stadig. Vi var påvirket av prestasjonssamfunnet vi levde i og kjørte på selv om vi var trøtte. Det var ingen som hadde tid til å tenke på den psykiske helsen. Men gråten har ingen grenser og påminnet oss om at det finns sårbare mennesker. Når prestasjonssubjekt står midt oppe i det er det ikke alltid så lett å se helserisikoen. Makten fra innsiden har en enorm kraft, positiviseringen førte til at vi hele tiden trodde at vi skulle klare å stå i det (Han 2013). Vi får ikke glemme FNs bærekraftsmål 3 (2021). God helse og livskvalitet. Hvis vi skal fortsette å prestere så må vi få hjelp med å redusere risikoen vi utsettes for. Målet

skal sikre god helse og fremme livskvalitet uansett alder. Mål 3c. Risikoredusering, styrke kapasiteten for tidlig varsling og håndtering av nasjonale og globale helserisikoer.

God helse er en grunnleggende forutsetning for menneskers mulighet til å nå sitt fulle potensial og for å bidra til utvikling i samfunnet. Hvordan helsen vår er, påvirkes av miljø, økonomi og sosiale forhold og mål 3 inkluderer mennesker i alle aldre og ivaretar alle dimensjonene (FN, 2021).

Den psykiske helsen blir ofte oversett i dagens prestasjonssamfunn. Barnehagelærere står midt oppe i en helt unik situasjon og det psykiske presset er enormt, men likevel står vi i det helt til noen stuper av utmattelse. Når skal myndighetene bli oppmerksomme på hva livskvalitet i barnehagen innebærer? Barnas livskvalitet påvirkes i stor grad av helsen til de ansatte i barnehagen. Som jeg har sagt tidligere så har ikke barna valgt å gå i barnehagen, de er priggitt at personalet tar sitt etiske ansvar på alvor (Gjerde, 2016, s. 176).

Samtidig som det var unntakstilstand skulle alt skal være som vanlig i barnehagen og barnehagelærere stod i etiske dilemmaer som ikke lignet på noe vi hadde møtt tidligere: Det førte til at vi ble slitne, trøtte og på vei til utmattelse. Trøtte og slitne barnehagelærere orket ikke å bedrive utdanning på kvalifisert nivå på grunn av forutsetningene som påvirket oss under pandemien. Selv om regjeringen valgte å holde Sveriges barnehager åpne, la ikke staten et ekstra øre på støtte til å sikre bemanningen i barnehagen i løpet av pandemien, men kultur og idrettsbransjen fikk støtte fra staten for å kunne overleve. Våren 2021 sliter vi fremdeles for å holde det gående med lav bemanning, samtidig som kommunen påpeker at vi ligger høyt i vikarbudsjetten. Hvordan skal myndighetene i prestasjonssamfunnet bli oppmerksomme på at vi som befinner oss i barnehagen også er medmennesker, store som små med lik rett til livskvalitet.

I tillegg til at barnehagelæreres trøtthet påvirket barnas mulighetsrom, så krympet barnas mulighet til medvirkning når retningslinjene i form av nye måltidsrutiner fra 17. mars bidro til at barna ikke fikk lov til å forsyne seg selv med mat i restauranten. Hva innebar det for barnas rettigheter? Mulighetsrommet krympet og satte både barn og personal i en situasjon som ble en utfordring for alle. Fortellingen fra 2. april bekrefter at barn kan ta mat selv, de både vil og kan. De fleste av barna har gjort det siden de begynte i barnehagen som ettåringer, og barnehagelærerne vet at barna mestrer det, men når de ikke får lov til å gjøre det, kan det stride mot både FNs barnekonvensjon og styrdokument. Barna måtte sitte ved bordet og vente på maten, de fikk en ferdig porsjon på tallerken uten mulighet til å velge hva de ville spise eller hvor på tallerken maten skulle ligge.

Hver dag lages lunsjen av to kokker som er ansatt i barnehagen. Barna var vant til å nærme seg maten som står i bufféen, betrakte utvalget med flere sanser, lukte og se på variasjonen av form og farger.

Figur 13. Salatbar, 2020.

Bildet over her er et eksempel på hva barna kunne velge i barnehagens salatbar før pandemiens retningslinjer satte stopp for denne muligheten. Tidligere kunne barna snakke med kokkene, peke på maten, få svar på hva det var de skulle spise og mulighet til å lære seg mange nye begreper. Nå som barna ble fratatt denne mulighet ble det avstand mellom barna og maten. Her er det så mye som spiller rolle, når barna ble fratatt muligheten til å påvirke sin matsituasjon forsvant en stor del av deres mulighet til medvirkning. Når jeg leser historien og ser på barnas samtaler om «Bassiluskan» og bildet av koronaviruset, så kommer det fram at barna er klar over at det finnes et virus, hva som kan skje og at det er viktig å vaske hendene. Det så mye her, men jeg velger å ikke gå enda nærmere inn på måltidsituasjonen og hvordan barna opplever koronaviruset på grunn av oppgavens omfang.

De spenninger som oppstår mellom nærhet og distanse i unntakstilstanden, vipper hele barnehageprofesjonen av pinnen, den faglige kunnskapen vi har settes virkelig på prøve når hele praksisen er endret. Den ubestemmelighet som oppstår når barna vil og kan medvirke, men ikke får lov setter jeg i forbindelse med en av Agambens definisjoner på unntakstilstand.

” [...] undantagstillstånd är varken innanför eller utanför rättsordningen, och problemet rörande dess definition gäller just en tröskel eller zon av obestämdhet där yttre och inre inte utesluter varandra, utan gör varandra obestämda (Agamben, 2005 s. 43)

Det store spørsmålet for oss som arbeider i barnehage under pandemien, var hvordan vi skulle følge retningslinjene i unntakstilstanden som hadde oppstått. Det oppstod etiske dilemma på grunn av retningslinjenes tvetydighet og den unntakstilstand vi befant oss i som ifølge Agamben er en sone av ubestemmelighet mellom anomi og rettssystemet (Agamben, 2005, s. 87)

5.8 Skal vi være redde for hverandre?

Figur 14. Nordens Ark, 2020.

I Sverige innebærer uttrykket «Var rädda om varandra» at vi skal ta hensyn til hverandre og holde avstand. Men når jeg ser på denne teksten som er hentet fra et skilt i dyreparken Nordens Ark blir jeg minnet om begrepet redd og da blir det plutselig en mye sterkere tekst. Jeg ser forbindelser her med biopolitikken og befolkningen som lydnadssubjekt. Hvis vi er redde for hverandre så åpner det opp for nye spenninger i avstandsbegrepet. Redselen for at vi skal smitte hverandre kan bli så sterk at vi lyder ordre og holder avstand.

Det var fremdeles lite kunnskap på verdensbasis om i hvilken grad barn smitter. Hva skjedde med barnehagelæreres rolle når vi skulle ta etiske avgjørelser i en situasjon som ikke kunne baseres på erfaring, selv om vi har kunnskap om omsorgsrelasjoner (Tholin, 2019), tilknytning og nærhet (Broberg, et al., 2012). Det var snakk om livsavgjørende valg der forholdet mellom retningslinjer, smitte, død, overlevelse nærhet og avstand ble et paradoks. Uansett hva barnehagelærere valgte å gjøre så var det en risiko for å bli smittet. Barn smitter barn, barn smitter voksne, voksne smitter barn. En usynlig trussel, som vi ikke hadde så mye kunnskap om. Befolkningen skulle ta personlig ansvar, men hva var rett eller feil, fantes det noen sannhet? Hva skulle barnehagelærere basere sine avgjørelser på? Holde avstand eller ikke holde avstand?

Er det omtenksomt å distansere seg fra små barn barnehagen?

Figur 15. Pilane, 2020.

Bildet av skiltet med «DISTANS = OMTANKE», med hjerte og tommel opp er tatt ved inngangen til skulpturparken Pilane i Sverige. I skulpturparken pågikk det en utstilling med skulpturer som var plassert rundt i naturen og besøkende kunne vandre rundt i landskapet og beundre kunsten. Der var det god plass og lett å holde avstand. Men hvis vi ser nærmere på teksten og symbolene på skiltet er det flere spenninger som kommer frem. Har distanse samme verdi som omtanke? Likhetstegnet har vært i bruk som symbol siden 1500-tallet og ble innført av matematikeren R. Recorde, han begrunnet det med at «ingenting er så likt hverandre som to parallelle linjer. Tegnet angir at det som står til venstre for tegnet har samme verdi som det som står på høyre side (Hervik, 2017). Er distanse lik med omtanke i barnehagen? I barnehagesammenheng kan vi se på begrepet distanse som noe negativt, men under pandemien ses distanse som noe positivt, begrepet har fått en ny definisjon i samtiden.

Et typisk spørsmål innenfor vitenskapen er om de begrepene som brukes, er empirisk fundert og korrekt definert. – Fra et foucauldiansk utkikkspunkt kan vi anta at ethvert begrep oppstår innenfor visse historiske praksiser, etablerer visse bånd mellom ord og ting og former vår måte å være i verden. (Hammer, 2017, s. 14)

Før pandemien var begrepet distanse så langt fra omtanke som det går an å komme i forbindelse med barnehagens verdiforankring. Nå har begrepet distanse etablert et bånd med begrepet omtanke og preger hvordan hele befolkningen forventes å følge smittevernrådet om å holde avstand. Men er det omtenksomt å distansere seg fra små barn i barnehagen? Distanse i barnehagen anses som motsetningen til omtanke. Hvis vi holder distanse til hverandre i barnehagen, kommer det fram diskurser som at barn kan ha tilknytningsproblemer og at det ikke er «normalt» for et barn å distansere seg fra hverandre eller voksne. Det er bekymringsfullt

hvis barn ikke faller til ro, ikke knytter seg til andre eller gir uttrykk for mistriivsel og fremmedfølelse (Broberg et al., 2012; Dahle et al., 2016). Hvis de ansatte i barnehagen distanserer seg fra barna så er diskursen at det er noe som ikke stemmer. I barnehagediskursive sammenheng er det nærhet som er tilnærmet med omtanke. Nærhet kan ses i forbindelse med barns rettigheter (Ekman, 2020), omsorg (Tholin, 2019), medvirkning (Bae, 2007; Johannesen & Sandvik, 2009, 2016), intersubjektivitet (Haugen et al., 2013) og nærværende og lyttende pedagoger (Dahlberg & Moss, 2005; Åberg & Taguchi, 2005).

Hvis vi ser på de andre symbolene på skiltet med tommel opp og hjerte, er det symboler som ofte blir brukt i sosiale medier. Symbolene bekrefter at du liker noe og hvis vi ser dette i samband med psykopolitikk (Han, 2013), så kan skiltet henvende seg til prestasjonssubjektet som blir oppmuntret til å prestere enda mere når det får tommel opp og hjerte. Her ser jeg også biopolitikk og lydriadssubjekt som vil følge instruksen og tar henvisningen om å holde avstand som en ordre. Det oppstår en maktrelasjon mellom subjektene. Jeg ser det som at makten blir som en spenning mellom subjektene. Lydnadssubjektet vil følge retningslinjene å holde avstand, fordi det er befolkningens personlige ansvar. Prestasjonssubjektet vil også følge retningslinjene, men ser at det oppstår spenninger i maktrelasjonen fordi subjektet hele tiden strever etter å vite og kunne alt (Han, 2013). Diskurser som at du som arbeider i barnehage skal være nærværende, lyttende og omsorgsfull, påvirker hvordan prestasjonssubjektet forholder seg til retningslinjene. Prestasjonssubjektet vil prestere og samtidig ta hensyn til barnas grunnleggende rettigheter.

Når vi ser at retningslinjene strider mot barnehagens verdiforankring så får barnehagelærerens rolle en ny dimensjon i situasjonen som oppstår, når de står i valget mellom å holde avstand og følge retningslinjene, eller handle utfra sitt faglige skjønn og FNs barnekonvensjon. Prestasjonssamfunnet vi lever i setter barnehagelærerrollen i en vanskelig situasjon for hva er rett og hva er galt når vi skal prestere. «Yes! We can» sier prestasjonssubjektet ifølge Han (2013), men hva er det vi kan? Bilde av skulpturen med hodet gjemt under skjørtet av Charlotte Gyllenhammar heter «*Night descend*» og er en av skulpturene som var en del av utstillingen i 2020. Denne skulpturen ser jeg på som en motsetning til barnehagelærerrollen. Barnehagelærere arbeider midt på lyse dagen, vi kan ikke gjemme oss i mørket, stikke hodet ned i sanden og late som vi ikke ser at det pågår en pandemi. Selv om mye er satt på hodet i hverdagen må vi ta stilling til hvordan vi skal forholde oss til den situasjonen vi er midt oppe i.

Det profesjonsetiske ansvaret innebærer må prestere enda mer når det pågår en pandemi:

Det profesjonsetiske ansvaret ligger i å gjøre seg opp selvstendige meninger om hva som er rett og galt i forhold til både gjeldende kunnskap og forestillinger om hva som er riktig og galt. Neste skritt er å gå fra bevissthet, tanker og ideer til handling (Pettersen & Simonsen, 2010, s.62).

5.9 Får jeg holde deg i hånden?

I april 2020 gikk jeg på tur hver helg for å samle kraft og energi til kommende uke i barnehagen. På turene fotograferte jeg alt mulig som kunne settes i forbindelse med min masteroppgave. Når jeg begynte å sammenligne trafikkskilt med retningslinjene som vi var pålagt å følge forstod jeg at masteroppgaven fulgte med meg overalt både i arbeidshverdagen og på fritiden. Fritiden forandret seg under pandemien. Vi var bare sammen med nærmeste familie og oppholdt oss i nærmiljøet. Under våren 2020 fikk ikke svensker dra på unødvendige reiser og reiser i Sverige ble begrenset til maksimum to timer fra hjemstedet. Vi mente at det var flaks at vi bor der vi bor, med naturen som nærmeste nabo der det var lett å holde avstand. Hver helg ble som en ny oppdagelse på leting etter nye stier. Nye stier ga ny kraft, nye inntrykk og ny energi til en hverdag som dro mer energi enn hva barnehagelærere hadde opplevd noen gang tidligere. Den nye situasjonen krevde så mye handlingskraft at det var fare for at det kunne føre til utmattelse. Han (2013) mener at det å stadig ligge på topp leder til en kollektiv utmatting.

Figur 16. Fareskilt, 2020

Med trafikkskiltet som varsler om et sted hvor barn ofte befinner seg, ser jeg forbindelser med biopolitikken (Foucault, 2014). Trafikkskilt som overvåker og skal veilede befolkningen til å ta de rette avgjørelsene på rett sted i rett øyeblikk. Her har jeg tatt med et bilde av både et norsk og et svensk fareskilt. Det norske fareskiltet viser barn som ikke holder hverandre i hendene og på det svenske skiltet holder barna hverandre i hendene. Når jeg ble oppmerksom på ulikheten i utforming av skiltene, ble det nesten litt skremmende for jeg så foran meg hvordan ulike svenske og norske retningslinjer påvirket barnehagelærerrollen. Skiltene ble symbol for både biopolitikk og det som jeg beskriver som både risikopolitikk og psykopolitikk. Som jeg forstår det, valgte Norge biopolitiske tiltak. Staten brukte det som ifølge Foucault (2010, 2014) er biomakt, og regulerte barnehagen og styrte den med sikkerhetstiltak. I Norge stengte de fleste barnehagene en periode, etter gjenåpning ble det innført smitteveileder og personal og barn ble delt opp i kohorter (Pramling Samuelsson et al., 2020). For å redusere kontaktfrekvensen mellom personer ble det satt opp fysiske sperrebånd og barna fikk ikke leke med de som var på andre siden (Mon & Sæther, 2020). Her kommer jeg tilbake til det norske skiltet som for meg symboliserer at norske barn ikke fikk velge hvem de vil holde i hånden.

Sveriges politikk ble preget av psykopolitiske influenser, som bestod i personlig ansvar for å overholde retningslinjer, noe som baserte seg på frivillighet. Sverige valgte å holde barnehagene åpne samtidig som smitten spred seg og dødstallene steg. Alt for å holde Sverige i gang. Befolkningen skulle prestere og ligge på topp, samtidig som det ble forventet at alle skulle holde seg oppdatert med retningslinjer som stadig var i endring. Når jeg ser på det svenske fareskiltet ser jeg barn som holder hverandre i hånden. Svenske barn fikk velge hvem de ville leke med våren 2020. Her tenker jeg risikopolitikk, for frivillighet har også en pris. når jeg sammenligner Sveriges strategi med nabolandenes mer restriktive politikk så opplevde jeg at åpenhet, personlig ansvar og frivillighet førte til økt smitte og i tillegg manglet vi fremdeles kunnskap om hvordan smitten spres mellom barn og mellom barn-voksen og voksen- barn.

Er det farlig å holde et barn i hånden når jeg nettopp har vasket mine hender? Jeg tenker på det hver gang jeg har vasket hendene og er på vei til barnehagens restaurant. Det skjer uten unntak, en liten hånd tar tak i min hånd og vi går sammen inn i restauranten. Jeg vet at barnet har vasket hendene, men jeg vet også at barnet har rullet å putte fingrene i munnen eller nesen før det tar tak i min hånd. Får jeg holde barnet i hånden eller skal jeg putte hendene i mine lommer så barnet ikke får tak i mine hender? Retningslinjene sier at jeg skal holde avstand, men jeg velger å la barna ta min hånd. Når vi kommer til restauranten, spriter jeg hendene. Er det jeg som overdriver, tenker jeg, men det handler om hvor vanskelig det er å ta

avgjørelser når vi står i det å vite og ikke vite i en unntakstilstand. Jeg vet at barn gjerne søker nærhet, men jeg vet ikke hvordan eller om vi kommer til å smitte hverandre. Nærhet og avstand har fått en helt ny betydning i unntakstilstand.

5.10 Avstand, nærhet og kroppsfenomenologi

Her kommer en fortelling fra min dagbok om hvilke spenninger som fremstod mellom nærhet og avstand i løpet av en lesestund og hvordan vi kan se forbindelser med kroppsfenomenologi.

Dagboknotat april 2020

Hver dag etter lunsj er det lesestund. Barna deles in i tre grupper. Når alt er som vanlig pleier barna sitte eller ligge på gulvet i en slags liten sirkel tett inntil hverandre. Vi har tidligere pratet med barna om å holde avstand, at det innebærer at vi skal sitte lengre fra hverandre uten å ta på hverandre. Flere ganger om dagen sitter både personal og barn tett inntil hverandre. Så fort jeg har satt meg ned med en bok og er klar for lesestund, kommer barna og setter seg så nærme meg som det går.

Vi opplever at de yngste barna på avdelingen ikke forstår hva avstand innebærer, og jeg tenker at selv om jeg forsøker å holde avstand så kommer barna til å søke nærhet. Hva kan avstand være? Ord som en armlengdes avstand blir brukt, men hvem sin arm snakker vi om? Er det barnas armer eller voksnes armer? En meters avstand hva er det?

Vi har en gul målestokk på avdelingen som er en meter lang. En dag når jeg skal lese for de yngste 3 åringene på avdelingen har jeg med målestokken på lesestunden. Jeg legger målestokken mellom to barn og sier at om de setter seg på hver sin side av målestokken er det en meters avstand mellom dem. Barna flytter seg fra hverandre. Jeg fortsetter å legge målestokken mellom to andre barn og da flytter alle barna seg langt fra hverandre, mye lengre enn en meter. Barna sitter i en kjempestor sirkel og de sender målestokken rundt til hverandre. Når alle har undersøkt målestokken flytter noen barn seg nærmere hverandre, noen strekker ut armene mot hverandre, en setter seg tett inntil meg og en spør om å få sitte på fanget mitt. Det har bare gått noen minutter av lesestunden, men i løpet av den tiden har barna beveget seg langt ut i rommet og så tilbake igjen til utgangspunktet, tett inntil hverandre i en sirkel og i tillegg sitter det et barn på fanget mitt. Altså endte vi opp med å sitte enda nærmere hverandre, enn før målestokken ble introdusert. Min opplevelse var at vi opplevde nærhet, avstand og nærhet i løpet av

veldig kort tid. Men hvordan opplevde barna det som skjedde, for dem var kanskje den sanselige opplevelsen av tiden de oppholdt seg langt fra hverandre mye lengre enn for meg.

Her ser jeg forbindelser med kroppsfenomenologien og filosofen Merleau-Ponty som beskriver at mennesket erfarer verden gjennom kroppen, med hjelp av persepsjon opplever kroppen rommet. Dette var jeg også inne på teorikapitlet under presentasjonen av Merleau-Ponty, der jeg hentet inspirasjon fra arbeidskravet i emne kropp, kjønn og materialitet. Det jeg skriver her er hentet fra samme arbeidskrav som jeg brukte i teoridelen. Ifølge Merleau-Ponty bebor barna rommet og han bruker begrepet levd rom. I denne fortellingen bruker barna kroppene til å bebo rommet gjennom å bevege seg fra sentrum i sirkelen til langt ut i rommet og tilbake igjen. Fra nærhet til avstand og nærhet igjen med hjelp av kroppene og målestokken. Når jeg ser nærmere på barnas bevegelse i rommet, så ser jeg at det oppstår noe nytt. Gjennom å flytte seg en meter fra hverandre skjedde det noe i barnas kropper og med hele rommet, alt ble forandret. Hele rommet og lesestunden fikk en ny mening, og barna forundret seg over hvor langt fra hverandre de satt. Når erfaringen av avstand fant sted, så utfordret det barnas tidligere opplevelse av lesestunden og avstanden bidro til å forandre både innhold og karakter

Når barna i samspill flyttet kroppene inntil hverandre igjen kan persepsjonen ses på som det Merleau-Ponty beskriver som sirkularitet mellom subjekt og objekt (Bengtsson & Løkken, 2017). Barna hadde utforsket både rommet og målestokken og intra-aksjonen skapte ny betydning for forståelsen av avstand. Dersom barna ikke hadde fått muligheten til å utforske å la seg forundre over avstand og lengde med hjelp av målestokkens egenskap ville ikke denne «her og nå» opplevelsen oppstått hverken for barna eller meg. Målestokken innbyr performativt til forundring og den fikk noe til å skje.

Rossholt (2017) tilbyr flere innganger til å oppdage hvordan sanser og kropper tar form gjennom bevegelse. Dersom vi ser nærmere på fortellingen, kan vi se at barna utforsket avstand gjennom bevegelse. De undret seg, utforsket og lot seg forundre over målestokken og dens muligheter. Det handlet om kroppslige relasjonelle tilblivelser hvor sansene fikk vandre og tone seg inn på “ting” og deres påvirkningsevne.

Denne fortellingen kan vise at barnas egne initiativ til å intra-agere med målestokken i rommet, skaper forståelse for hvordan små barn kan forholde seg til begrepet avstand. Når barna bebodde rommet tok det ikke mange minutter fra de satt langt fra hverandre helt i ytterkant av rommet, med lang avstand til de satt tett inntil hverandre igjen. Min tolkning av det som skjedde i lesestunden er at barna foretrekker nærhet og her støtter jeg meg til Merleau-Ponty og Løkkens

perspektiv på «toddlere» levde liv i barnehagen i Haugen et al. (2013). Løkken bruker begrepet «toddlere» om barn som krabber og går og peker på det kroppslige særpreget ved barn i denne alderen og at det sier noe om hvordan «toddlere» bokstavelig talt går ut i verden. (Haugen et al., 2013, s. 13) Løkkens tanker baserer seg på Merleau-Pontys tanker om menneskekroppens trang til bevegelse og denne kroppen som uttrykk og tale, viser og argumenterer for det betydningsfulle potensialet som ligger i små barns sosiale omgang i barnehagen: «I dette livlige landskapet av kroppslig kommunikasjon ligger mulighetene for det lille barnets relasjoner med andre, og ikke minst med jevnaldrende toddlere» (Haugen et al., 2013, s. 18). Ifølge Løkken så ble «skubbekontakt» ifølge utviklingspsykologien ansett som usosialt i på 70-tallet, men ut ifra Merleau-Pontys tanker er det samspill med felles oppmerksomhet, felles forståelse og felles hensikter. Slik kontakt småbarn imellom er intersubjektivitet. (Haugen et al., 2013, s.18).

I løpet av det øyeblikket som barna flyttet seg fra hverandre og tilbake igjen opplevde jeg hvordan faktorer som temperatur kan påvirke kroppene. Jeg kjente bokstavelig hvor mye kaldere det ble når vi satt langt fra hverandre og hvordan varmen spredde seg når vi satt inntil hverandre. Min opplevelse av hendelsen var at det er mye mer varme i nærhet enn i avstand. Kroppens varme tiltrekker seg andres kropp. Det kan ses på som kroppskraft. Min egen tolkning av hvordan barna beveget seg i rommet er at avstanden bidro til en lengsel etter varme og nærhet og dermed flyttet barna seg nærmere hverandre i løpet av ganske kort tid. Her er det et stort etisk dilemma for jeg vet at jeg skal holde avstand selv om små barn velger nærhet og at intersubjektivitet er viktig ifølge småbarnsvitenskap. På grunn av pandemien og retningslinjene og på tross av at jeg ser at barna gjerne velger nærhet, er jeg fremdeles usikker på om jeg får sitte inntil barna uten noen form av verneutstyr. Jeg kan ikke vite om jeg kommer til å smitte barna eller om barna smitter meg.

5.11 Flere tematiske spenninger åpner seg: uroen øker

Etter flere uker med pandemi, uten mulighet til å holde avstand, arbeider de ansatte i svenske barnehager uten verneutstyr, uten munnbind eller visir. I øvrige samfunnet blir det flere tydelige restriksjoner. De ansatte i helsevesenet har visir, munnbind og fullt verneutstyr ved kontakt med covidpasienter. Alle busspassasjerer må gå av og på i midten av bussen for å beskytte bussjåførene og i butikkene er det som sagt avstandsmarkører på gulvet og pleksiglass foran utgangskassene. I barnehagen har vi papirlommetørklær og engangshansker så langt lagret rekker. Det ble unntakstilstand i barnehagen, samtidig som alt skulle være som vanlig. Situasjonen var vanskelig å forholde seg til på grunn av alle spenninger mellom distanse og

nærhet, kombinert med uro for smitte. Myndighetens retningslinjer om å holde avstand som skulle hjelpe befolkningen å forebygge smitte, stod hele tiden over oss som en biopolitisk makt. Makten virket som spenninger i barnehagehverdagen fordi barnehagelæreres kunnskap om nærhet og omsorg ikke kunne kombineres med avstand. Når barna medvirket så valgte de nærhet. Det ser vi tydelig i fortellingen fra lesestunden i forrige kapittel. Det er stort sett umulig å holde avstand til små barn. I løpet av våren 2020 lurte vi på hva som gjorde at barnehagelærere stod i spenningen mellom å vite og ikke vite. Som tidligere sagt så visste vi at vi skulle følge retningslinjene, men ikke hvordan. Det ble en strid mellom lydnadssubjektet som ville og måtte følge retningslinjene og prestasjonssubjektet som både ville prestere og følge retningslinjene. Hva er det som gjør at vi står i det og hva er drivkraften? Jeg kommer tilbake til dette etter hvert.

Dagboknotat 9/4-2020

Vi får e-post fra kommunen om at barnehagene må være forberedt på å utøke åpningstidene så at foresatte med samfunnskritisk arbeid i helsevesenet som har fått endret sine arbeidstider kan levere sine barn tidligst 05.30 og hente senest 19.30. Det vil si at vi skal ha åpent i totalt 14 timer istedenfor 12 timer. Dette gjelder i første omgang fram til uke 27.

Dagboknotat 25/4-2020

Nå er det to meters avstand som gjelder på busser og i butikkene. Vi kan ikke holde 2 meters avstand i barnehagene.

Vi har ikke noe verneutstyr. Det er tungt å holde motet oppe når det er få lyspunkter i hverdagen og en ekstra belastning når det er mange kollegaer som er hjemme på grunn av sykdom. Vi er usikre for vi vet ikke om noen er smittet. Barn og de ansatte blir ikke testet for koronavirus. Hvordan skal vi klare personalbemanningen med lengre åpningstider når det er personalmangel? Vi er i skjæringspunktet mellom håp og fortvilelse, men vi vet at vi må gå videre.

Fagforeningen blir kontaktet og vi skal gjøre en ny risikoanalyse.

I april var unntakstilstand hverdag. Dødstallene steg kraftig og få ble testet. Vi jobbet uten verneutstyr, kunne ikke holde to meters avstand og uroen steg i takt med dødstallene. Bemanningen var lav og samtidig måtte vi være forberedt på å utøke åpningstidene. Barnehagelærere står helt blottlagt i tilstanden vi befinner oss. Vi kan se på oss selv som Agambens (2005) beskrivelse av Homo Sacre, vi er absolutt dødelige og kjemper for å overleve til enhver pris, men hvordan går det når vi jobber tett sammen?

På tross av uro fortsatte vi å prestere og håpte på at en ny risikoanalyse skulle hjelpe oss videre. I del 6 av denne oppgaven kommer jeg med hjelp av Pettersvold og Østrem (2018) inn på forståelsen av hvilken funksjon uro kan ha.

Nå kommer et tilbakeblikk fra min fars dagbok høsten 1944. Jeg har valgt ut øyeblikk der uroen øker og det handler om å overleve for enhver pris, for å beskrive hvor blottlagte de var i unntakstilstanden. Disse fortellingene er fra en risikofylt reise fra konsentrasjonsleiren Buchenwald til konsentrasjonsleiren Sennheim tilbake til Buchenwald igjen. Når de dro til Sennheim hadde de ingen anelse om hvorfor de måtte dra dit og senere viste det seg at de måtte tilbake til Buchenwald igjen på grunn av at de allierte begynte å bombe det området de befant seg i.

MIN FARS DAGBOK.

20. oktober 1944

Mandag reiser vi til Sennheim. Det er den tristeste beskjed vi har fått, for nu var vi sikre på å bli her. Sjansen til å komme levende hjem synker jo betraktelig i og med at vi reiser herfra. Selv om det kanskje kunde bli farlig her til slutt, er det vel adskillig farligere å reise. Erfaringen fra nedturen viser at vi blir stående timevis på stasjonstomter og jernbaneknutepunkter. Skulde det da bli bombet hadde vi lite vi skulde ha sagt. Vi kan visst likegodt leve som hver dag er den siste.

23. oktober 1944

Vi kom i en vogn som var benyttet til kulltransport og blev snart svarte [...]. I vår vogn, som var en av de store, blev vi 49 mann, og fikk dradd inn all bagasjen vår. Det blev temmelig fullt, så det var vanskelig å få arrangert sitteplasser. Mens vi stod på Stasjonen gikk det flyalarm, men det skjedde ingenting.

På denne reisen var dagboken pakket ned, dagene ble memorert og skrevet ned så fort han hadde mulighet til å ta fram dagboken igjen.

[...] Frankfurt så uhyggelig ut, alt var totalt ødelagt, og i lange tider kjørte vi gjennom bare ruiner. [...] En masse fabrikkpiper stod igjen i ruinene, så vi fant ut at den beste måten å redde sig på under bombeangrep, måtte være å gjemme sig i en fabrikkpipe. [...] Hele «byen» var et uhyggelig syn, og vi begynte å se litt mere skeptisk på reisen vår. [...] Det var nifst å se. Vogner så gjennemhullete som sveitseroster, vogner hvor hvert eneste bord var blåst til fliser, og

oppbrente vogner hvor bare spileverket stod igjen. [...] Det var blitt fortalt en masse om reisen vestover. Bare 30% av togene slapp uskadd gjennom denne strekningen, og 37 lokomotiver var ødelagt her. [...]

De klarte seg uskadd på reisen til Sennheim, men de bar med seg mange uhyggelige minner av scener fra det de hadde sett og opplevd på veien. Når de hadde oppholdt seg i Sennheim ca. en måned så kom fronten nærmere og de måtte dra av sted igjen. Å begi seg ut på reise mitt i et krigsherjet land innebar stor risiko og fulle av uro ble de sendt av gårde på en ny reise uten at de visste hvor de skulle.

21. november 1944

Avmarsj litt før klokken tre. Vi går i fire puljer, og ti og ti mann i rekke. Masse fly i formasjoner, så vi må gjemme oss langs husveggene idet vi skal starte. [...] Vi tror at vi skal bli befridd, så det gjelder å trekke tiden ut. Det gikk uhyre langsomt nordover i strålende vær.

[...] Det opplyses at vi må spare på maten for vi må regne med at den skal vare minst 3 døgn. Det er særlig brød det er dårlig med- Vi starter igjen klokken tre om ettermiddagen. Nu går det hovedsakelig østover, men uhyre langsomt for alle er svært dårlige til bens. [...] Utover natten blir vi sårbente og trette. Ikke bare trett i bena, men så ubegripelig søvnige at vi nærmest går og sjangler. [...] I silende regn blev vi fernet over Rhinen på en liten ferge hvor vi stod stuvende tett sammen så vi holdt på å bli trykket overbord av mengden. [...] Etter 12 timers marsj blev vi innkvartert i låver. Det var ikke lys i låven, så en måtte stå og holde et stearinlys. Vi lå innerst i låven, og det var så fullt at det var umulig å arbeide sig ut for å gjøre sitt nødvendige. Jeg var redd for brann, for da hadde vi brent inne alle sammen.

Her beskrives nærhet og trengsel som risiko. I fortellingen fra 21. november leser vi at nærheten innebærer en umiddelbar fare for livet. På fergen stod de så tett at de nesten falt over bord og i låven var det så fullt at de ikke kunne komme ut, ikke engang om det hadde begynt å brenne. Deres reise var en reise i unntakstilstand så fylt av uro og angst at er det nesten er ubegripelig for oss som ikke har opplevd hvor skremmende denne situasjonen var.

27. november 1944

Marsjerer gjennom byen til godsbanestasjonen. [...]. Vi får fem godsvogner. Sitter lenge og venter på avgang. Det er blitt disig, men klart måneskinn. Forvarsel. Hører fly. Plutselig voldsomme eksplosjoner rundt oss, rødgule eksplosjoner, stenspruten slår mot vognene. Vi kommer oss kvikt ut uten panikk. Jeg er blant de siste som kommer ut av vognen, og løper som de andre i retning av gatene hvorfra vi kom. Voldsomme drønn. Svære eksplosjoner. Lysbomber svever. Lyst som midt på dagen. Jeg løper ca 20 meter bortover perrongen, hører en nær bombe komme og kaster mig ned så jeg skrubber opp begge hendene. Kryper inn under en svær jernplog. Den gir litt beskyttelse for hodet iallfall, men det er helt åpent på sidene. Øredøvende larm. Stener og splinter flyr i luften og slår i asfalten. Jeg roper rundt mig, men får ikke noe svar. I enkelte småpauser, når ikke bombene raser tett, hører jeg fly surre og dure over alt, og det høres ut som mange fly går i stup. Voldsomme lufttrykk. Det kjennes som buksene og frakken skal bli blåst av mig. Når jeg kikker opp er det vanskelig å holde hodet stille når lufttrykkene kommer. Jeg er redd og skjelver voldsomt.

Efter en halv times tid blir det stillere, og flyduren forsvinner. Sterk røk og brannlukt. Jeg løper rundt på perrongen og roper og får svar fra en potetkjeller under et skur. Kryper inn til de andre på potetene. Vi lar bagasjen være i vognene og løper inn i byen for å prøve å komme oss unna før nytt angrep. Det er helt lyst for det brenner overalt. Vasser i glassbiter og stener forbi brennende og sammenstyrtede hus, ødelagte trikker og nedfalte ledninger. [...]

Hører fly og løper ned i en kjeller. Dårlig kjeller som er stapp full. Løper ut igjen og vil inn i en annen kjeller, men en mann sier hvor vi skal gå en snarvei til fjellet. Løper oppover forbi en strøm av mennesker med allehånde bagasje, og langt opp i skogen. Venter en stund, men alt forblir rolig og vi går nedover igjen til vi kommer til en fin utsiktsplass. Et eventyrlig og uhyggelig syn. I en vinkel på 80 - 100 grader står hele byen i flammer, kolossale branner, alt går i et. Jeg teller 100 store branner, og da har jeg bare tellet et lite stykke inn i flammehavet. Over hele flammehavet ligger tykke, svarte og røde røkskyer, og over det hele er det alle tiders vakreste måneskinn. Stadig farer gnistregnet til værs når blindgjengere eller tidsinnstilte bomber eksploderer. Går ned igjen for å lete etter kjente og finne igjen bagasjen. Vi blir nektet å gå inn på stasjonen,

men kommer inn en annen vei og får hentet bagasjen allikevel. Vi kommer inn mellom brennende hus på alle kanter, i gater hvor vi nesten ikke kan ta oss frem for bare stenblokker og bombekratre. Finner etter meget strev ut av de brennende gatene og kommer opp på utsiktsplassen igjen. En mann som har mistet alt, men reddet kone og barn inn i et tilfluktsrom er ute for å kapre husly. Alt han har reddet er brevene fra sønnen ved fronten og noen epler, og vi får et eple hver. Han viser oss inn i en villa hvor det allerede er fullt hus, men vi får lov å ligge i et lysthus som er fullt av kaninfor. En kald natt for det er ikke vindusglass igjen i lysthuset. Hele natten igjennom hører vi voldsomme eksplosjoner fra brannene.

29. november 1944

Rykter om at alle skal samles i Buchenwald. Rykter om at vi skal marsjere gjennom Scharzwald. 2000 mennesker skal være drept. De frykteligste scener er utspilt. [...] En tredjedel av byen, det vakreste boligstrøk og det gamle centrum er totalt ødelagt. Hovedjernbanestasjonen er helt borte. [...]

30. november 1944

Et år siden vi blev arrestert. Marsjerer til byen for å rydde op. Det ser uhyggelig ut, ruiner overalt i centrum, gater som vi nesten ikke kan passere for nedraste husvegger, det ryker mange steder, folk graver overalt, halve hus hvor innboet henger nedover veggene, bombekratre, fremgravde lik, totalt knuste trikker, på hovedjernbanestasjonen er skinner og vognrester i et eneste virvar. Teatret har fått flere fulltreffere, kirken Münster er brent, alle sykehusene er ødelagt [...].

De har vært et helt år i fangenskap. Unntakstilstanden er verre enn noensinne. Fangene må vandre av sted uten å vite hvor de skal og underveis utspiller det seg forferdelige scener. De er redde, sultne, slitne og trøtte.

3. desember 1944

Ingen mat å oppdrive. Må hente forpleining på den andre siden av byen. Langt å gå og tung vogn å trekke. [...] 4 ganger blev vi bombet. Vi gikk i det uendelige i en svær omkrets utenfor byen, langs jernbanespor og fabrikker, for vi fikk ikke lov å gå gjennom byen. Vi skulde være i sikkerhet, blev det sagt. Under et angrep lå vi i noen småhaver. Under et annet bombeangrep på en skole [...]. Mens bombene

falt 500 meter borte. Under det tredje angrepet løp vi og rusket i den ene døren etter den andre i mange villaer, før vi slapp inn et sted, og under det fjerde angrepet løp vi langt utover et jorde for å komme bort fra veien. [...] Det var en uhyggelig dag. [...]. Vi vet ikke hvordan det skal bli med oss. Bare vi kunde komme oss bort fra krigssone, for dette er så oppslitende.

8. desember 1944

Spiser nyper i skogen. Får to potetkaker og et kokt eple på et vertshus. Og får så eplemost, brød og flesk på en gård. Plutselig avmarsj.

9. desember 1944

Vi er blitt lovet middag i dag. Vi vet ikke hvor vi skal. Vi tror vi skal på tog her og tilbake til Buchenwald. [...] Vi sitter hele dagen og venter og fryser for det er fælt kaldt [...]. Det snør. Om aftenen får vi litt kålsuppe og en skive brød som knekker den verste sulten.

10. desember 1944

Reisen blir forferdelig ubehagelig. Vi vet ikke hvor vi skal, og får ikke mat. Vi er veldig sultne og slappe. Tre forferdelige netter går. Første natten satt jeg uten støtte for ryggen, og slik satt vi alle dagene. De andre nettene prøvde vi å ligge på et vis, men det verket overalt og nettene ble forferdelig lange. Tredje natten bare falt vi omkull etter hvert.

Skitne, trøtte, slitne og utsultede kom de til slutt tilbake til konsentrasjonsleiren Buchenwald tidlig om morgenen 14. desember 1944. Den risikofylte reisen varte i 50 dager. I ettertid kan dette ses på som en helt meningsløs reise, en reise i unntakstilstand som til stor del besto i en kamp for å overleve. Under andre verdenskrig ble fangene lydnadssubjekt når de måtte følge ordre, de hadde ikke noe valg når de ble tvunget til å følge med på flere reiser der ingen visste hvor det bar eller hvordan det skulle ende. Selv om de opplevde en skrekkinngående situasjon når de ble bombet av de allierte, så måtte de ha tillit til de allierte fordi de stod på samme side i krigen. Samtidig måtte de ha tillit til at SS skulle føre dem i sikkerhet bort fra risikozonen. Her ser jeg forbindelser med pandemiens unntakstilstand der barnehagelærere ble til lydnadssubjekt som måtte ha tillit til at Fohm stod på vår side og at retningslinjene skulle redde oss fra smitten selv om vi stod i sentrum av en risikosone når vi ikke kunne holde avstand og satt tett inntil hverandre i barnehagen.

5.12 Hvilken vei skal jeg velge?

Figur 17. Veivalg, 2020.

Hvis barnehagelærere velger å ta personlig ansvar og følger myndighetenes retningslinjer som lydriadssubjektet skulle gjort ifølge biopolitikken, så innebærer ikke det veien rett fram som enkel og uten at etiske overveielser dukker opp. For barnehagelærere kommer til å møte små barn på veien. Hva skjer hvis du møter et lite barn du kjenner på veien, en som du er glad i og som er glad i deg, vil det barnet flytte på seg og slippe deg forbi? Barnehagelærere vet at diskursen om at de fleste småbarn søker nærkontakt som oftest stemmer og barnet på veien vil med stor sannsynlig oppsøke deg. Men våren 2020 måtte barnehagelæreren holde avstand ifølge retningslinjene og unngå møte med barnet. Dette ble helt absurd i forhold til småbarnsvitenskap og all den faglige kunnskapen som barnehagelærere bærer med seg på veien.

Figur 18. Distanse, 2020.

Det fremstod
helt urimelige
spenninger
mellom
nærhet og distanse

Figur 19. Nærhet, 2020.

Hvis barnehagelærere valgte å følge retningslinjene samtidig som vi ville være omsorgsfulle og handlingskraftige barnehagelærere, så møtte vi motstand på veien. Hvordan skulle de gjennomføres i praksis? Hvilken vei var den rette veien, var det noen rett vei? Barnehagelærerrollen hadde havnet i ukjent farvann i spenninger, motsetninger og motstand som manglet side stykke. Å gi seg ut på ukjent farvann innebar risiko, men kan risikoen bidra til å utvide synet på barnehagelærerrollen? Jeg kommer tilbake til dette når jeg ser på drivkrefter og nye begynnelse. Men jeg ble aldri sikker: Var jeg innenfor hvis jeg ikke fulgte retningslinjene? Var jeg fri til å velge avstand eller nærhet, pandemiens retningslinjer eller FNs barnekonvensjon?

Han (2013) skriver som tidligere nevnt at prestasjonssubjektet er herre og hersker over seg selv. Jeg ser at det også handler om å mestre spenninger mellom nærhet og distanse i pandemitiden, og at dette igjen kan på en måte sammenlignes med det å mestre mangfold. Men hva kan det innebære? «Å mestre mangfold innebærer å tåle forstyrrelser, kaos og kompleksitet. Det innebærer at man må orke å møte det som er ukjent og akseptere at det finnes ulike svar, ulike forståelser og ulike livsverdener» (Gjervan et al., 2006, sitert i Østerås, 2011, s. 154). Når jeg leser sitatet så tenker jeg at som prestasjonssubjekt så var jeg fri til å velge avstand eller nærhet, om jeg skulle følge retningslinjene eller FNs barnekonvensjon. Men jeg måtte hele tiden fortsette å prestere, det var jeg tvunget til som prestasjonssubjekt i prestasjonssamfunnet med de forventninger som myndighetene stilte på meg som barnehagelærer. Jeg var tvunget til å tåle forstyrrelser, kaos og kompleksitet. Jeg måtte orke å møte det ukjente og akseptere at det fantes ulike svar og ulike livsverdener. Men hva kan skje i møtet med de yngste barna og med barnehagelærere som har stått i dette hele tiden i tillegg til at det er unntakstilstand?

Før jeg går nærmere inn på dette i slutten av oppgaven kommer det et siste tilbakeblikk fra andre verdenskrig under våren 1945. Nå visste faren min hvilken vei de skulle. Det var veien nordover til friheten og det var håp i luften.. Jeg skal etterpå trekke forbindelser til mine dagboknotater fra mai og juni 2020, der også det er håp.

MIN FARS DAGBOK.

26. april 1945

600 nordmenn skal reise til Sverige i morgen. [...] Hurra, hurra, jeg skal være med. [...]

27. april 1945

[...] Jeg har bare en liten pappeske med toilettaker og tobakk, resten av mine eiendeler har jeg mistet. [...] Avmarsj i grupper på 50 mann i

SS-leiren. Her får vi en smørbrødpakke med skinke, ost, loff og et egg. Eggene setter vi i oss med det samme. [...] Kommer i flott dansk buss. Venter en stund utenfor gjerdet til alle bussene er fulle. Resten av fangene står og ser misunnelige på oss som er de første friske nordmenn som reiser til Sverige. [...] Ut fra piggråden og ut i den lysegrønne vår. Det er som vi opplever våren for annen gang. Folk står og vinker overalt. [...] Så mange folk i gatene at det er vanskelig å komme frem. Reneste 17. mai-stemming. Blomster kastes inn. Noen får sig en klem i vinduet. Kaker og cigaretter gjennom vinduene. Vi skal kjøre med tog over Sjælland og være i København imorgen tidlig. [...] Blomster. Smørbrød og melk ved Lillebeltbroen. [...] Får melk på bryggen, for vi må ikke gå sultne ombord. Ombord vises vi opp på promenadedekket. Blir geleidet av en kelner inn i 1.plass spisesal. Overalt blir det servert middag til nordmennene. En halv pils. Røket svinekjøtt med potet- og grønnsakstuing. Kaffe, wienerbrød. [...]

28. april 1945

[...] København. [...] Fra den siste stasjonen følger folkemassen med til porten inn til Frihavnen. Dansker finner sine koner og kjæresten. Store gjensynsscener. [...] Vi blir lenge stående ved siden av et tog med kvinnelige Häftlinger fra Ravensbrück. De er hentet på samme måte som oss og skal samme vei. Melk. Fergen kommer. Kvinnene går ombord. Havregrøt, loff, og mere melk. [...] Vi skal vente til neste tur. Fyller ut pass-skjemaer og får passere gjennom tollene uten visitasjon. Så sitter vi på bryggen og venter i mange, lange timer. [...] Fergen kommer. Vi går ombord. Passkontroll. «Välkommen hem, pojkar», blir vi møtt med. [...] «Ja, vi elsker» synges lovlig for første gang. Vi vinker med luene. [...] Klapper til kaien, mens vi synger «Du gamla, du fria» og «Ja, vi elsker». [...] Går i land. Kakao. Loff. [...] Vidunderlig rart å være her. Vi skal 14 dager i karantene.

Endelig kom friheten. Her var det så mye glede i luften. De fikk spise så mye de ville og all uro og angst var borte. Men selv om faren min hadde kommet til Sverige befant han seg fremdeles i en slags unntakstilstand fordi han må sitte i karantene. Reisen var ikke over og han ble sendt til Ramlösa der han møtte sin bror igjen.

3. mai 1945

Treffer igjen Carl. [...] Han ser godt ut nu, og er blitt tykkere i kjakene. Så går turen ned i kjelleren, hvor det ser ut som en stor konfeksjonsforretning. Vi får dress, frakk, sixpencilue, undertøi, 2

skjorter, strømper, sko, slips, genser, kuffert og til og med kleshengere. Alt er nytt. Kjeledressene må leveres. Aldeles vidunderlig å få skikkelige klær på sig. Carl skaffer mig papirposen med småsakene og jeg får dagboken igjen.

Dagboken kom som sagt utrolig nok med hele veien tilbake til Norge på tross av alt som skjedde i løpet av tiden i fangenskap. Her velger jeg å avslutte historiene fra fars dagbok, selv om ikke tiden i unntakstilstand var over. Når faren min kom til Sverige trodde han at alt var over og det eneste han ville var å reise hjem til Norge igjen. Men istedenfor ble han sendt nordover i Sverige til en slags rekonvalesensleir, der det ble sagt at de tidligere konsentrasjonsleirfangene skulle komme seg fysisk og psykisk. Her fikk han god forpleining, men var fremdeles en sorts fange fordi han var isolert i leiren. Det endte opp med at han rømte fra denne leiren og klarte til slutt å komme seg tilbake til Norge den 25/5-1945. Selv om han ble en fri mann i et fritt land så satte historiene fra fangenskapet dype spor og preget resten av hans liv.

Nå beveger jeg meg tilbake til våren 2020. Det har blitt mai og naturen begynte å bli lysegrønn akkurat som den var når far reiste hjem med de hvite bussene, ut fra piggråden og ut i den lysegrønne vår som beskrevet i dagboken. Våren gav oss håp, både den gang og våren 2020. Et håp om at unntakstilstanden snart var over, men 17 mai stemning og «Ja vi elsker», det ble det ikke for min del i 2020.

Dagboknotat 8/5-2020

At det er vår når pandemien pågår for fullt er noe som gir oss håp i barnehagen, årstidens forandringer i naturen gir oss drivkraft.

Tenk at det allerede er mai. Trærne blir lysegrønne, gresset blir lysegrønt, hele skogen bak barnehagen blir lysegrønn. Tenk om pandemien hadde kommet i november sier en kollega og sukker høyt. Det går kjempefort å kle på seg når vi skal ut. Barnas oljebukser, votter luer og vinterstøvler henger igjen på deres kroker inne. Ute er alt som vanlig, barna springer rundt og leker som om det ikke fantes noe koronavirus. Vi kaller utetiden i barnehagen for en frison. Vi har nesten sluttet å prate om pandemien. Men alle ansatte vet at de må følge myndighetens retningslinjer og at viruset påvirker deres hverdag selv om det er usynlig.

5.13 Hvordan kan de ansatte i barnehage arbeide med en usynlig trussel?

I mai hadde vi nesten sluttet å prate om pandemien, det var fint vær ute og som oftest trengte barna bare jakke og sko når de gikk ut. Hverdagen hadde blitt enklere. Men det var noe usynlig som påvirket oss som alle visste om, men nesten ikke nevnte lenger. Når et barn var litt snørrete var det helst ingen som pratet om det. Det var nesten som om vi lot som vi ikke så det. Vi orket ikke diskutere med de foresatte om det var forkjølelssymptom eller allergi. Flere ganger hadde vi fått klager fra de foresatte fordi vi har anmodet om å hente barn som ifølge de foresatte var symptomfrie når de kom hjem. Var det prestasjonssamfunnet vi levde i, som preget oss i så høy grad at vi var så positive til at det nærmet seg sommer og så slitne at vi ikke brydde oss om å prate om pandemien? Hadde vi fått overdose av informasjon, så vi ikke orket å ta til oss mere informasjon? Alle var slitne, men vi hadde sluttet å prate om hvor slitne vi var. Vi var mye ute i det fine været, det følte mindre risikofyllt å være ute. Den usynlige trusselen var ikke like påtrengende ute der det var lettere å holde avstand til både personal og foresatte. Men de yngste barna i barnehagen fortsatte å søke nærkontakt.

Dagboknotat 5/5-2020

Det har blitt juni. Jeg opplever at de avdelingene som har fortsatt å arbeide med prosjekt sammen med barna har hatt lettere for holde motet oppe, enn de avdelingene som har lagt prosjektarbeidet til side fordi pandemiens betingelser har gjort det problematisk. Selv om vi er trøtte har prosjektarbeid gitt oss energi til å fortsette med det pedagogiske arbeidet, det har vært med på å skape en meningsfullhet i barnas hverdag. Barnas interesse, engasjement og glede har også påvirket foreldrene positivt. Flere av foreldrene har gitt oss positiv feedback og de har startet med egne prosjekt hjemme sammen med barna. Landets retningslinjer som å ha hjemmekontor, unngå sammenkomster, holde avstand, og ikke reise har resultert i at barna tilbringer mer tid hjemme sammen med sine foreldre.

Vi var positive vi holdt motet opp, vi var slitne, men vi hadde ikke gitt opp. I juni var de fleste ansatte på jobb og vi fikk være på vår egen avdeling. Vi forsøkte å skape en meningsfull hverdag for barna. Det var flere av barna som fikk tidlig sommerferie og det resulterte i færre barn til stede i barnehagen. Vi rakk å utføre flere av de administrative oppgavene som vi var pålagt og vi rakk til og med å puste litt med magen innimellom. Det trengte vi virkelig for vi snakket om at hele sommerferien måtte brukes til å hvile ut etter den slitsomme våren.

Dagboknotater juni 2020

*Lille Persille i hagen står,
lysegrønn kjole og krusete hår
Hvorfor så stille, Lille Persille?
Kanskje du ville, på ball i år?
Inger Hagerup⁵*

«Håpet er lysegrønt» er et sitat av Alexander Kielland.⁶

Selv om naturen, håpet og kjolen er lysegrønn så blir det ikke noe ball i år. Ingen større sammenkomster eller fester, hverken privat eller på barnehagen. Studentfestene er avlyst. Sommeravslutningen i barnehagen med foreldre og foresatte blir avlyst.

På tross av pandemien og den usynlige trusselen og risikoen som henger over oss at en dag kan noen av oss bli smittet, så står vi i det. Vi kan ikke være stille som lille persille. Vi har kunnskap som gir oss kraft og styrke, vi har fremdeles et oppdrag som skal utføres, vi kan ikke la viruset stoppe oss.

Men vi er trøtte, veldig trøtte. Nå har vi stått i det hele våren og mengden retningslinjer vi skal forholde oss til har økt og stadig flere innrapporterte dødsfall gjør det tungt. Pandemien pågår for fullt og det sliter på kroppen. Vi hadde håpet på at det kanskje ble bedre til sommeren. Heldigvis er det snart sommerferie. Vi håper at vi holder oss friske og at vi får sommerferie som planlagt.

Den usynlige trusselen påvirket hele barnehageprofesjonen. Trusselen var stor og uovervinnelig, den plasserte seg i tid og rom og var altoppslukende. Men når vi var på plass i barnehagen, smilte vi hver morgen og hilste alle velkommen akkurat som om det ikke fantes en pandemi. Men trusselens kraft slet på oss som arbeider i barnehagen dag og natt.

Trøttheten spredte seg blant de ansatte i barnehagen, tanker fra dagene i barnehagen kom i kapp oss om natten og forstyrret søvnen. Når skal vi få hvile, når er det over? Motivasjonen kom fra innsiden og vi tenkte at vi skulle klare dette bare vi stod sammen.

---

⁵ https://snl.no/Inger_Hagerup

⁶ *Håpet er lysegrønt.*)

Alexander Kielland || Håp | Farger

Prestasjonssubjektet tredde frem i lyset og sa «Yes we can» (Han 2013), vi klarer litt til bare vi får sommerferie snart.

Vi fikk heldigvis sommerferie sommeren 2020 og tid til hvile. Men hva høsten 2020 brakte med seg er en annen historie.

Med dagboknotatene fra juni 2020 velger jeg å avslutte den empiriske delen.

I løpet av denne delen har jeg sett forbindelser med mitt eget arbeide og Foucaults arbeid med å forbinde samtidens problem med historiens hendelser (Foucault, 2010, s. 307), og hvordan forskyvninger mellom nærhet og distanse i tid kan bidra til å belyse og tolke fortellinger på nye måter og bringe fram nye tanker. Før jeg går videre til nye spenninger og drivkrefter i neste kapittel, kommer det et kort innblikk i hvordan situasjonen er akkurat her og nå som jeg skriver denne oppgaven.

Våren 2021 er det fremdeles unntakstilstand i barnehagene og nå kan jeg se tilbake på et helt år med usikkerhet, uro, spenninger som har oppstått mellom nærhet og distanse, lover som er satt ut av spill og opplevelsen av å være i et anomisk rom (Agamben, 2005). Det har kommet så mange retningslinjer at vi nesten ikke klarer å holde rede på hva som gjelder akkurat her og nå. Viruset har mutert seg og det viser seg at den nye varianten sprer seg raskere. Barn blir smittet og er smittebærere. Barnehagelærere som fremdeles orker å stå i det fortsetter å prestere, det er fortsatt personalmangel, mange er veldig trøtte på grensen til utmattelse og avstanden til barna øker. I over et år har vi sett hvordan mulighetsrommet har krympet når ytre faktorer som retningslinjene har bidratt til at barna ikke har fått samme mulighet til medvirkning og en meningsfull hverdag som de hadde tidligere, før pandemien. De yngste barnas barndom er i forandring. Nå når vi har levd et helt år med pandemi er det halve livet til det barnet som var ett år våren 2020.

6.0 Nye spenninger blir til

I denne delen vil jeg se nærmere på spenninger mellom nærhet, avstand og hva som er drivkreftene. Når barnehagelærere har stått i det i å vite og ikke vite i unntakstilstanden som har blitt hverdag i løpet av våren 2020 så er fremdeles spørsmålet om hva som gjør at vi står i det ubesvart. Jeg har vært inne på etiske dilemma i hverdagen, spenninger mellom nærhet og distanse. Hvordan barnas kroppslige uttrykk fremtrer i lesestunden og i andre situasjoner, der barna velger å være nærme personalet i ulike situasjoner og der jeg får benklemmer når jeg ikke bøyer meg ned. Barnehagelærere vet at barn oftest velger nærhet selv om det kan ses på som en diskurs. Det er ingen sannhet, men hvis vi ser på nærhet som «skubbekontakt» er slik kontakt intersubjektivitet ifølge Løkken (Haugen et al., 2013) og når barna velger nærhet, har ikke barnehagelærere noen mulighet til å velge avstand. Nærhet bare skjer, det skjer helt spontant i barnehagen. Barnehagelærere kan planlegge og gjennomføre utestunder, lesestunder og alle mulige stunder, men kan de gjennomføre nærhet- eller avstandsstunder på bakgrunn av faglig kunnskap om barns rettigheter og behov, som barns beste, medvirkning og delaktighet? Det hadde vært interessant å se hvor lenge det hadde vært mulig å holde en meters avstand til hverandre inne på en småbarnsavdeling, men det overlater til andre å ta rede på.

6.1 På leting etter drivkrefter

Jeg ser at det er håp. Det er håp i både fortellingene fra andre verdenskrig og fortellingene fra barnehagen. I dagboken fra andre verdenskrig, leser jeg at begynnelsen tilpasset studentene seg unntakstilstanden de levde i. I hverdagen så de det lille som var positivt, det var været, det var samhold, det var brev og håpet om at alt var en feiltagelse og at de snart skulle slippe fri. I barnehagehverdagen stod barnehagelærere i det, forsøkte å løse de problem som oppstod på grunn av pandemien. Vi lurte på om vi var i en overgang. Hvis vi befant oss i en overgang, kunne vi se på pandemien som et mellomrom, det var noe før og det er noe etter. Det som kommer etterpå kunne være et håp om alt vi måtte stå i, som etiske dilemmaer, alt som stred mot barnehagens verdiforankring, spenninger mellom nærhet og avstand, prestasjonskrav, personalmangel og mye mer snart skulle være over. En slags optimisme om at det bare var en periode vi måtte igjennom, og når det var over så kunne det åpne opp for nye muligheter. En periode med motstand og forstyrrelser, der vi hele tiden håpet at vi skulle ta lærdom av denne tiden og at vi skulle bli sterkere av å stå i motgang.

Jeg ser også at det er mange følelser i omløp i dagbøkene. Kan følelser være drivkrefter? I dagboken fra andre verdens krig er det frustrasjon over at de ikke slippes fri, at deres sak burde tas opp fordi de er helt alminnelige studenter. I barnehagene oppstår frustrasjon over at retningslinjene strider mot barnekonvensjonen, styrdokument og barnehagens verdiforankring. Pettersvold og Østrem (2018, 162) skriver at når barnehagens verdigrunnlag er internalisert i barnehagelæreren som fagperson, er det naturlig at de kan skape følelsesmessig reaksjon når verdiene er truet.

Det oppstod negative følelser som frustrasjon over at det ikke er mulig å følge retningslinjene i barnehagen, at vi ikke kunne holde avstand. Det var irritasjon over de som ikke vasket hendene. Det var uro over å bli smittet. Uroen gikk over i en slags vrede fordi befolkningen opplevde at Sveriges strategi skilte seg fra nabolandenes. Vrede over at strategien kunne ha ført til at smitten spredde seg og dødstallene steg. Vrede over at det følte som landets økonomiske tilvekst var viktigst og at barnehagene måtte holdes åpne for enhver pris, selv om det var personalmangel og vrede over at vi skulle ha åpent som vanlig uten verneutstyr. Vi ble slitne av vrede, at vi hele tiden skulle prestere, og at vi ikke visste hvordan vi skulle forholde oss til retningslinjene når unntakstilstand hadde blitt en normaltilstand. Vrede gikk over i trøtthet og utmattelse. Kan trøtthet være en drivkraft? Hvis vi er trøtte er vi nødt til å ikke gjøre noe (Han,2013). Vi må hvile. Er det hvile som er drivkraften? Jeg kommer tilbake til dette, men først ser jeg nærmere på håp

6.2 Håp

Håp kan neppe reduseres til en strategi, men kan det være en drivkraft? Er det håpet som gjør at barnehagelærere orker å stå i det å vite og å ikke vite? Er det håpet om at vi må holde sammen for å komme igjennom pandemien, håpet om at vi blir sterkere, bedre rustet for motgang om vi klarer dette. Barnehagelærer har en mestringstro, troen på at håpet skal gi oss pågangsmot. Håpet om at barnehagelæreres faglige kunnskap er så stor at det skal gi oss styrke og handlingskraft så vi kan ta de rette avgjørelsene, følge retningslinjene og overleve på tross av den risiko vi blir utsatt for under pandemien. «Håp er en positiv og optimistisk forventning om at noe ønsket skal skje» (Svartdal, 2020).

I begynnelsen av min fars dagbok var det som sagt håp, men etter hvert blir det en kamp om å overleve. Høsten 1944 skriver han at de likegodt kunne leve som hver dag var den siste og når han endelig kom til Sverige og trodde at alt var over, så forsvant håpet igjen når han ble satt i rekonvalesensleir.

I begynnelsen av pandemien var det håp, vi levde i håpet. Vi håpet at vi skulle stå i det uansett hva som kom til å skje. Vi håpet at vi ikke skulle bli smittet, selv om vi ikke kunne holde avstand til de yngste barna og at pandemien snart var over. Vi håpet at Sverige skulle følge nabolandenes beslutninger og stenge både grenser og barnehagene. Hver fredag når vi gikk hjem tenkte vi at barnehagene kanskje skulle stenges neste uke, men ukene gikk og barnehagene forble åpne. Selv om nesten alle land i verden stengte skoler og barnehager, bestemte Sveriges myndigheter seg for å holde barnehagene åpne hele våren på tross av personalmangel og høy arbeidsbelastning som marginaliserte de yngste barnas mulighetsrom. Når vi etter hvert forstod at barnehagene skulle være åpne hele tiden på tross av dårlige betingelser, så håpte vi på at retningslinjene skulle tilpasses barnehagene og at vi skulle deles inn i mindre grupper og ha kortere åpningstider for å unngå smittespredning, på samme måte som de gjorde i Norge etter gjenåpningen av barnehagene. Men i stedet skulle vi være forberedt på å utvide åpningstidene for barn med foreldre som er ansatt i helsevesenet. Samtidig som alt skulle være som vanlig, ble personal flyttet rundt og måtte hjelpe til på andre avdelinger, barnehager og fritidshjem. Dødstallene i Sverige fortsatte å stige og smitterisikoen økte. Barnehagelærere begynte å føle en slags maktløshet, vi ble styrt av biopolitikk, risikopolitikk og psykopolitikk. Håpet begynte å forsvinne og vi ble mer og mer slitne når alt skulle være som vanlig. Det føltes ikke lengre som det skulle gi noen mening, samme hvor mye vi kjempet så økte risikoen for å bli smittet hele tiden, samtidig som barnas mulighetsrom krympet. Hvordan kunne vi være optimistiske og positive til noe som føltes som en motgang? Hvordan kunne vi fortsette å leve i håpet i en unntakstilstand?

Håpet om at alt skulle bli bedre forsvant underveis, og førte til skuffelser når det ikke ble bedre. Det var vanskelig å finne noen mening når skuffelsen skapte uro, frustrasjon og vrede. Dagboken min ble skrevet i det tidlige stadiet av pandemien. Når jeg sluttet å skrive i juni 2020 hadde jeg ingen anelse om at vi fremdeles skulle stå i det et år senere. I mai 2020 ble retningslinjene som innebar å holde en meters avstand endret. Det var like aktuelt ellers i samfunnet, men gjaldt ikke lengre for oss som arbeidet i barnehage. Vi skulle unngå trengsel, men stadig vekk møttes både ansatte, barn og foresatte i ulike situasjoner som førte til nærmere kontakt enn en meter. Det kom nye retningslinjer som innebar at de foresatte ikke fikk komme inn på avdelingen og dermed måtte barna leveres i garderoben. Vi så at mange ikke viste hensyn, slik jeg beskrev tidlig i oppgaven, og at de gikk rett inn på avdelingen akkurat som før selv om vi hadde stengt grinden og satt opp lapp der vi ba de foresatte om å levere barna på utsiden av grinden. Det endte opp med at flere foresatte løftet barna over grinden og leverte barna direkte til personalet som tok imot på andre siden av grinden. Dermed oppstod det mer

nærkontakt enn tidligere. Vi var helt oppgitte og flere av de ansatte ville at vi skulle holde grinden åpen for å slippe nærkontakten med de foresatte som oppstod ved levering. Det ble et stort etisk dilemma for vi vil ikke utsette noen for smitterisiko, samtidig som vi ønsket at barna skulle få en fin start på dagen. Hovedinngangen og garderoben er det stedet der flest møter finner sted. I løpet av en dag passerer over 160 personer, store og små, over terskelen på vei inn i barnehagen. Møte med andre var uunngåelig og trengsel oppstod i forbindelse med tidspunktene der foresatte hentet og leverte sine barn.

Hva skjedde blant de ansatte i barnehagen når de negative følelsene tok overhånd? Det rådet stor uenighet om hvordan barna skulle leveres, noen aksepterte at foresatte skulle få komme inn på avdelingen på tross av retningslinjen, andre var helt imot det. De negative følelsene kom tydelig fram som irritasjon, vrede og uro som bidro til en negativ stemning blant de ansatte i barnehagen. Hvordan kunne vi fortsette å stå i det, når risikoen for å bli smittet økte. Att barnehager ble unntatt fra smittevernråd om å holde en meters avstand ble på en måte en situasjon av håpløshet, det forsterket unntakstilstanden. Det dukket opp tanker som at barnehage som arbeidsplass ikke hadde like stor verdi som andre arbeidsplasser, selv om vi hadde et samfunnskritisk yrke. Vi kunne ikke arbeide hjemmefra for å minske smitterisikoen. Andre negative tanker var at vi ikke kunne stole på påstanden om at små barn ikke sprer smitte i like stor grad som voksne og at vi dermed ikke trengte holde avstand til barna. Det er følt som om viruset ble bagatellisert i barnehagesammenheng. Håpet som holdt motet oppe forsvant gradvis og eksemplene fra empirien viser at vrede, negativitet og uro tok over.

6.3 Negativitet, vrede angst og uro

Vrede, angst negativitet og uro kan ifølge Han (2013) og Pettersvold og Østrem (2018) føre til nye tilstander og at vi må finne nye løsninger. I Pettersvold og Østrem's bok «*Profesjonell uro*» fra 2018 kan vi lese at uro er både emosjonell og intellektuell, at følelsene kommer før tanken, og at det i det intuitive, kroppslige og følelsesmessige kan ligge en appell om å ta ansvar. (Pettersvold & Østrem, 2018, s.157). Her ser jeg forbindelser med Han (2013) som skriver at vrede kan avbryte en tilstand og åpne opp for en ny tilstand, nye begynnelse. Som jeg har forstått Han (2013) så er vrede og angst negative følelser i samtidens prestasjonssamfunn. Negative følelser kan dermed føre til at barnehagelærere blir bevisst på hvor stort hvor stort ansvar som ligger på profesjonen. Når negativitet oppstår, er barnehagelærere nødt til å foreta seg noe og negative følelser kan bli en ny drivkraft. Ifølge Pettersvold og Østrem (2018, s. 162)

styrker snarere enn svekker følelsene dømmekraften, de veileder tanken, snarere enn å vill-lede den og det kan tenkes at man blir en bedre profesjonsutøver ved å gi følelser plass.

For barnehagelærere tar vrede, angst og uro stor plass og det profesjonelle ansvaret veier tungt. Følelser kan ikke settes til side for den faglige kunnskapen bidrar til at uroen øker, vi vet hvor mye ansvar vi er pålagt og sliter med å forholde oss til spenningene mellom avstand og nærhet i unntakstilstanden som oppstår på grunn av pandemiens retningslinjer. Det er ikke mulig for barnehagelærere å skille følelser fra profesjonalitet under en pandemi, når vi står i etiske dilemma som for eksempel det å holde avstand til småbarn eller følge FNs barnekonvensjon og barnehagens verdigrunnlag. Det kommer alltid til å oppstå situasjoner i barnehagen det sannsynligvis er umulig for barnehagelærere å være følelsesmessig uberørt av (Pettersvold & Østrem, 2018, s. 157).

Hvis befolkningen ikke presterer og er på topp hele tiden, eller stiller seg spørrende til det som myndighetene har pålagt oss kan det oppleves som negativt i et samfunn preget av positivisering (Han, 2013). Men er vi bundet til negativiteten eller kan den føre til at vi kan gjøre noe med situasjonen vi befinner oss i? Vrede, angst, uroen og det store profesjonelle ansvaret slet på hele profesjonen i takt med pandemiens utvikling og stigende dødstall, var det få lyspunkter i hverdagen. Men de negative følelsene tilførte noe, vi måtte tenke større og endre praksis (Han, 2013). Vi skulle unngå trengsel, men hvordan kunne vi gjennomføre det? Det umulige var ikke umulig. Negativitet kan ha bidratt til at rutiner ved levering og henting ble endret på grunn av det som kom fram i risikoanalysene vi gjorde sammen med fagforeningen i april og dermed ble det mindre trengsel, større mulighet til å holde avstand og minske smittespredning i barnehagene. Endringene innebar at barna skulle leveres og hentes på utsiden og de foresatte fikk helst ikke komme inn i barnehagens lokaler. Vi var ute store deler av dagen for å lettere kunne holde avstand til hverandre og alle møter skulle holdes digitalt.

Vi kan velge hvordan vi møter situasjoner med positivitet eller negativitet, når befolkningen er pålagt å ta eget ansvar for å følge myndighetens retningslinjer. Men det frie valgets mulighet kan krympe når det oppstår etiske dilemma. Det kan bli smertefullt når prestasjonssubjektet sanser situasjoner, der følelser, kunnskap og retningslinjer ikke går hånd i hånd og skaper spenninger mellom nærhet og distanse. Mulighetsrommet i barnehagene i en tid av pandemi kan krympe og på en måte kan det som skjer og de etiske valg barnehagelærere står i sammenlignes med hvordan Ugglå (2019) belyser en skriveprosess:

Själva skrivprocessen i sig kan också lära oss något om kunskapsutvecklingens villkor. Den som skriver ger sig nämligen ut på et äventyr som pendlar mellan ena sidan en inledande svindel inför de tomma sidornas oändliga möjligheter – och å andra sidan en växlande klaustrofobi inför

de krympende horisonter som skrivprosessen ofrånksomlig resulterer i når friheten møter sine villkor i form av seleksjon som er lika nødvendig som smærtsam (Uggla, 2019, s. 391).

Hvis vi ser på frihet i forbindelse med unntakstilstand, så forstår jeg det med hjelp av Agambens (2005) tanker, at det er maksimal spenning mellom valg og muligheter i unntakstilstand.

I vår kulturs spenningsfelt agerer två motsatta krafter: en som instituerer og sätter, en som deaktiverer og avsätter. Undantagstilstandet är den punkt där de uppnår sin maximala spänning, och är samtidig det som, i och med att det sammanfaller med regeln, hotar att göra dem möjliga att skilja åt. Att leva i undantagstilstandet innebär att erfara båda dess möjligheter men ändå i varje ögonblick särskilja de två krafterna [...] (Agamben, 2005, s. 125).

Når jeg leser sitatet i forbindelse med spenninger som fremstår mellom nærhet og distanse så er vi frie til å velge fysisk avstand til barna, men på grunn av faglig kunnskap oppstår det et etisk dilemma. Her erfarer barnehagelærere spenningsfeltet mellom kreftene i retningslinjene som anbefaler en meters avstand og den faglige kunnskapen som deaktiverer retningslinjene og får oss til å velge nærhet samtidig som barna setter retningslinjene ut av spill når de helt spontant tar nærkontakt.

Det fremkommer underveis i oppgaven at det å stadig stå i etiske dilemma, i spenninger mellom nærhet og distanse, fører til at barnehagelærere blir trøtte og slitne. Nå kommer jeg til å se nærmere på trøtthet som drivkraft og hvilke implikasjoner det kan føre til i møtet med de yngste og hva det kan innebære for mulighetsrommet i barnehagen.

6.4 Trøtthet og hvile

Hvis du arbeider som yrkessjåfør, så er du pålagt hvilebestemmelser og det er et lovbrudd hvis du fortsetter å kjøre. Derimot får barnehagelærere jobbe til de stuper uten at det skjer noe med hverken forutsetningene eller forholdene i barnehagene når det ikke finnes mulighet til ro og hvile. Det er det enkelte individs ansvar å hvile, men hvordan skal barnehagelærere få mulighet til hvile når vi hele tiden må prestere? Under er et utdrag av en forskningsrapport fra Transportøkonomisk institutt. Hva skjer hvis vi bytter ut ordet privatbilist og yrkesfører med barnehagelærer, kjøring med arbeid? Og innsovning med utmattelse?

Svært få, både blant privatbilistene og blant yrkesførerne kjenner til den generelle lovbestemmelsen som regulerer bilkjøring i forhold til trøtthet. At så mange (de fleste) til tider kjører selv om de er trøtte til tross for at de er innforstått med risikoen for innsovning, er kanskje et tegn på at trøttheten ikke blir tatt helt på alvor og at de kanskje overvurderer sin egen evne til å takle trøttheten. De fleste som vet at det er ulovlig å kjøre, men som kjører når

de er trøtte, mener også at de vurderer risikoen best selv.» [...] «- Derimot kan det se ut som at sosiale føringer og ytre press er avgjørende for om yrkesførere kjører videre selv om de er trøtte og uopplagte. At tidsskjemaet må holdes og forventninger fra ledelse/kolleger er blant de hyppigste sosiale føringene som nevnes. At kunnskapen om risikoen forbundet med trøtthet skyves i bakgrunnen til fordel for ulike sosiale føringer, kan også tyde på at trøttheten ikke tas alvorlig – nok (Nordbakke, 2004).

Ifølge den svenske Arbeidsmiljøloven er arbeidstakere pålagt 11 timers hvile pr. døgn, men utover det er det ingen begrensninger. Mange barnehagelærere bare durer i vei med velskrevne planer, overivrig pedagogikk og diverse oppgaver som de er pålagt å gjennomføre og er kanskje ikke bevisst på hvordan trøtthet påvirker dem i møtet med de yngste barna. Hva kan skje når en trøtt barnehagelærer møter de yngste barna i barnehagen? Hva skjer med barnas behov og rettigheter hvis barnehagelæreren ikke orker å møte barnet? Hva med oppmerksomheten, legger en trøtt og uopplagt barnehagelærer merke til de yngste barnas kroppslige uttrykk og ser vi mer enn barnas umiddelbare fysiske omsorgsbehov som mat, hvile og ny bleie? Omsorg krever mye ansvar. Sagt med Winger og Eide:

Hva som er god omsorg avgjøres av den som mottar omsorgen. De aller yngste barna vil ikke nødvendigvis artikulere hva de trenger eller ønsker, og dette fordrer grunnleggende etisk holdning, spesifikk sensitivitet og genuint empatisk nærvær fra pedagogens side (Winger & Eide, 2018, s. 51)

Og videre kommer trøtte barnehagelærere til å la seg berøre i møtet med barna, legge merke til de små detaljene, det som skjer i mellomrommene i barnehagen. Ser vi maling søl eller kreative bevegelser og utviklende læringsprosesser (Sandvik, 2016), barnas forundring i samspill med materialitet (Rossholt, 2017) og det ikke målbare (Lindstrand, 2018). Orker en sliten barnehagelærer å ta tak i uforutsette situasjoner, forstyrrelser, konflikter og kaos samtidig som vi er pålagt å følge barnekonvensjonen, styrdokument, se barnas bidrag, ta barnas parti, og lytte til barnas egne stemmer? Hva skjer med barnehagenes grunnleggende verdier og barnas mulighetsrom når de ansatte nærmer seg utmattelse? Blir det kvalitet i barnehagen og kan vi oppnå FNs bærekrafts mål?

Det er mange spørsmål som kommer til å forbli ubesvarte i denne oppgaven. Men at hvile er viktig, det vet vi og at risikoen for utmattelse skyves i bakgrunnen på grunn av sosiale føringer om at barnehagelærere hele tiden må prestere for å holde hjulene i gang. Kommunen jeg arbeider i hilser «Håll i og håll ut» til alle de ansatte, men det kommer ingen påminnelser om at vi må å ta det med ro og å hvile. Det kan tyde på at trøttheten ikke tas på alvor. Han

(2013) skriver at trøtthet årsakes av for mye positivitet og gjør oss oppmerksomme på trøtthetens inspirasjon

Trøtthetens inspiration säger mindre vad som är att göra än vad som lämnas ogjort. Trøttheten gör det möjligt för människor att känna ett särskilt lugn inte-göra. Den är ett inte tillstånd i vilket alla sinnen omfattas. I den vaknar tvärtom en särskild synbarhet. [...] en "klarögd trøtthet". Den ger tillgång till en helt annan uppmärksamhet, tillgång till de långvariga och långsamma formerna som undandrar sig den korta och snabba hyperuppmärksamheten (Han, 2013, s.54).

Med hjelp av Han (2013) kan vi se på trøtthet som en drivkraft, en inspirasjon til å ikke gjøre alt som vi tror at vi må gjøre. Barnehageprofesjonen preges av en "vi - trøtthet" som forener oss. Hvis vi ser på trøttheten som en drivkraft kan den bli en helbredelses og foryngelsesprosess og få effektiviteten og akselerasjonens økonomi til å forsvinne. (Han, 2013, s. 55)

6.5 Kan vi slippe taket?

Etter å ha analysert og drøftet spenninger mellom nærhet og distanse, og sett hvilken situasjon barnehagelærere og de yngste barna befinner i under unntakstilstanden, ser jeg verdien av at drivkraften i trøtthet kan få oss til å slippe taket og kjenne roen, "att inte" som Han (2013) uttrykker det. På grunn av at barnehagelærere i samtiden har blitt prestasjonssubjekt i et prestasjonssamfunn, så glemmer vi det mest elementære som å ta det med ro og hvile. Hvordan skal barnehagelærere orke å se barna som subjekt, møte omsorg i forhold til mentale, relasjonelle og følelsesmessige sider og kjempe for deres rettigheter ved å gi rom for barns perspektiv og opplevelser (Bae, 2007), når arbeidsbelastningen øker og vi aldri får mulighet til å hvile ut? Hvordan skal vi orke å være på topp, prestere og levere også etter at pandemien er over? Hvem kommer til å orke å arbeide i barnehagene med de prestasjonskrav som myndighetene stiller på dagens barnehagelærere om vi aldri får mulighet til å hvile?

Han (2013, s. 24) skriver at ren stress ikke bringer fram noe nytt, den reproducerer og akselerer det som allerede er tilgjengelig. Kravene som hele tiden legges på barnehagelærerprofesjonen i både Norge og Sverige er ofte urimelige og kan sammenlignes med de retningslinjene som vi måtte følge under pandemien. Med urimelige krav mener jeg at myndighetene stadig vekk presenterer og pålegger barnehagelærere å arbeide med helt nye urealistiske oppgaver som standardiserte digitaliserte program, kartleggingsskjemaer, observasjonsskjemaer, systematisk kvalitetsarbeid, som vi forventes ta i bruk uten at vi har hatt mulighet til innflytelse, eller medbestemmelsesrett. Arbeidsbelastningen øker når det er mangel på tid for å kunne gjennomføre oppgavene. Tiden tas fra samvær med barna på avdelingene og

det oppstår etiske dilemmaer når både barnas og barnehagelæreres mulighetsrom blir enda trangere. Det skjer også stadig endringer i barnehagefeltet som vi skal forholde oss til. Programmene, oppgavene, digitale verktøy, metodene og skjemaene som vi fikk i fjor er ikke lengre aktuelle og det innføres nye som påstås å være enda “bedre” enn de vi hadde året før. Når jeg ser på dette med hjelp av Han (2013) sine tanker om prestasjonssubjekt, tenker jeg at de barnehagelærere som bare kjører på, er lojale mot oppdragsgiver, tar imot alt vi blir pålagt med åpne armer og gjennomfører alle oppgaver med positivisme og håp om at det er for barnas beste kommer til å bli utrolig slitne etter hvert. Det samme kan gjelde for de som opprettholder negativiteten, kritisk gransker alt som skjer i barnehagesektoren og står i motstand til alle krav som blir pålagt barnehageprofesjonen. Hvordan skal vi orke å opprettholde standarden når vi styres utenfra og standarden settes av voksne som knapt har arbeidet i barnehage og ikke kan ta de yngste barnas parti?

Hele barnehageprofesjonen er sliten, og det handler ikke bare om pandemien, det begynte for flere år siden. Nå styres vi utenfra, ovenfra, lokalt og nasjonalt. Når det hele tiden kommer nye krav utenfra, kan det oppfattes som om hele barnehagesektoren preges av en slags mistillit til barnehagelærerrollen. Det kan oppfattes som at kvaliteten i barnehagene bare kan oppnås gjennom standardiserte program, oppgaver og metoder (Dahlberg, et al., 2009). Hvorfor stoler ikke myndighetene på at barnehagelærere har tilstrekkelig med faglig kunnskap til å kunne arbeide med de yngste barna i barnehagen, med FNs barnekonvensjon, - bærekraftsmål og styrdokument? Hvor ble det av barnas og barnehagelærers rettigheter og hvor ble det av demokratien? Barnehagelæreres medbestemmelsesrett, mulighet til å arbeide utfra sine faglige kunnskaper krymper og hele profesjonen begynner å bli trøtte på myndighetenes krav, at det alltid er noen utenfor barnehagen som vet hva som er best for de yngste barna.

Hva kan skje i barnehagen når trøtte og slitne barnehagelærere møter de yngste barna i barnehagen? Det er stor risiko for at de yngste barnas mulighetsrom krymper når barnehagelærere ikke orker eller har kapasitet til å lytte til barna og legge merke til deres kroppslige uttrykk.

Vi må være der og da konsentrert i øyeblikket for de yngste barnas medvirkning i praksis kan innebære at tegnene er så små. For å legge merke til disse tegnene krever det at vi må være fokuserte i alle situasjoner i barnehagen. (Jonassen, 2015)

Når myndighetens krav strider mot barnehagelæreres grunnleggende syn på barn og faglige kunnskap, blir hele profesjonen sliten. Det sliter på profesjonen å være både lojal mot oppdragsgiver og i motstand og opprør mot myndighetens krav. Vi er hele tiden pålagt et ytre ansvar og må stå i det å være både lydriadssubjekt og prestasjonssubjekt. Dette er implikasjoner

som er viktig å se nærmere på for å kunne beholde alle de faglig kvalifiserte og erfarne barnehagelærere som sliter hver dag for å opprettholde en standard som er satt av voksne som oftest ikke arbeider i barnehage og for å belyse og utvikle mer kunnskap om framtidens barnehagelærerrolle og hele profesjonen. Denne implikasjonen overlater jeg videre til spesielt interesserte, men det haster for nå vil vi ha ro i barnehagen. Vi vil ha ro så vi kan åpne opp alle mulighetsrommene igjen, sitte tett sammen å lese bok, undersøke alt mellom himmel og jord med hele kroppen og alle sansene uten at noen må holde avstand eller dokumentere hver minste detalj. Det er på tide at myndighetene våkner opp og lar barnehageprofesjonen få være i fred, la oss få hvile ut etter pandemien. La oss få mulighet til å se potensialene i ingenting, legge merke til det som skjer i øyeblikkene, i mellomrommene, i det ikke målbare der læring skjer hele tiden (Lindstrand, 2018). Det kommer en ny tid med nye begynnelse og nye muligheter, som kanskje kan skrives inn i barnehagehistorien som den tiden når roen la seg over barnehagene, små barns barndom i postpandemi tiden. Det kanskje finnes håp likevel, noe som gir mening.

7.0 Avslutning mot nye begynnelse

Denne studien ender i flere spørsmål enn svar, men ved å trekke linjene bakover er det mulig å tilføre sammenhenger som har blitt viktig i møtet mellom fortellingene i empirien og de teoretiske perspektivene. Spørsmålene har fortettet seg: Hva skjer med drivkreftene i postpandemitiden? Hva skal hjelpe barnehagelærere videre? Hva kommer til å være de postpandemiske drivkreftene? Barnehagelærere kommer alltid til å havne i situasjoner der de både må stå i både det å vite og ikke vite. Men forhåpentligvis må de ikke stå i etiske dilemma som handler om smitte og overlevelse når pandemien er over.

Noen viktige faktorer som har kommet fram i oppgaven min er behov for hvile og muligheten til å få være i fred. Åpnes den muligheten, åpnes også flere muligheter som håp og frihet. Hvis vi fortsetter i samme spor som nå, kommer biopolitikken og psykopolitikken gå side ved side. Myndighetenes kontroll, kvalitetssikring og måten barnehagen blir styrt ovenfra med hjelp av standardiserte program ser jeg som biopolitikk og der lydnadssubjektet forventes å gjennomføre alt det blir pålagt. I psykopolitikken inngår prestasjonssubjektet der den indre makten er drivende og vil forsøke å gjøre det enda bedre gjennom å eventuelt gå i motstand og bringe inn sine faglige kunnskaper for å stå på barnas side og prestere enda mer for å bli de beste barnehagelærerne som arbeider i de beste barnehagene. Det kan medføre at både lydnadssubjektet og prestasjonssubjektet blir helt utmattet. Er det på tide å la biopolitikken dø og lydnadssubjektet tilhøre fortiden? Hva med å bremse psykopolitikken og prestasjonssamfunnet? Kan vi åpne mulighetsrommene igjen, endre rammevilkårene, la barnehagelærere og de yngste barna få medbestemmelsesrett og større innflytelse over barnehagehverdagen?

7.1 Håp, frihet, valg og hvile i postpandemi tiden

Steinsholts (2017) beskrivelser av Freires pedagogiske filosofi fører min oppmerksomhet mot de undertrykte. Er jeg som barnehagelærer undertrykt? Freire oppfordrer til å trosse sin virkelighet og aktivt gripe inn i den med en kritisk bevissthet. Slik kan den undertrykte oppdage sine oppgaver og mål. Jeg setter dette i forbindelse med innsyn i sine begrensninger og egen undertrykkelse, og hvordan det er mulig å utvikle nye strategier. Er det mulig å konstruere profesjonen på nytt. Kan vi la være å reduseres til tilskuere til historien. Hvis jeg bruker Freires begrep taushetskultur om barnehagelærerprofesjonen, vil det kanskje vekke sterke følelser, men i mange situasjoner har barnehagelærere blitt marginalisert og nå er det på tide å bryte med de strukturene som opprettholder undertrykkelsen. Et eksempel fra pandemien er at etter et par

måneder med pandemi så unntas vi som arbeider i barnehage fra retningslinjene om å holde avstand, når alle innser at det er umulig. Samtidig som vi vet at det å holde avstand er den viktigste faktoren for å begrense smitte. Barnehagelærere får en ny rolle som samfunnskritisk yrke, men vi trenger ikke bruke noen form for verneutstyr, selv om vi skal holde åpent som vanlig.

Det har vært en lang reise som startet i samtiden gjennom å belyse hvordan pandemien påvirket barnehagehverdagen i en svensk barnehage våren 2020. Det empiriske utgangspunktet var min dagbok med fortellinger om situasjonen som barn og barnehagelærere befant seg i begynnelsen av pandemien og problematikker rundt myndighetenes retningslinjer som stred mot barnehagens verdiforankring og barnehagelæreres faglige kunnskap. Reisen gikk videre til Frankrike og jeg brakte inn Foucaults forelesninger om biopolitikk, for å få hjelp med å se nærmere hvordan makten virket gjennom retningslinjer som påvirket barnehagelærere i så stor grad at vi ble lydneadssubjekt og mulighetsrommet i barnehagen krympet. Det førte til at det oppstod spenninger mellom nærhet og distanse. Nærhet som tidligere alltid har blitt betraktet som noe selvfølgelig i barnehagen, ble plutselig et etisk dilemma som vi skulle ta stilling til. Med hjelp av Merleau-Ponty og fenomenologien oppdaget jeg hvordan barna sanset avstand med hjelp av en målestokk. Det ble synlig at det er helt umulig å holde fysisk avstand til små barn selv om myndighetene hadde lagt et personlig ansvar på befolkningen og retningslinjen som anbefalte en meters avstand mellom mennesker. Jeg ble også oppmerksom på hvordan distanse fremstod når barna stadig møtte nye mennesker som ikke visste hvordan de skulle forholde seg til de yngste barnas kroppslige uttrykk og at det oppstod avstand mellom barna og maten når de ikke lengre fikk ta mat selv.

Et mellomspill i svensk risikopolitikk henspilte til befolkningens usikkerhet i forhold til regjeringens strategi. Alt dette skapte i sin tur unntakstilstand og etter hvert ble unntakstilstanden hverdag. Reisen videre gikk til Italia og jeg fikk hjelp av Agamben med å definere unntakstilstand. Her ble jeg oppmerksom på hvor blottlagte vi alle var i den situasjonen som vi hadde havnet i, når vi ikke hadde noen tidligere erfaring av å leve i unntakstilstand under en pandemi. For å synliggjøre unntakstilstanden fra et annet ståsted og hvordan det har påvirket mennesker som står i det å vite og ikke vite, gikk reisen videre til andre verdenskrig og med hjelp av fortellinger fra min fars dagbok. En reise fra arrestasjonen i Norge til flere ulike konsentrasjonsleirer i Tyskland. Det ble en reise som begynte med håpet om å bli frigitt til en reise om å overleve i en unntakstilstand fylt med uro, angst, og trøtthet. Tidsmessig er avstanden stor mellom fortellingene fra andre verdenskrig og det som skjedde i barnehagene våren 2020, men følelsene som oppstod i unntakstilstand er skremmende nære hverandre.

Tilbake til 2000-tallet kom jeg inn på psykopolitikken med hjelp av filosofen Han som er virksom i Tyskland gjorde meg oppmerksom på makten i prestasjonssamfunnets positivisering og hvordan det påvirket barnehagelærere som ble et samfunnskritisk yrke og hele tiden måtte prestere for å holde hjulene i gang når det var unntakstilstand og alt skulle være som vanlig i barnehagene. Han hjalp meg med å se forbindelser med hvordan barnehagelærere ble prestasjonssubjekt når makten kom fra innsiden og positiviseringen drev oss til å prestere enda mer noe som i sin tur førte til en «vi – trøtthet». Reisen avsluttes i Sverige som holdt barnehagene åpne hele våren 2020. Det ble vanskelig å bedrive pedagogisk virksomhet og ta barnas parti når avstanden mellom barn og personal økte når deres mulighet til medvirkning ble innskrenket på grunn av myndighetens retningslinjer og personalmangel i barnehagene.

Spenningene som fremstod mellom nærhet og distanse førte til vrede, angst, negativitet, uro og trøtthet når barnehagelæreres arbeidsbelastning økte og ansvaret ble overmektig. Underveis i analyse og drøfting oppdaget jeg at følelsene som kom til syne i fortellingene var med på å veilede tankene og styrke dømmekraften (Pettersvold & Østrem, 2018, s. 162). Følelsene gjorde meg oppmerksom på at hvis barnehagen skal være en barnevennlig utdanningsarena så er det viktig å ta barnehagelæreres uro over sin arbeidssituasjon på alvor og at det også åpnes opp for mulighet til hvile. I forbindelse med uro og trøtthet er det stor risiko for at nærheten i møtet med de yngste barna endres til avstand i en annen bemerkelse. Selv om barna velger nærhet, så ble jeg overasket over at trøtthet kan føre til at det oppstår avstand i selve møtet med den andre, hvis de ansatte ikke legger merke til barnas bidrag og deres kroppslige uttrykk.

Han (2013) hjalp meg med å oppdage at trøtthet kan være en drivkraft og jeg ser verdien i at barnehagene trenger utvilte og opplagte barnehagelærere som ser barnet som subjekt og anerkjenner barnets rettigheter. Det er så viktig at vi er oppmerksomme på barns bidrag, oppdager de barnlige handlingskreftene, deres mønstre og potensialer i leke- og læringsprosessene og ønsker velkommen de kreative bevegelsene, som bringer oss langt bort fra det allerede kjente (Sandvik, 2016, s.172). Hvis vi skal ta hensyn til barnas rettigheter i barnehagen så har alle barn rett til kvalifiserte barnehagelærere som er lyttende og tilstedeværende og overbeviste om at kunnskap er noe som vi skaper sammen i dialog med alt som er omkring oss (Åberg & Taguchi, 2005, s. 60). Det er en del av barnehagelæreres ansvar å åpne mulighetsrommene igjen, selv om vi er trøtte og slitne så må vi stole på vårt faglige skjønn. For at det skal bli en barnevennlige barnehage der barna er mere enn bare gjester som blir servert mat i restauranten, og barnehagelærere er mer enn servitører så må vi åpne andre arenaer der barna får mulighet til delaktighet og innflytelse. Hvis barnehagelærere får rom for

hvile så kan vi bruke våre krefter til å ta frem den faglige kompetanse for å se bortfor retningslinjene og være i verden sammen med barna her og nå uten at vi må prestere.

Selv om denne oppgaven er skrevet i en svensk kontekst deler jeg mange av mine erfaringer av det å stå i det å vite og ikke vite i en unntakstilstand og de spenningene som har oppstått mellom nærhet og distanse med mange norske barnehagelærere og mine medstudenter. Vi har mange av de samme erfaringene fra barnehagehverdagen i begge landene, selv om pandemiens retningslinjer delvis har vært ulike. Noen av likhetene som er mest fremtredende er hvor slitne vi er både av å ta barnas parti når vi står i motstand til myndighetenes krav fra tiden før pandemien, samtidig som vi skal forholde oss til retningslinjer og smittevernråd i stadig endring med et stort ansvar som samfunnskritisk yrke på en arbeidsplass uten verneutstyr der smitterisikoen er høy. Her ser jeg sterke forbindelser med Han (2013) sine tanker om at det å stadig være tvunget til å vite alt og kunne alt leder til en kollektiv utmatting og jeg vil flagge for at det er et faresignal som virkelig må tas på alvor.

7.2 Etterpå

En medstudent som var så sliten etter å ha stått i pandemien et helt år, hadde drømt om at når høgskolen i Østfold åpnet opp igjen etter pandemien så hadde kantinen blitt en stor spaavdeling der alle fikk mulighet til ro og hvile. Som studenter ved Høgskolen under pandemien har vi virkelig fått oppleve avstand kroppslig når vi har hatt distanseundervisning i over et år og sittet hjemme foran hver vår PC på samlingene og kun sett hverandres ansikt og overkropp. Lengselen etter hvile er stor, og vi ble sterkt preget av distanse også i arbeid med denne studien. Vi bærer det med oss resten av vårt liv. For igjen, kan jeg spørre: Hvordan tar vi lærdom av det som er belyst i oppgaven og hva kan vi bringe videre? Denne reisen slutter ikke her selv om oppgaven gjør det. La oss aldri glemme historiene fra andre verdenskrig, la oss ta lærdom av unntakstilstanden både før og nå. La oss være oppmerksom på hvordan prestasjonssamfunnet kan føre til utmattelse. La oss få mulighet til å ta hensyn til medmenneskets rettigheter og la det være demokrati i barnehagen. La barna i barnehagene få mulighet til å beholde sine kvalifiserte barnehagelærere gjennom å legge vekt på å verne om barnehagelæreres helse og åpne opp for muligheter til hvile før det er for sent.

Står vi sterkere rustet til å håndtere nye lignende situasjoner? Det er det ingen som vet før vi havner i en ny pandemi og de utfordringer som det innebærer. Men at retningslinjene påvirker hele befolkningen, store som små, er det ingen tvil om. De yngste barna som går i barnehagen i 2021, kan bli den nye generasjonen som antageligvis kommer til å være mye

flinkere til å vaske hendene enn tidligere generasjoner. Men om de kommer til å holde avstand, er det ingen som vet. Men en ting er sikkert: verden kommer aldri til å bli den samme.

**Etterpå
skal vi sitte på en trapp
i vårsolen sammen
drikke av samme kopp
dele et vaffelhjerte
og være så nær
at vi er som en kropp**

Silje Opoft⁷

---

⁷ <https://www.aftenbladet.no/meninger/debatt/i/4q8MGe/tanker-om-haap-i-en-vanskelig-tid>

8.0 Litteraturliste

- Agamben, G. (2005). *Undantagstilstanden* (S-O. Wallenstein, Overs.) AB Propexus. (Opprinnelig utgitt 2003).
- Bae, B. (2007, 10. januar). *Å se barn som subjekt – noen konsekvenser for pedagogisk arbeide i barnehagen*. Regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/barnehager/artikler/a-se-barn-som-subjekt---noen-konsekvenser/id440489/>
- Bengtson, J. & Løkken, G. (2017). Maurice Merleau-Ponty: Kroppens verdslighet og verdens kroppslighet. I K. Steinsholt & L. Løvlie (Red.), *Pedagogikkens mange ansikter. Pedagogikkens idehistorie fra antikken til det postmoderne* (4. utg., s. 556- 570). Universitetsforlaget.
- Bondevik, H. & Bostad, I. (2016). *Tenkepauser filosofi og vitenskapsteori* (5. utg.). Akribe forlag.
- Broberg, M., Hagström, B. & Broberg, A. (2012). *Anknytning i förskolan. Vikten av trygghet för lek och lärande*. Natur & Kultur Akademisk.
- Dahlberg, G. & Moss, P. (2005). *Ethics and politics in early childhood education*. Taylor & Francis Ltd.
- Dahlberg, G., Moss, P. & Pence, A. (2009). *Från kvalitet till meningsskapande. Postmoderna perspektiv-exemplet förskolan* (4. utg.). Stockholms universitets förlag.
- Dahle, H. F., Eide, B., Winger, N., & Wolf, K. D. (2016). Livskvalitet for de yngste barna i barnehagen. I T. Gulpinar, L. Hernes & N. Winger (Red.), *Blikk fra barnehagen* (s. 43-67). Fagbokforlaget.
- Däljemar, E. (2020, 2. mars). Känd professor: ”Corona är luftburet”. *Norra Halland*. <https://norrahalland.se/kand-professor-corona-ar-luftburet/>
- Ekman, Å. (2020). *Barnets rättigheter: barnkonventionen i förskolan*. Gothia Kompetens.
- FN. (1989). *FNs konvensjon om barnets rettigheter*: Vedtatt av De Forente nasjoner 20. november 1989; Ratifisert av Norge 8. januar 1991 (Rev. oms. mars 2003 med tilleggsprotokoller). Barne- og familiedepartementet. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdfv/178931-fns_barnekonvensjon.pdf
- FN. (2021, 7. mars). *God helse og livskvalitet*. FN. <https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal/god-helse-og-livskvalitet>
- FN. (2021, 19. april). *FNs bærekraftsmål*. FN. <https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal>
- Folkhälsomyndigheten. (u.å). <https://www.folkhalsomyndigheten.se/>

- Folkhälsomyndigheten. (2020, 29. april). Så tvättar du händerna – affisch. Folkhälsomyndigheten. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/publikationsarkiv/s/sa-tvattar-du-handerna/>
- Foucault, M. (2010). *Säkerhet, territorium, befolkning. College de France 1977-1978* (K. West, Overs.) Tankekraft förlag. (Opprinnelig utgitt 1977-1978).
- Foucault, M. (2014). *Biopolitikens födelse. College de France 1978-1979*. (G. Holmback & S-O. Wallenstein, Overs.). Tankekraft förlag. (Opprinnelig utgitt 1978-1979).
- Gjerde, M. (2016). Etik i barnehagen - svevande og konkret. I T. Gulpinar, L. Hernes & N. Winger (Red.), *Blikk fra barnehagen* (s. 175-186). Fagbokforlaget.
- Göteborgs universitet. (2020, 17. august). *Stora skillnader i hur förskolor hanterat coronapandemin internationellt*. Forskning.se. <https://www.forskning.se/2020/08/17/stora-skillnader-i-hur-forskolor-hanterat-coronapandemin-internationellt>
- Hammer, S. (2017). *Foucault og den norske barnehagen: introduksjon til Michel Foucaults analytiske univers*. Fagbokforlaget.
- Han, B. C. (2013). *Trøtthetssamhället*. (O. Wallin, Overs.). Ersatz. (Opprinnelig utgitt 2009).
- Haugen, S., Løkken, G. & Røthle, M. (2013). Hvordan blir småbarnspedagogikken til? I S. Haugen, G. Løkken og M. Røthle (Red.), *Småbarnspedagogikk. Fenomenologiske og estetiske tilnærminger* (2. utg., s. 13-27). Cappelen Damm Akademisk.
- Hervik, S. (2017, 7. august). *Likhetstegn. I Store norske leksikon*. <https://snl.no/likhetstegn>
- Institutet för språk och folkminnen (iosf), (u.å). <https://www.isof.se/sprak/nyord/inskickade-nyord.html>
- Jacobsen, J. (2019, 27. november). *Terra Nullius: Repossessing the existent. Er Foucaults biopolitikk død?*. UIO. <https://www.sum.uio.no/forskning/blogg/terra-nullius/er-foucaults-biopolitikk-d%C3%B8d.html>
- Janouch, K. (2013). *Ingrid och Bassiluskan*. Bonnier Carlsen.
- Jansen, K. (2008). Narrativ og tekst. *Norsk Pedagogisk Tidsskrift*, 92(1), 27-39.
- Johannesen, N. (2013). Tvil som drivkraft. *TIDSKRIFT FOR NORDISK BARNEHAGEFORSKNING*, 6(11), 1-17. <https://journals.oslomet.no/index.php/nbf/article/view/592/583>
- Johannesen, N. (2016). Barnehagen som utdanningsarena. I N. Sandvik (Red.), *Småbarnspedagogikkens komplekse komposisjoner: læring møter filosofi*. (s. 133–147). Fagbokforlaget.
- Johannesen, N. & Sandvik, N. (2009). *Små barns delaktighet och inflytande – några perspektiv*. Liber.

- Johansson, C. (1999). *Narrativ forskning – biografisk perspektiv på berättelser*. Digitala Vetenskapliga Arkivet.
<https://www.divaportal.org/smash/get/diva2:411228/FULLTEXT01.pdf>
- Jonassen, T. (2015, 2. mars). *Er bleieskift omsorg? Barnehage.no*.
<https://www.barnehage.no/hio-omsorg-pedagogikk/er-bleieskift-omsorg/113840>
- Kunnskapsdepartementet. (2018). *Barnehagelærerrollen i et profesjonsperspektiv – et kunnskapsgrunnlag*.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/f78959abbd54b0497a8716ab2cbbb63/barnehagelærerrollen-i-et-profesjonsperspektiv.pdf>
- Lafton, T. (2011). Å bryte opp egen praksis - kritisk refleksjon som utgangspunkt for nye handlinger. I A.M. Otterstad & J. Rhedding-Jones (Red.), *Barnehagepedagogiske diskurser*. Kapittel 6. s. 101-113. Universitetsforlaget.
- Lag om tilfeldig stängning. (2020). Lag om tilfeldig stängning av verksamheter på skolområdet ved ekstraordinära händelser i fredstid (2020:148). Sveriges Riksdag.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2020148-om-tillfallig-stangning-av_sfs-2020-148
- Larsen, A. S. (2009). Barns rett til medvirkning - en etisk og demokratisk verdi som utfordrer barnehagepersonalets profesjonsutøvelse og deres evne til kritisk refleksjon. *Norsk Pedagogisk Tidsskrift*, 93(1), 58-66.
- Larsen, A. S. (2017). Oppdagelser og nye begynnelse-å se det vanlige med stadig nye blikk. I M. S. Jensen, T. Karlsen, & G. Luthen (Red.), *Veiledning og oppdagelse* (s. 15-28). Gyldendal Akademisk Forlag.
- Lindstrand, K. (2018). *Alt skjer i ingenting, om ingenting og mellomrom. En utforskende reise, sammen med Gilles Deleuze, i egne småbarnspedagogiske praksiser* [Masteroppgave]. Høgskolen i Østfold.
- Mon, S. T. & Sæther, P. D. A. (2020, 19.april). Siste dagen før barna kommer tilbake. NRK. <https://www.nrk.no/dokumentar/xl/siste-dagen-for-barna-kommer-tilbake-1.14986477>
- Nordbakke, S. (2004). *Trøtte typer på tur* (706/2004).
<https://www.toi.no/getfile.php?mmfileid=1262>
- Nordtømme, S. (2015). En teoretisk utdypning av rom og materialitet som pedagogisk ressurs i barnehagen. *Tidsskrift for nordisk barnehageforskning*, 10(4), 1-14.
- Norsk Folkemuseum. (u.å.). Hygiene Norsk Folkemuseum.
<https://norskfolkemuseum.no/Hygiene>
- Pettersen, K-S. & Simonsen, E. (2010). *Anerkjennelse og profesjon*. Cappelen Damm akademisk.

- Pettersvold, M. & Østrem, S. (2018). *Profesjonell uro. Barnehagelæreres ansvar, integritet og motstand*. Fagbokforlaget.
- Pramling Samuelsson, I. (2020, 31. august). *Gästblogg: Ingrid Pramling Samuelsson om Covid-19 i förskolans praktik*. Förskolebloggen.
<https://www.lararforbundet.se/bloggar/forskolebloggen/gastblogg-ingrid-pramling-samuelsson-om-covid-19-i-forskolans-praktik>
- Pramling Samuelsson, I., Wagner, J. T. & Eriksen Ødegaard, E. (2020). The Coronavirus Pandemic and Lessons Learned in Preschools in Norway, Sweden and the United States: OMEP Policy Forum. *IJEC*, 52, 129–144. <https://doi.org/10.1007/s13158-020-00267-3>
- Regeringskansliet. (2020). Statsminister Stefan Löfvens tal till nationen.
<https://www.regeringen.se/tal/2020/03/statsministerns-tal-till-nationen-den-22-mars-2020/>
- Rossholt, N. (2017). Thinking through/in movements; working with/in affect within the context of early years education and practice. *Educational Philosophy and Theory*, 50(1), 28-38.
- Sandvik, N. (Red.). (2016). *Småbarnspedagogikkens komplekse komposisjoner: læring møter filosofi*. Fagbokforlaget.
- Sebak, P. K. (2021, 18. februar). Donau (tyske lasteskip). I *Store norske leksikon*.
https://snl.no/Donau_-_tysk_lasteskip
- Sigüenza, C. & Rebollo, E. (2020, 12. mai). Byung-Chul Han: Covid-19 has reduced us to a “society of survival”. *La Prensa Latina*. <https://www.laprensalatina.com/byung-chul-han-covid-19-has-reduced-us-to-a-society-of-survival/>
- Simensen, A. S. (2020, 13. juni). Florence Nightingale. I *Store norske leksikon*.
https://snl.no/Florence_Nightingale
- Skodvin, M. (2018, 12. mars). Studentdeportasjonen 1943. I *Store Norske Leksikon*.
https://snl.no/studentdeportasjonen_1943
- Skollagen. (2010). Skollag (2010:800). Sveriges Riksdag.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800
- Skolverket. (2018). *Läroplan för förskolan Lpfö 18*. Undervisning.
<https://www.skolverket.se/getFile?file=4001>
- Skolverket. (2020). *Regler för förskolor och skolor under coronapandemin*. Regler och ansvar. <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/coronaviruset-och-covid-19---regler-for-skolor-och-forskolor/nya-regler-om-forskolor-och-skolor-behover-stanga-pa-grund-av-coronaviruset-eller-covid-19>

- Steinsholt, K. & Dobson, S. (2009). *Verden satt ut av spill: Postmoderne pedagogiske perspektiver*. Tapir akademisk forlag.
- Steinsholt, K. (2017). Paulo Freire: Håpets pedagogikk. I K. Steinsholt & L. Løvlie (Red.), *Pedagogikkens mange ansikter. Pedagogikkens idéhistorie fra antikken til det postmoderne* (4. utg., s. 588-601). Universitetsforlaget.
- Svartdal, F. (2020, 11. juni). Håp. I *Store norske leksikon*. https://snl.no/h%C3%A5p_-_psykologi
- Tenitskaja, C. A. (2020, 1. mars). Folkhälsomyndigheten: Barn smittar inte i samma utsträckning som vuxna. *Dagensnyheter*. <https://www.dn.se/nyheter/sverige/folkhalsomyndigheten-barn-smittar-inte-i-samma-utstrackning-som-vuxna/>
- Tholin, K. (2019). Hvilke oppfatninger har barnehagelærerstudenter om omsorg? *Educare - Vetenskapliga Skrifter*, (3), 1 - 16. <https://doi.org/10.24834/educare.2019.3.1>
- Toverud, M. (2020, 17. november). SVERIGES MATPRODUKTION OCH KRISLAGER GENOM TIDERNA. *Nordisk Mat*. <https://nordiskmat.se/ovrigt/sveriges-matproduktion-och-krislager-genom-tiderna>
- Tvedt, K. A. (2018, 1. juni). Hvite busser. I *Store norske leksikon*. https://snl.no/hvite_busser
- Uggla, B.K. (2019). *En strävan efter sanning. Vetenskapens teori och praktik*. Lund Studentlitteratur.
- Winger, N & Eide, B.J. (2018). Omsorg og livskvalitet i barnehagen. I S. Østrem (Red.), *Barnehagen som samfunnsinstitusjon* (s. 47–66). Cappelen Damm Akademisk.
- Østerås, B. (2011). Kjønn har betydning: "Jenter kan ikke spille fotball". I A.M. Otterstad & J. Rhedding- Jones (Red.), *Barnehagepedagogiske diskurser* (s.145–157). Universitetsforlaget.
- Åberg, A., & Taguchi, H. (2005). *Lyssnandets pedagogik: etik och demokrati i pedagogiskt arbete*. Liber.

Vedlegg

Vedlegg 1

Live Christiansen

Makten i det å ikke vite når barnehagedagen skal være som vanlig i en krisesituasjon

Referanse 130835

Status Trukket

- **Melding** 27.03.2020 14:22
Vi tar til etterretning at meldeskjema med referansekode 130835 trekkes av innmelder. NSD avslutter dermed all videre oppfølging av meldeskjemaet.
- **Melding fra Elizabeth Blomstervik** 27.03.2020 14:21
Takk for svar. Etter en ny vurdering er det ikke nødvendig at dette prosjektet meldes til NSD. Beklager merarbeidet med utfylling av meldeskjema. Meldeskjemaet blir derfor nå trukket og du vil motta en bekreftelse på dette. Vennlig hilsen Elizabeth Blomstervik Rådgiver NSD - Norsk senter for forskningsdata
- **Melding fra Live Christiansen** 27.03.2020 11:05
Hva er det som må kompletteres i meldeskjema? Hva innebærer andre personopplysninger om meg selv? Det er kun mitt navn som blir behandlet som personopplysninger i dette prosjektet. Altså jeg tar ikke lydopptak og film. Mv Live
- **Melding** 27.03.2020 10:52
Hei, Viser til din melding samt epost: Ser du kun har huket av for navn. Er det kun ditt navn som blir behandlet som personopplysninger i dette prosjektet. Altså du tar ikke lydopptak av stemme, film eller andre personopplysninger om deg selv lagres for prosjektet? Du kan svare her i meldingsdialogen. Med vennlig hilsen Elizabeth Blomstervik Rådgiver NSD - Norsk senter for forskningsdata
- **Melding fra Live Christiansen** 27.03.2020 10:15
Vet ikke om dette prosjektet er meldepliktig, men ble anbefalt å sende inn meldeskjema via chatten i går. Mvh Live Christiansen
- **Melding** 26.03.2020 13:19
Kvittering på at meldeskjema med referansekode 130835 er innsendt og mottatt.